

Hvordan kystfiskerne lærer i sitt praksisfelt

av
Benn Solum

Masteroppgave i pedagogikk
Våren 2010

UNIVERSITETET I TROMSØ
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

Forord.

Det å skrive masteroppgave om ”hvordan kystfiskerne lærer i sitt praksisfelt” har vært spennende og utfordrende. Ferdigstilling av oppgaven har imidlertid og på bakgrunn av personlige anliggender vært en tøff og langtekkelig prosess. Ved veis ende er jeg glad for at jeg har gjennomført dette arbeidet. Denne masteroppgaven hadde ikke blitt til uten bidrag fra et utall av personer. En særlig takk til min gode venn og nabo Håvard Pettersen, som (i 2003) ble den utløsende faktor for tilblivelse av denne masteroppgave, ved at han inviterte meg på blåkveitefiske i Stordjupta og at jeg fikk tillatelse til åpent å skildre denne fiskesesongen.

Takk til øvrige fiskebåteiere som har latt meg være med på havet i forbindelse med mitt feltarbeid. Takk til venner og kjente som åpent har bidratt med informasjon som jeg har nyttegjort meg i denne oppgave. Ferdigstilling av oppgaven har som sagt vært en langtrukket prosess. Dette har medført at det er flere personer som har vært mine personlige veiledere i forhold til oppgaven. Jeg vil dermed takke Bjørnar Strøm, Anna Pernille Kran og Kristin Emilie Bjørndal, for et utmerket samarbeid og veiledning med konstruktive tilbakemeldinger som jeg har hatt stor nytte av. Takk til øvrige personer som har tatt seg tid til å lese oppgaven og kommet med konstruktiv tilbakemelding på den.

Gibostad 30.05.2010.

Benn Solum.

Kapittel 1. Innledning.....	4
1.1 Invitasjon til å bli med på blåkveitefiske i Stordjupta.....	4
1.2 Min egen bakgrunn.....	9
1.3 Problemstilling.....	10
1.4 Praksisfeltets beramning.....	12
1.5 Avhandlingens struktur.....	12
Kapittel 2. Hva er en kystfisker?.....	13
2.1 Hva er et fiskefartøy?.....	13
2.2 Hva er et kystfiskefartøy?.....	14
2.3 Hva er en kystfisker innenfor profesjonen av yrkesfiskere?.....	15
Kapittel 3. Rekruttering og opplæring i kystflåten.....	15
3.1 Tradisjon innen rekruttering og opplæring i kystfiskeflåten.....	16
3.2 Yrkeskompetanse.....	16
3.3 Lærlinger i kystfiskeflåten.....	17
3.4 Felles mål for opplæring innen fiske og fangst gjennom lærlingordningen.....	18
3.5 Begrensning i forhold til hvilke kystfiskebåter som kan ha lærlinger.....	19
3.6 Lærlingens læresituasjon i kystfiskeflåten.....	19
Kapittel 4. Teoretisk tilnærming til læring i praksisfeltet.....	21
4.1 Læring.....	21
Kapittel 5. Praktisk tilnærming / metode.....	23
5.1 Noen tanker rundt egen forskerrolle.....	23
5.2 Metode.....	24
5.3 Generelle kjennetegn ved kvalitativ forskning.....	25
5.4 Fenomenologi.....	25
5.5 Datamaterialets omfang og metodene jeg har benyttet meg av til datainnsamlingen.....	26
5.7 Forhold som jeg måtte avklare med informantene.....	29
5.8 Graden av struktur på intervju.....	30
5.9 Utvalg av informanter.....	31
5.10 Metodiske krav.....	32
5.11 Transkripsjoner og analyser.....	35
Kapittel 6. Kystfiskebåten som læringsarena.....	36
6.1 Den typiske læresituasjonen om bord på kystfiskebåten.....	36
6.2 Møte med fiskebåten som arbeidsplass.....	39
6.3 Innlæring av essensielle ferdigheter.....	41
6.4 Essensiell ferdighets- og kunnskapstilleggelse på nybegynnernivå.....	42
6.5 Fagspråkets betydning.....	44
6.6 Fra nybegynner til mer kyndig utøver.....	46
6.7 Fra kyndig utøver til veteran.....	47
6.8 Forhold som vil påvirke læringsprogresjonen.....	48
6.9 Medlæring.....	49
6.10 Hva foregår på utsiden av båten på et fiskefelt?.....	51
6.11 Læring av det som foregår utenfor båten på et fiskefelt.....	56
6.12 Læringspotensialet av å være medlem av et kameratbåtlag.....	57
6.13 Hvordan ytrer fiskerne seg om læring i sitt praksisfelt?.....	58
Kapittel 7. På eventyr i Stordjupta etter blåkveite.....	59
7.1 Jeg bekrefter at jeg blir med.....	60
7.2 Rigging / klargjøring av båt og bruk.....	60
7.3 Vår første tur på feltet / panikk i leiren.....	67
7.4 Fremme på feltet.....	70

7.5 Ut å trekke bruket for første gang.	72
7.6 Levering av sesongens første fangst.....	75
7.7 Vendereis.....	77
7.8 Uventede problemer	80
7.9 Endelig på land.....	85
7.10 Uventet hjelp.	86
7.11 En spesiell opplevelse.	88
7.12 Sesongens øvrige forløp.....	89
7.13 Riggingsplikt.	91
Kapittel 8. Oppsummering / avslutning.	93
Litaturhenvisninger.....	95
Vedlegg 1. Illustrasjoner.	97
Vedlegg 2. Illustrasjoner.	98
Vedlegg 3. Illustrasjoner.	99

Kapittel 1. Innledning.

Innledningsvis vil jeg søke å kaste lys over det som ble opptakten til oppgaven, min egen bakgrunn, oppgavens problemstilling, forskningsfeltets beramning og oppgavens oppbygning.

1.1 Invitasjon til å bli med på blåkveitefiske i Stordjupta.

En dag i begynnelsen av mai 2003. ringer telefonen. Jeg tar den og sier, *hallo. Der var du*, sier en kjent stemme. Det er Håvard. Etter en innledende kjenningsprat kommer han frem med sitt egentlige ærend. Samtalen forløp omtrent slik:

Håvard: *Har du lyst til å være med på garnfiske etter blåkveite? Det kommer til å bli spennende.*

Jeg: (Jeg vet ca. hva dette vil innebære og svarer med skeptisk undertone) *Hum, ja spennende og spennende, fru Blom.*

Håvard: *Ja, jeg tenkte at du kunne synes dette var noe å være med på, du som liker eventyr? Det er ikke det, jeg er for den del like uerfaren, når det gjelder fiske etter blåkveite med garn som du er, så det kan bli artig for oss begge.*

Jeg: *Hum, artig og artig. Som du vet har vi litt forskjellig oppfatning om hva som er artig eller ikke.*

Jeg visste at fisket etter blåkveite utenfor Senja, fortrinnsvis foregår i et havområde som kalles Stordjupta. Havområdet er blant annet sentralt i det tradisjonelle vinterfisket etter skrei blant de større båtene i kystflåten som sokner til disse fiskefeltene. Havområdet er kjent for å være svært værhardt, og i tillegg ligger det ca. fire timers gangtid fra land, litt varierende etter utgangspunktet for turen. Både jeg og Håvard hadde tidligere vært mannskap på større garnbåter som drev fiske etter torsk i dette havområde vinterstid. Ingen av oss synes det frister til gjentakelse, på grunn av de rådende forhold. På bakgrunn av vår tidligere felles erfaring og oppfatning stilte jeg følgende ironiske spørsmål:

Jeg: *Si meg, har ikke du vært i Stordjupta før?*

Håvard: *Jo, men det var på vinterstid det, dette blir noe helt annet.*

Jeg: (kremter) *Vel, jeg har nå vært i dette havområdet også sommerstid som mannskap på større linebåter, og min erfaring tilsier at dette fort kan bli alt annet en artig. Været kan skifte*

brått selv på sommerstid. Du må være klar over at om vi skulle bli nødt til å rømme til land tar dette alene tre til fire timer og det i godt vær.

Håvard: *Nei det er klart at man antagelig ikke har noe der nede å gjøre hvis han melder mer enn laber bris. Jeg har snakket med flere av dem som har driftet med garn etter blåkveite i Stordjupta før, som sier at det vil gå bare godt. Dessuten er det flere båter på min sin størrelse som fisker blåkveite med garn i dette havområdet.*

Jeg: *Åja, kjenner du mange (spør jeg i et litt sarkastisk toneleie)?*

Håvard: *Jeg kjenner til minst en (og bryter ut i latter).*

Jeg: *Jo, takk, det ante meg.*

Håvard durer i vei i forsøk på å overtale meg.

Håvard: *De jeg har snakket med sier at det kan være bra forhold der nede selv for båter på min sin størrelse (35 fot ca 10,5 m) på sommerstid og dessuten så stopper det seg selv hvis det blir dårlig vær, ja du skjønner nå selv hva som skal til for at vi ikke har noe der nede å gjøre. Blåkveitegarnan kan stå i flere døgn uten at vi trenger å trekke dem, så vi trenger ikke snu bruket mer en to til tre ganger pr uke. Dessuten er det snakk om kun juni måned.*

Jeg: *Bare juni måned, hvorfor det?*

Håvard: *Jo, det høver seg slik: Er man påmelt dette fiske kan man enten delta i juni eller i august måned. Blåkveita er fredet i juli. Hvis man eksempelvis begynner fiske i juni får man ikke delta i dette fisket i august.*

Jeg: *Mener du at hvis man leverer en fangst i juni og eksempelvis får skade på båten, slik at man må på verksted, dermed taper muligheten til å fiske kvoten i denne måneden så får man ikke delta i august?*

Håvard: *Ja, slik er hovedregelen. Jeg vet ikke om det lar seg gjøre å få dispensasjon fra den § 17 -bestemmelsen hvis man har spesiell grunn til det, som for eksempel sykdom eller lignende. Jeg tenkte vi skulle delta i fisket i juni. Jeg snakket med skipperen på en båt jeg kjenner som fortalte at de i fjor fisket hele kvoten på ti tonn fra mandag til kommende lørdag, tre turer på havet. Vi har cirka åtte tonn i kvote så det blir fort gjort å rykke denne opp.*

Håvard har nå begynt å bruke "vi" som om det var avgjort at jeg skulle være med.

Jeg: *Du, røverhistorier har jeg hørt før, gutten min. Si meg, har du ennå ikke lært at det er umulig å fange den fisken som andre allerede har fanget?*

Håvard: (Ler.) Jo da, skal jeg være realistisk vil jeg anta at hele junimånedene går med. Skulle det gå fortere å fiske kvoten, får vi ta dette som en ekstra bonus. Selv om vi bruker hele måneden på å fiske kvoten på ca. åtte tonn blir det en pen slump penger på deg også. Blåveita er betalt mrd ca: 20 kr pr kilo så det blir en pen slump penger på deg også med en utbytteprosent på rundt om 30% av netto omsetning. (Det vil si når fellesutgifter er trukket fra. Herunder utgifter til drivstoff, mat, brukstap med mer). Jeg er ikke riktig sikker på hva oppgjørsreglene sier om utbytteprosenten i forhold til båtstørrelse og bruk, da jeg ikke har hyret mannskap før, men det er ca. der i høva. Resten skjønner du selv. Hiv deg nå med?

Jeg: Tja, det var nå med sin beskjedenhet, det aner meg at virkeligheten kommer til og blir litt annerledes eller mye annerledes enn dine visjoner.

Håvard: (Latter.) Jo da dette kommer til å bli fint. Vi skal ha det på stell. Vi skal ikke drifte så mange dager i uka. Vi skal ta med grillen og grille på dekket når vi ligger i land, og kose oss skikkelig, (Latter).

Jeg: Takk, min erfaring tilsier at dine visjoner aldri, jeg gjentar aldri, sammenfaller med virkeligheten. Har du flere gode argument til å overtale meg med?

Håvard: (Latter) (ler så han nesten mister pusten, men blir etter hvert litt mer alvorlig i stemmen) Nei, du trenger ikke være med hvis du ikke vil. Det er ingen problem med å skaffe en mann som vil være med, for det er jo et lukrativt fiske.

Jeg: Den var god, den likte jeg. Psykologen Håvard Pettersen i klassisk stil? Hva er det som ligger under her? Hva er årsaken til at du absolutt vil ha meg med dersom det ikke er problem med å skaffe mannskap?

Håvard: (Ler litt, men blir fort mer seriøs.) Nei det ville nå bare mer praktisk om du ble med. Du kjenner jo båten, du har jo vært med før og har bra erfaring, dessuten har vi jo det trivelig sammen. Jeg føler en trygghet med at jeg kan stole på deg, med hensyn til at jeg trygt kan legge meg å sove og la deg føre båten. Dessuten har du jo teknisk kompetanse som kan komme godt med. Det er nå rart med det. Det er ikke bare bare å stole på en man ikke kjenner. Det går liksom en tid før denne tiliten er på plass. Du skjønner?

Håvard peker her på sentrale aspekt i forhold til min forkunnskap. Å kjenne båten innbefatter alt fra båtens reaksjonsmønster ovenfor vind / sjø til hvordan teknisk utstyr fungerer og benyttes. Å stole på innbefatter personlige egenskaper som eksempelvis vurderingsevne i forhold til å kjenne sin egen begrensning i forhold til hva man mestrer eller ikke. I tillegg påpeker han fordelene av tilstedeværelse av kompetanse som egentlig ikke er påkrevd for selve

utøvelsen av fisket. Rent psykologisk treffer han egentlig blink i gode overtalelsesargument ovenfor meg.

Jeg: *Joda, den kjøper jeg, men jeg har egentlig ikke tid. Jeg studerer jo.*

Håvard: *Tull og tøv. Du vet like godt som jeg at du ikke får gjort så mye. Dessuten har du godt av litt avveksling og fysisk fostring.*

Jeg: *(drar litt på det) Jo da, det har du nå for så vidt rett i. Jeg føler meg vel litt stallstått og mangler motivasjon til å studere, det er nok et faktum.*

Håvard: *Der ser du. Du har ingen god unnskyldning til ikke å være med. Du er bare staure lat. Hiv deg nå med. Jeg har investert i nytt bruk, både garn og iler, så det blir lett å arbeide med.*

Jeg: *Mange garn?*

Håvard: *80 stk. Det er litt lite. Burde ha hatt 120, men dem eg har snakka med mener at vi burde greie oss med 80. Får heller investere i flere til neste år, hvis dette viser seg å bli suksess. Jeg kunne ha leid bruk hos andre, men det tror jeg ikke lønner seg. Leia er 16% av netto omsetning. Det kan fort dreie seg om vel tjue tusen, dessuten kan man risikere at garnene man leier, er i dårlig forfatning slik at de blir mer til plage enn glede. Nei jeg vurderte det dit hen at selv om bruket kostet førti tusen så betaler det seg i løpet av to sesonger. Da er det betalt. Jeg vil også kunne selge det med fortjeneste om det skulle bli aktuelt.*

Jeg: *Hørtes fornuftig ut i mine ører.*

Håvard: *Ja, tenk nå på det, så ringer jeg deg i neste uke. Skal du være med så må jeg tegne forsikring på deg i god tid. Dessuten må jeg ordne med dispensasjon på båtforsikringen.*

Jeg: *Dispensasjon?*

Håvard: *Ja min forsikring dekker ikke bergning av båten mer enn til tretti nautiske mil fra land. Jeg er sjeldent eller aldri så langt ut ellers i året, så klarer jeg meg ellers med en forsikring som er avgrenset på tretti nautiske mil. Det er ingen vits i å ha en unødvendig dyr forsikring. Må kanskje betale noe ekstra for perioden vi skal fiske blåkveite. De andre jeg har snakket med mener at det kan gjøres slik. Jeg vet ikke, men dette må være på stell. Jeg skal kontakte forsikringsselskapet i neste uke, så det hadde vært fint om det var avklart om du skal være med så jeg kunne ta begge tingene samtidig. Jo mer man tar samtidig med forsikringen, jo gunstigere vilkår.*

Jeg: *Sant nok, sant nok.*

Håvard: *Ja, tenk nå på det så ringer jeg til uka, så blir du med?*

Jeg: *He, he. Ja jeg skal tenke på det.*

Håvard: *Ok. Da sier vi det slik. Ha det bra så lenge.*

Jeg: *ha det.*

Dermed var samtalen slutt. Samtalen kom egentlig ikke overraskende på meg. Håvard hadde tidligere denne våren investert i nytt garnspill (hydraulisk vinsj til å trekke garn med) med en trekraft på 3,5 tonn. Jeg hadde også hørt han fortelle at han hadde spurt en felles bekjent og meget rutinert fisker om hva han mente i forhold til om det var realistisk å fiske blåkveite med garn fra sin båt. Vår felles bekjent hadde da ment at det kom til å gå bare godt.

Da jeg gradvis begynte å tenke gjennom hva jeg eventuelt skulle takke ja til, melte det seg en besnærende tanke. Kunne jeg dra nytte av denne sesongen i forhold til min masteroppgave i pedagogikk? Jeg hadde tidligere i studieperioden vært noen turer på havet, men egentlig som ren atspredelse. Tanken hadde streifet meg at jeg kunne utnytte min erfaring og kjennskap til kystfisket i en masteroppgave, men det var liksom noe som manglet. Jo mer jeg tenkte i disse baner, jo klarere ble det for meg at dette kunne la seg kombinere.

Denne fiskesesongen kom til å bli såpass kort at den faktisk lot seg beskrive for leseren i detalj og kunne fremstå som en sentral del av min masteroppgave. Med andre ord kunne det for leseren bli en virkelighetsnær tilnærming til forståelse av hvordan fisket foregår i praksis og hva det kan innebære på godt og vondt. En så virkelighetsnær tilnærming som det var mulig å få til gjennom en skriftlig fremstilling.

Begrensningen ville bli min skriftlige fremstillingsevne. Jo da dette kunne bli bra, men for å kunne gjøre en god detaljert og livaktig fremstilling ville det vært en fordel om jeg fikk tillatelse fra Håvard til full åpenhet, angående navn, båtnavn, med mer. Jeg bestemte meg straks for å sette dette som kriterium for at jeg skulle bli med. I og med at vi begge var som pionerer å regne på garnfiske etter blåkveite, ville denne sesongen by på nye utfordringer, nye og ukjente læresituasjoner og dermed tilegnelse av ny kunnskap. Dermed var oppgavens fokus nærmest også på plass.

1.2 Min egen bakgrunn.

Denne masteroppgaven i pedagogikk fokuserer på kystfiskebåten som arena for kunnskapstilegnelse. Hvordan kystfiskerne gjennom yrkesutøvelse gradvis tilegner seg kunnskap som er essensiell i forhold til pågående aktivitet, og hvordan etablert kunnskap fører til ny kunnskap og som kommer til uttrykk i deres handlinger. Oppgaven bringer inn sosiale forhold og relasjoner som fiskerne inngår i og som influerer på deres kunnskapstilblivelse.

Oppgaven er basert på feltarbeid og på egen kjennskap til kystfiskerne som yrkesgruppe. Selv er jeg fra en bygd der kystfiske stort sett var enerådende som næringsvei. Kystfiskerne ble derfor den yrkesgruppen jeg først kom i kontakt med. Fra barnsben av var det kaia, fiskebruket og egnebua som var leke og tumleplass. Dette medførte tidlig nærkontakt med både profesjonen som kystfiskere representerer og fiskeforedlingsindustrien. Etter hvert som jeg vokste til ble jeg gradvis involvert i aktiviteter på egnebua. Denne er en essensiell bestanddel i utøvelsen av fiskeprosessen som linefisket innebærer. Jeg sikter her til egning av line og vedlikehold av linebruk. Jeg hadde ikke noe familiært forhold til utøvere av kystfiske. Dette vanskeliggjorde et naturlig innpass til å bli med fiskerne på sjøen. Problemet bunnet i at fiskerne var uvillige til å ta ansvar for barn de ikke var i slekt med.

Min tilegnelse av den ferdigheten som det er å egne line, ble imidlertid min inngangsbillett til å bli med fiskerne på sjøen. I begynnelsen gjorde jeg enkelte avtaler om å egne gratis mot å få være med på sjøen. Dermed fikk jeg ta del i andre delprosesser som utøvelsen av linefiskeprosessen innebærer. Dette gjorde meg etter hvert kvalifisert til å kunne fungere som mannskap på linebåt. I en alder av femten år hadde jeg skapt meg et renommé som gjorde at jeg på forespørsel fikk fast plass linebåt som fullverdig mannskap. Etter en høst og en vintersesong med elendig fortjeneste, sluttet jeg og begynte på videregående skole. Skoleferiene ble imidlertid utnyttet til å tjene penger som mannskap på kystfiskebåter. I mitt yrkesaktive liv har jeg vært innom næringen i flere perioder. Jeg har vært mannskap på åtte kystfiskebåter med til sammen ca. fem års varighet. Den siste lengre perioden var i 1997, med ca. åtte måneder.

Da jeg begynte å studere på universitetet i 2001, meldte behovet for avveksling seg ganske fort, jeg trengte et fristed der jeg kunne lade batteriene. Jeg fant ut at det nødvendigvis ikke var ferie som var løsningen, men en aktivitet som ikke krevde så mye nytenkning og som samtidig kunne gi meg anledning til fysisk fostring. Med dette som utgangspunkt beveget

tankene seg raskt i retning fiskeflåten. En dag i januar 2002 ringte jeg en kjenning fra Senja som er fiskebåteier og spurte om jeg kunne få være med på sjøen noen dager. Jeg fikk umiddelbar positiv respons, så etter noen dager mønstret jeg på. Under oppholdet på båten ble jeg meget overasket over hvor enkelt jeg skled inn i arbeidsprosesser, formelig uten å tenke. Prinsipper og kroppslige ferdigheter dukket bare liksom opp, når behovet meldte seg. Da jeg i ettertid tok til å reflektere over dette fenomenet i lys av læringsteorier, slo det meg at en beskrivelse av læring, der kystfiskebåten er læringsarena kanskje kunne bli tema for en masteroppgave. Dette uten at jeg på daværende tidspunkt hadde noen konkret plan angående vinkling på en eventuell oppgave.

Uansett bestemte jeg meg for å kombinere atspredelse og en form for feltarbeid som en årlig foretredelese. Som nevnt innledningsvis var det ikke før Håvard ringte meg våren 2003 at jeg begynte å få en mer strukturert plan med det hele. Perioden som jeg regner som feltarbeid har en total varighet på ca. åtte måneder i perioden 2002-2006. Mitt utgangspunkt for feltarbeidet ble i hovedsak gjennom andres erfaring å etterprøve egne retrospektive oppfatninger av de læreprosessene som jeg selv hadde vært delaktig i, men samtidig ønsket jeg også å skaffe meg oppdatert kunnskap om de relasjoner som dagens fiskere inngikk i. Herunder: relasjoner mellom mannskapet ombord, mellom mannskap og de maritime omgivelser, mellom båter og andre lokale aktører innenfor næringen. Dette fordi kunnskapen som tilegnes på et fiskefartøy påvirkes av relasjoner fiskerne inngår i, og som strekker seg ut over selve fartøyet som læringsarena (Jentoft & Wadel 1984, Maurstad 2001). Mindre tilsiktet fikk jeg i tillegg kunnskapsoppdatering både i forhold til teknologiske utvikling i fiskeflåten, rammebetingelser i form av reguleringsbestemmelser som del av nasjonal fiskeriforvaltning, krav til handtering av fangst, sertifiseringsbestemmelser i forhold til både båt og mannskap med mer.

1.3 Problemstilling.

Retrospektivt og i forkant av min første tur på sjøen i studieperioden (som egentlig var ment å være en atspredelse fra mine studier) kan jeg huske at jeg bekymret meg litt over hvordan dette ville gå. Det var lenge siden jeg hadde vært på sjøen som fisker, slik at jeg var spent på om jeg fremdeles besatt nødvendig kunnskap og ferdigheter slik at jeg kunne fungere som fullverdig mannskap. Jeg forsøkte å etterprøve mine tidligere ervervede kunnskaper og ferdigheter for mitt indre øye. Jeg greide å se for meg sekvenser av prosesser som garnfiske

innebar, herunder frigjøring av fisk fra garnene, sette garn i havet, sløye fisk med mer. Imidlertid oppdaget jeg at det var umulig å etterprøve kroppslige ferdigheter uavhengig av konteksten de kroppslige ferdigheter kom til anvendelse i. Mine bekymringer skulle i ettertid vise seg å være ubegrunnede. Da jeg kom på sjøen oppdaget jeg raskt at ferdigheter og kunnskap dukket opp som troll av eske så snart konteksten var til stede. Jeg ble ganske overasket over at mine ferdigheter ikke var svekket eller glemt etter mange år uten utøvelse av fiskeryrket.

I ettertid begynte jeg å reflektere over dette fenomenet i lys av læringsteorier. Dette medførte at jeg ble oppmerksom på at mye av den kunnskap om fiske og fiskeprosessen som jeg tidligere hadde ervervet meg i praksisfeltet hadde en taus dimensjon. Denne kunnskapen lot seg verken fullstendig beskrive eller etterprøve uavhengig av konteksten den var ervervet i (Molander 1996).

Jeg syntes at dette var så interessant, at jeg bestemte meg for å skrive masteroppgave i pedagogikk med fokus på *hvordan kystfiskerne lærer i sitt praksisfelt*. I begynnelsen rettet jeg ensidig fokuset mot ervervelse av kunnskaper som direkte relaterte seg til selve fiskeprosessen. Jeg var mer eller mindre ute av stand til å se at det å utøve fiske nødvendigvis måtte innbefatte en hel del medlæring (læring som ikke nødvendigvis relaterte seg til selve fiskeprosessen). Det var først da jeg begynte å gjøre meg refleksjoner rundt fiskebåtene som miniatyrsamfunn at jeg for alvor begynte å åpne øynene for at det innenfor disse miniatyrsamfunnene også foregikk aktiviteter som nødvendigvis måtte medføre læring som ikke direkte var relatert til selve fiskeprosessen.

I begynnelsen undret jeg meg over hvorfor jeg hadde vanskeligheter med å konkretisere eksempler. Etter å ha pløyd en del teori og etter ha gjort egne refleksjoner rundt fenomenet skjønnte jeg at enkelte situasjoner som medførte både læring og medlæring ofte falt så naturlig at man ikke la merke til dem, og dermed ble det vanskelig å erkjenne at de faktisk hadde funnet sted (Molander 1996). Dette fikk jeg også senere bekreftet av besetningsmedlemmer på kystfiskefartøy, som jeg benyttet som forskningsarena. Dermed hadde jeg en ny problemstilling / forskningsspørsmål som naturlig havnet innenfor rammen av ***Hvordan kystfiskerne lærer i sitt praksisfelt***, som jeg har valgt som endelig tittel for oppgaven.

1.4 Praksisfeltets beramning.

Med praksisfelt mener jeg ulike arenaer der det foregår aktiviteter og prosesser som direkte eller indirekte er en naturlig del av det å utøve fiske. Dette vil i første rekke etter min oppfatning innbefatte all aktivitet på fiskebåten, i de maritime omgivelser og diverse aktiviteter på kaia i forbindelse med blant annet levering eller salg av fangst til fiskekjøper. Aktiviteten på kaia med klargjøring av båt og fiskeutstyr for kortere eller lengre turer på fiskefeltet, herunder bunkring av drivstoff, vann og proviant samt rigging av båt, som enkelte ganger innbefatter bytte av redskaper, demontering / montering av tekniske innretninger, enkel reparasjon og vedlikehold av båt, teknisk utstyr med mer. Oppgaven vil også bringe inn sosiale relasjoner som inngår direkte i fiskernes praksisfelt herunder relasjoner mellom besetningsmedlemmer på egen båt, mellom besetningsmedlemmer båter imellom, relasjoner mellom båtene på fiskefeltet og ved kai, relasjoner til fiskeværet og fiskekjøper med mer.

Det vil ikke bli foretatt noen generell innføring i kvote og reguleringsbestemmelser, da dette er så pass omfattende at det kan danne grunnlaget for en egen studie. Det vil imidlertid bli gitt sporadiske eksempler som naturlig faller inn under det som blir beskrevet i denne oppgaven. For mer utfyllende informasjon angående kvote og reguleringsbestemmelser. Se blant annet¹.

1.5 Avhandlingens struktur.

Avhandlingen er hovedsakelig inndelt i 3 hovedbolker. Den første delen, kapittel 1-3, vil først og fremst være beskrivende i forhold til oppgavens problemstilling og beramning. Herunder definisjoner med mer.

I den andre delen, kapittel 4-5, skal jeg belyse sentrale sider ved den teoretiske og den praktiske tilnærmingen til læring som er relevante for oppgavens problemstilling. Herunder den vitenskapelige metode som oppgaven bygger på.

I del tre, kapittel 6 -7, skal jeg belyse sentrale momenter ved fiskernes læring og læresituasjoner. I kapittel 6, presenterer jeg (blant annet) de sentrale momenter ved fiskernes læring og læringssituasjoner som jeg har kommet frem til, med bakgrunn i datamaterialet fra

¹

<http://www.fiskeridir.no./content/search?SearchText=kvoter&Keyword%5B0%5D=242&Keyword%5B1%5D=294&Keyword%5B2%5D=427> (20.09.2006)

feltarbeidet, supplert med egne erfaringer. Avsnitt 6.10 vil imidlertid være av beskrivende art. Dette for at den uinnvidde leser skal få en bedre forståelse av hvilke forhold som kan påvirke fiskernes læresituasjon på et fiskefelt.

I kapittel 7 presenterer jeg ett av mine møter med forskningsfeltet i form av en detaljert beskrivelse av en sesong på blåkveitefiske i Stordjupta. Selv om dette er et frittstående kapittel, representerer det en del av feltarbeidet som jeg har hentet datamateriale til oppgaven fra og kapitelet vil således også være en del av det som fremkommer i kapittel 6. Hensikten med fremstillingen i kapittel 7 er å gi lesere som har liten kjennskap til mitt forskningsfelt, en lettere forståelse av hva utøvelsen av fiske kan innebære. Og da spesielt med henblikk på hvordan fiskere blir eksponert for nye læresituasjoner.

Kapittel 2. Hva er en kystfisker?

I dette kapitlet skal jeg søke å komme med en tilnærming til forståelse av hva som kjennetegner en typisk kystfisker innenfor profesjonen av yrkesfiskere i Norge. For at leseren skal forstå dette, ser jeg det nødvendig kort å beskrive fiskernes arena for profesjonsutøvelse, med arenaens tilhørende redskaper, og derav de aktiviteter som naturlig faller inn under det som regnes som normalt innenfor profesjonen.

2.1 Hva er et fiskefartøy?

Rent generelt kan man beskrive et fiskefartøy som et fartøy som det drives ervervsmessig fiske fra. Det er imidlertid en del kriterier som må være oppfylt for at et fartøy skal kunne ha lovhjemmel for å kunne benyttes til ervervsmessig saltvannsfiske. Hovedkriteriet er at fartøyet er registrert i merkeregistret. Merkeregistret føres for hele kongeriket og er lovfestet i deltakerloven om saltvannsfiske § 22².

Når det gjelder størrelsesintervall på fiskefartøy eksisterer det ikke noen formell øvre eller nedre grense for lengde og / eller tonnasje for å kunne bli opptatt i og eller ha hjemmel for å

² <http://faolex.fao.org/docs/texts/nor7953.doc> (20.05.2006)

stå oppført i merkeregistret og dermed inneha status som fiskefartøy. I stedet for å definere en minste størrelse har man tatt utgangspunkt i folketrygdens grunnbeløp (G: for 2006 kr. 60.099.) og lagt til grunn et krav om at fartøyet skal ha landet en samlet fangst til en samlet verdi som er høyere enn $\frac{1}{2}$ G i kalenderåret, for å ha hjemmel til å stå oppført i merkeregistret for kommende inntektsår. Oppad vil begrensningen til mulig brutto omsetning for et fiskefartøy være en funksjon av kvotebestemmelser (statlig tildelt mengde fisk fartøyet lovlig kan fiske i kalenderåret) for de enkelte fartøy / fartøygrupper, og er igjen oftest en funksjon av fartøyets lengde.

2.2 Hva er et kystfiskefartøy?

Fiskeflåten deles hovedsakelig inn i to kategorier. En havgående flåte og en kystfiskeflåte. Den offisielle grensen mellom hvilke fartøy som skal kategoriseres som havgående og som kystflåte er litt flytende. Fiskefartøy med største lengde fra 28,00 meter og oppover regnes i hovedsak for å høre inn under den havgående fiskeflåten, mens fiskefartøy med største lengde mindre enn 27,99 meter i hovedsak regnes for å høre inn under kystflåten. Dette er ingen konkret grense, men fra myndighetenes side er dette hovedregelen og representerer en grenseverdi i kvotesammenheng. Havfiskeflåten består i hovedsak av fartøy som fisker med redskaper som trål, snurrevad eller ringnot.

Kystfiskebåtene fisker i hovedsak med mer konvensjonelle redskaper som garn, line og jukse. Garn og line er redskap som blir satt i havet og blir stående der *passivt* et døgn eller to til tiden er inne for å trekke redskapene om bord og frigjøre fangsten fra redskapene. Redskapen er passiv i forhold til at fisken må være i bevegelse for å bli fanget. Snurrevad derimot kan sammenlignes med en kombinasjon av trål og not og er ikke avhengig av at fisken *går* på eller i redskapene, men lar seg fange ved at man *aktivt* bruker nota til å fange den. Noen av kystfiskebåtene veksler mellom aktuelle redskaper alt etter hva de skal fiske etter, mens andre igjen er mer stabile angående valg av redskaper og dermed innenfor en bruksgruppe (Jentoft & Wadel 1984, mf.)

Kystfiskeflåten deles også gjerne inn i to kategorier. En nær og en mindre nær kystfiskeflåte. Her eksisterer det heller ingen offisielle grenseverdier, men anslagsvis snakker man om grenseverdier for fiskefartøy under og over 10-15 lengdemeter. Det er i hovedsak

kystfiskebåter innenfor gruppen 10-15 til 27,99. meter, som har vært arena for mitt forskningsarbeid.

2.3 Hva er en kystfisker innenfor profesjonen av yrkesfiskere?

Å komme med eksakt definisjon av hva en fisker er og eller hvem som offisielt har hjemmel for å titulere seg som fiskere og eller kystfiskere er en komplisert oppgave som jeg ikke skal forfølge i detalj. Generelt kan man si at vedkommende må ha rette til å stå i fiskerimantallet. Dette som er et nasjonalt register over yrkesfiskere. Minstekriteriet er at man må være fylt 15 år å antas å få en samlet inntekt av fiske i inntektsåret til beskatning tilsvarende minst $\frac{1}{2} G^3$. Dermed fremkommer en variasjonsbredde som aldersmessig innbefatter alt fra ungdom til pensjonister og som har inntekt fra fiske som beskjeden binæring til personer som har all sin inntekt i inntektsåret fra ervervsmessig fiske.

Noe mer konkret skal jeg våge meg på å definere en kystfisker (uten å ta hensyn til alder), innenfor den flåtegruppen som har vært arena for mitt forskningsarbeid, som en person som i store deler av inntektsåret har sitt daglige virke i kystfiskeflåten og dermed også sin hovedinntekt fra ervervsmessig fiske. Flåtegruppen spenner over alt fra enmannsbedrifter til bedriftsstrukturer med ca. 7-8 ansatte. Dermed innbefatter begrepet kystfisker innenfor denne flåtegruppen både personer som er bedriftseiere og arbeidere (mannskap) i de enkeltbedrifter, som kystfiskebåtene utgjør og som til sammen utgjør kystfiskeflåten. Imidlertid vil jeg med en viss prinsipiell støtte i Jentoft & Wadel(1984) mene at det er naturlig å gå ut fra at de fleste som driver egen kystfiskebåt som enmannsbedrift, på ett eller annet tidspunkt har vært mannskap på andre kystfiskebåter og dermed fått en del av sin opplæring der.

Kapittel 3. Rekruttering og opplæring i kystflåten.

I dette kapitlet skal jeg først generelt belyse sentrale trekk ved rekruttering og opplæring innen næringen og hvorfor disse i liten grad ser ut til å ha endret seg over tid. Vi skal også se på grad av yrkeskompetanse og hvorfor denne ofte blir regnet som en ren funksjon av praksistid. Vi skal også se på sider ved lærlingenes inntreden som rekrutter til næringen og deres rammebetingelser.

³ <http://www.lovdatab.no/for/sf/fi/xi-20081218-1436.html> (17.10.2006)

3.1 Tradisjon innen rekruttering og opplæring i kystfiskeflåten.

Kystfiskeflåten har, i likhet med fiskerinæringen generelt, lange tradisjoner for både rekruttering og opplæring av egen arbeidskraft. Dette har vært muliggjort fordi det ikke har eksistert noen krav til formell forkompetanse for å kunne begynne å arbeide innenfor fiskerinæringen. Det har heller ikke eksistert noen formelle kompetansekrav til den eller de som skulle forestå slik opplæring. Innenfor fiskeflåten har dette bildet forandret seg litt de senere år.

I 1998 trådte det i kraft en forskrift fra sjøfartsdirektoratet om lovpålagt krav til sikkerhetsopplæring for fiskere. Eller som det heter: obligatorisk for alle manntallsregistrerte fiskere (Forskrift av 10. februar 1989 nr. 88 om sikkerhetsopplæring for fiskere (SO89)). Dermed er det kommet et krav om forkompetanse i form av sikkerhetsopplæring for den som skal drive ervervsmessig fiske og fangst. Slik opplæring skal gjennomføres av institusjon som er godkjent av myndighetene. Som en digresjon kan jeg nevne at all maritim sikkerhetsopplæring i Norge administreres av Tromsø maritime skole. For mer utfyllende informasjon, se skolens hjemmeside⁴. Imidlertid er dette kravet til forkompetanse en sannhet med modifikasjoner, da man kan få dispensasjon (etter søknad) fra kravet i inntil seks måneder.

3.2 Yrkeskompetanse.

Dermed har ikke bildet av fraværelse av formelle krav til den som skal kunne opplæres og den som skal forestå slik opplæring i fiskeflåten endret seg noe særlig. Av samme mulige årsak har det innenfor næringen generelt, heller ikke utviklet seg noen tradisjon for dokumentasjon av yrkeskompetanse i form av kompetansebevis eller utfyllende arbeidsattester. Det har stort sett begrenset seg til den potensielle arbeidssøker muntlige beskrivelse av det samlede tidsintervallet vedkommende har arbeidet i innenfor en eller flere grener av næringen. Dette har fungert som dokumentasjonsgrunnlag for vedkommendes yrkeskompetanse. Dermed har grad av yrkeskompetanse nærmest blitt en ren funksjon av samlet tidsintervall vedkommende har arbeidet innenfor fagfeltet.

⁴ <http://www.tos-mar.vgs.no/default.aspx?mid=182> (17.10.2006)

I boken *Mind over machine* (Dreyfus & Dreyfus 1986) beskrives det fem stadier i læringsprosessen som bygger på en fenomenologisk beskrivelse av hvordan eksperten handler og tenker. Modellen bygger på brødrene Drøyfus sine studier av ulike yrkesgrupper som flygere, sjakkspillere, bilkjørere og helsearbeidere, forfatterne mener at disse fem stadiene danner et felles utviklingsmønster for utvikling av ekspertise. Det som i første rekke kjennetegner denne læringsprosessen, er at teoretisk kunnskap gradvis erstattes med praktisk kunnskap og knowhow. De fem stadiene beskrives som: nybegynner, avansert begyner, kompetent utøver, kyndig utøver og ekspert / virtuos.

Selv om en slik inndeling (med tilhørende kompetansebeskrivelse) kan være beskrivende for en generell læreutvikling innenfor mange yrker, sammenfaller den ikke helt med fiskernes oppfatning og beskrivelse av læringsutvikling / kompetansestadier. Fiskerne beskriver gjerne kompetansestadiene som nybegynner, rutinert utøver og veteran, uten noen klare grenseverdier. Dette har nokk, og som jeg tidligere har vært inne på, noe å gjøre med at de forskjellige kompetansenivå ikke har noen krav til kompetansemålsoppnåelse og dokumentasjonsform. For eksempel vitnemål, kompetansebevis med mer. Ekspertnivået er det heller ingen fiskere som vil vedkjenne seg. Fiskerne er ydmyke i forhold til at læring i eget praksisfelt aldri når et metningsnivå. Noe som eventuelt kunne kvalifisere til å kunne titulere seg som ekspert.

I senere tid og i forbindelse med lov om videregående opplæring og gjennom lærlingeordningen har det tilkommet en ny gruppe rekrutter innenfor næringen som har eller er i ferd med å ta fagbrev i fiske og fangst. Denne gruppen er imidlertid svært liten og påvirker i liten eller ingen grad bildet av yrkeskompetanse som en ren funksjon av praksistid. Jeg skal i det neste forsøke å kaste lys over dette.

3.3 Lærlinger i kystfiskeflåten

I senere tid har det også kommet lærlinger til kystfiskeflåten. Dette er personer som gjennom videregående opplæring har til hensikt å skaffe seg fagbrev innen fiske og fangst.

Utdanningen er basert på videregående opplæring. Utdanningen starter med GK (grunnkurs) i naturbruk og påbygges med VK1 (videregående kurs) fiske og fangst, og avsluttes med to år praksis på fiskefartøy. I tillegg til grunnleggende teoretisk innføring i fiske og fangst vil eleven

i skoletiden ha fått den grunnleggende obligatoriske sikkerhetsopplæring for fiskere, samt teoridelen som dekker kravene til kystskippersertifikat kl. B. I praksisperioden er lærlingen knyttet til opplæringsbedriften gjennom en lærlingkontrakt. Lærlingkontrakten har til hensikt å sikre at lærlingen i læreperioden skal ha tilegnet seg grunnleggende kunnskap innenfor bestemte områder. Opplæringen eller beramningen av hva lærlingen skal ha lært i praksisperioden følger av en punktvis opplæringsbok som skal kviteres fra opplæringsbedriftens side og således være en dokumentasjon og kvalitetssikring på at lærlingen har grunnleggende kompetanse innenfor det som læreplanen beskriver. Jeg skal ikke forfølge dette i detalj, men vise til et utdrag fra læreplanens generelle del.

3.4 Felles mål for opplæring innen fiske og fangst gjennom lærlingordningen.

Lærlingen skal:

- ha grundige kunnskaper og ferdigheter om fiske og fangst
- kunne vurdere råstoffets kvalitet, anvendelse og holdbarhet
- kjenne fagterminologien som brukes ombord i fiskefartøy
- kunne montere og vedlikeholde redskap og utstyr og kjenne til lete- og takseringsteknologien
- kunne delta aktivt i arbeidet ombord
- kunne utøve fiske og fangst på en måte som tar hensyn til egen og andres sikkerhet, helse og arbeidsmiljø
- kunne praktisere godt sjømannskap og kunne beherske hvert ledd fra klargjøring av fiske-fartøy til levering av fangst
- være seg bevisst hvilke faktorer som påvirker de hygieniske forhold ombord
- kunne arbeide selvstendig, planmessig og sikkert og kunne vise evne og vilje til å samarbeide med andre og kjenne sin plass ombord under de ulike arbeidsoperasjoner
- vise en atferd som fremmer likestilling, likeverd og respekt for andre mennesker ved utøvelse av yrket
- kjenne til aktuelle egenkontrollsystemer for kvalitetssikring og kunne bruke disse
- kjenne til lover og regler om forvaltning av fiskeressurser og bruk av båt og fangstredskaper
- kjenne til ulike former for å tilpasse fisket i samsvar med en forsvarlig beskatning og en bærekraftig utvikling
- kjenne fartøyet som driftsøkonomisk enhet og kunne påpeke hvilke forhold som påvirker driften av fartøyet
- kjenne til og ha innsikt i omsetningssystemer og kjenne til hvordan videresalg av produktene blir organisert fra fartøy til salgslag og kjøper
- kjenne til viktige internasjonale forhold for fiskerinæringen

Opplæringsboken (kan blant annet) lastes ned i sin helhet fra linkene på hjemmesiden til Opplæringskontoret for fiskerifag i Troms.⁵

⁵ <http://www.okftroms.no/okf.php?> (14.03.2005)

3.5 Begrensning i forhold til hvilke kystfiskebåter som kan ha lærlinger.

I tillegg skal praksisperioden dekke praksisdelen av sertifiseringskravene til kystskippersertifikat kl. B., som gir rettigheter til å føre fiskefartøy inn til 500 BT (brutto tonn) og som gjelder inntil 200 nautiske mil av kysten. Bestått eksamen (uteksaminert som kystskipper kl. B.) er en obligatorisk del av fagbrevet. Bedrifter som tar på seg opplæringen av lærlinger eller lære kandidater må være godkjent som lærebedrift av yrkesopplæringsnemnda og ha en kvalifisert person / faglig leder som har ansvaret for og tilsynet med opplæringen.

For at lærlingen skal kunne opptjene gyldig praksis som dekker kravet til kystskippersertifikatet fordres det dermed at praksisdelen er opptjent på kystfiskefartøy over 15 meter. Det vil si at fartøyet er underlagt krav til at båtfører minimum innehar kystskippersertifikat kl. B. Dermed er den nære kystflåte i denne sammenheng utelukket som opplæringsarena. For ordens skyld vil jeg nevne at fagbrev innen fiske og fangst i tillegg til kystskippersertifikat kl. B. (og dermed rettigheter til å føre fiskefartøy inn til 500 BT) også kvalifiserer til opptak til fagskoleutdanning, linje for maritime fag og fiskerifag.

3.6 Lærlingens læresituasjon i kystfiskeflåten.

Lærlinger har i sin alminnelighet ikke krav på full lønn i læreperioden. Dette gjelder også lærlinger i fiskeflåten. Lærlingen har imidlertid krav på såkalt lærlinglønn mens han eller hun er lærling. Litt enkelt skissert har lærlingen krav på avlønning i læreperioden, tilsvarende en gjennomsnittlig årslønn for en industriarbeider. Det vil si ca. kr. 250.000,00 fordelt over lærlingtiden på to år. Dette burde tilsi at lærlingen ikke ble så nært knyttet til selve produksjonen som et annet besetningsmedlem eller en annen nybegynner som har krav på full lønn i tilsvarende opplæringsperiode, men slik fungerer det ikke. Lærlinger i kystfiskeflåten må i likhet med øvrig mannskap aktivt delta i aktiviteter knyttet til selve produksjonen. Dermed utfører de i utgangspunktet det samme arbeidet som det øvrige mannskapet, men til sterkt redusert lønn. Dette medfører også at øvrig læring ut over det som mer eller mindre er direkte knyttet til selve fiskeprosessen, (i likhet med andre nybegynnere) i stor utstrekning må foregå på lærlingens fritid og vil dermed være til liten eller ingen sjenanse for selve produksjonen.⁶

I lys av overnevnte forhold stiller jeg meg litt undrende til hvordan opplæringsbedriften skal kunne motivere til god atferd hos lærlingen, iht. første delen av det punktet i læreplanen (som beskrevet ovenfor) der det heter at: ”Lærlingen skal: - vise en atferd som fremmer likestilling, likeverd og respekt for andre mennesker ved utøvelse av yrket”. Lik lønn for likt arbeid må vel være hovedmotivasjon for å fremme atferdsmønster i retning likestilling og likeverd. Å akseptere, vise respekt og toleranse for andre mennesker vil i stor utstrekning være essensielt i forhold til å finne seg til rette eller bli akseptert i minisamfunnet som fiskebåten utgjør, enten man er lærling eller ikke.

Under en samtale med en fiskebåtreder angående lærlingens opplæringssituasjon kom jeg inn på lærlingens motivasjon sett i forhold til den avlønningsordningen for lærlinger som jeg kjente til. Han forklarte at de ikke avlønnet lærlingen på annet grunnlag enn øvrige besetningsmedlemmer. Med andre ord: Likt arbeid som mannskap på hans båt ga lik lønn, enten man var lærling eller ikke. Han forklarte videre at det var fritt opp til arbeidsgiver å bestemme avlønningens størrelse utover minstelønn, (tilsvarende lærlinglønn) men at han kjente til lærlingers forhold på andre kystfiskebåter der man praktiserte å avlønne lærlinger etter minimumssatser.

Selv om opplæringen som lærlingen skal gjennomgå er berammet av en læreplan, vil det være vanskelig å argumentere for at en lærling nødvendigvis har lært mer eller tilegnet seg mer verdifull lærdom i forhold til utøvelse av fiske, enn en annen aktør innenfor det samme tidsrommet. En nybegynner som ikke er bundet til bedriften gjennom opplæringskontrakt vil blant annet stå helt fritt til å velge eller bytte læringsarena (hvis muligheten er tilstede) flere ganger innenfor det som vil tilsvare lærlingens praksisperiode, og dermed eksempelvis kunne høste fordeler som dette gir. Man kan dermed blant annet skaffe seg innsikt og erfaring fra flere bruksgrupper, omgang med flere aktører innenfor næringen, mannskapssammen-setninger, med mer. ”Ved å komme til et annet miljø fremstår også det velkjente i et annet lys. I slike tilfeller betyr deltakelse i flere praksisfelleskap at det åpner seg nye perspektiver på faget for utøveren.” (Nilsen & Kvale 1999: 202)

⁶ Fremstillingen er på bakgrunn av telefonsamtale med Opplæringskontoret for fiskerifag i troms, Senjahopen., (14.03.2005)

I lys av nevnte forhold hersker det en usikkerhet innenfor næringen om hvordan en person med fagbrev, der praksisen ensidig er tilegnet på et enkelt fartøy over 15 meter, eventuelt skal vurderes kompetansemessig i forhold til en annen person med tilsvarende arbeidsperiode(r) på mindre fartøy eller på bakgrunn av arbeidsperioder på fartøy, både over og under 15 meter. Det synes imidlertid å være enighet om at uteksaminerte lærlinger vil ha et bedre utgangspunkt i og med at de lovlig vil kunne føre båt opp til 500 BT., hvis målsetningen er å skaffe seg eget fiskefartøy.

Som jeg også nevnte innledningsvis vil jeg bemerke at lærlinger innen fiske og fangst er meget beskjedent representert innenfor fiskerinæringen. I følge Opplæringskontoret for fiskerifag i Troms, som er hovedaktør i formidlingen av lærlingplasser innen fiskerifag, er det i dag (14.03.2005) tre personer i regionen som er lærlinger innen fiske og fangst. For å unngå eventuelle misforståelser vil jeg bare kort nevne at det er opplæringskontoret som er ansvarlig lærebedrift dersom lærlingkontrakten er formidlet gjennom dem. Det vil si at opplæringskontoret både har ansvar for oppfølging av lærlingen, kvalitetssikring av opplæringen, avlønning med mer. For ytterlig informasjon: se opplæringskontorets hjemmesider.

Kapittel 4. Teoretisk tilnærming til læring i praksisfeltet.

I dette kapitlet skal jeg søke å kaste lys over sentrale læringsaspekt som er relevant for denne oppgaven.

4.1 Læring

Det har i senere år vært stor interesse for læring, men mye av oppmerksomheten har vært rettet mot klasseromsundervisning. Dette selv om mesteparten av læringen foregår andre steder, den skjer kontinuerlig, og bevisst eller mindre bevisst. Boud & Miller (1996) viser til forskning og teoriutvikling om læring hvor ulike andre tilnæringsmåter benyttes. Boud & Miller peker her på Kolbs erfaringslæring og Lave & Wengers teori om situert læring. Lave & Wengers (1991) teori forsøker å gi en større forståelse for hvor viktige alle faktorer rundt individet er for læringsutbyttet. Denne teorien er opptatt av et helhetlig perspektiv på læring og inkluderer dermed alle menneskelige, tekniske og organisatoriske forhold som ramme rundt læresituasjonen.

Dreier (1999) forsøker med sin teoriutvikling om "personers aktiviteter i flere kontekster og på tvers av dem" (ibid: 71), å få til en mer adekvat forståelse av læring, og han er enig med blant annet Lave & Wenger som viser til læring gjennom aktiv deltakelse i ulike sosiale praksiser. Læring ut fra et situert perspektiv, handler for fiskerne om deltakelse i de ulike gjøremål i den daglige virksomhet i fiskernes praksisfelt. Det er viktig å påpeke at praksis i Lave & Wenger's begrepsbruk er all aktivitet. De skiller således eventuelt ikke mellom teoretisk klasseromsundervisning og fiskernes ulike læresituasjoner i praksisfeltet.

Utgangspunktet for læring er praksis - hva ellers?, skriver Gulbrandsen (1996). Utsagnet er både en påstand og et spørsmål hvor forfatteren presenterer noen tanker om de forståelsesmessige forutsetninger for profesjonsutdanning i forhold til praksis og kompetanse. Alt vi opplever, lærer og foretar oss som mennesker i verden, skjer i kroppen eller gjennom kroppen, og da i interaksjon med omgivelsene. Uttrykksmåten til Gulbrandsen om kroppens betydning i forhold til kunnskapstilegnelse likner på Molanders fremstilling.

I boken *Kunnskap i handling* (Molander 1996) hvor Molander presenterer sin kunnskapsteori om praktisk kunnskap, uttrykker han at menneskelige handlinger er grunnleggende for all kunnskap. Vi er gjennom våre kropper og menneskelig eksistens en kroppslig værende i verden. Dette er forenlig med det Bengtsson (1993) uttrykker om fenomenologi som en erfaringsvitenskap. Vi er i verden gjennom kroppen vår og de erfaringer vi gjør setter spor i kroppen, og ferdigheter læres ved å sette seg i kroppen. For fiskere kommer det eksempelvis til uttrykk i læresituasjoner i praksisfeltet hvor de som aktive deltakere i samarbeid med andre utfører en arbeidsoperasjon. De må forholde seg til at underlaget de står på beveger seg, samtidig som de utfører arbeidsoppgaver. Alt er kroppslig. Karakteren av den personlig erfarte kunnskap og faglige innsikt som tilegnes i læresituasjonen kan være vanskelig å beskrive.

Yrkeskunnskapen kommer primært til uttrykk i selve utøvelsen av yrket. Det betyr at mesteparten av den kunnskap som for eksempel en dyktig fisker besitter, ikke er noe en kan lese seg til. I tillegg kan en del av den praksisrelaterte kunnskapen heller ikke alltid uttrykkes verbalt. Molander (1996) refererer til Polanyis begrep "tacit knowing", som uttrykker at vi vet mer enn vi kan uttale med ord. Å lære i praksisfeltet innebærer å tilegne seg en personlig førstehåndsviten, formidlet gjennom eksempler av kyndige folk. I forlengelsen av dette skjer læringen ved at eleven selv så får utføre handlingen. Yrkeskunnskap er ifølge Molander

(1996) kunnskap i anvendelse og har form av oppmerksomhet som trenes opp i et område. Forutsetningen for denne oppmerksomheten er den lærendes egen stolthet, engasjement og interesse for læring av yrket, og består av evnen til å kunne se, lytte og ta inn i kroppen både det som er kjent og ukjent.

For Molander er en dyktig praktiker den som er oppmerksom i sin handling. Med oppmerksomheten har den dyktige praktikerens opparbeidet seg et repertoar av handlingsalternativer å nyttiggjøre seg i de ulike situasjoner som kan oppstå i praksisfeltet. Refleksjon er et annet viktig fenomen som Molander diskuterer. For læring er refleksjon etter handling helt sentralt. Den lærende må tenke over, innlemme situasjonen i sitt repertoar og gjøre det lærende til sitt eget. Refleksjon i etterkant er å tenke over situasjonen, seg selv og hva en gjorde i handlingen. Illeris (2000) betegner tanker om seg selv i etterkant av læresituasjonen som ens refleksive evner og det å tenke over handlingen i situasjonen eller å speile situasjonen som en type refleksjon. Molanders (1996) fremstilling av refleksjon innehar både refleksivitet og refleksjon.

Kapittel 5. Praktisk tilnærming / metode

I dette kapitlet skal jeg søke å beskrive opplegget jeg har valgt for studien, altså det som definerer og konstituerer forskingsdesignet.

5.1 Noen tanker rundt egen forskerrolle.

I Postholm (2005) beskrives gjennomgående forskeren som selve forskningsinstrumentet. Dette betyr i praksis at forskerens ståsted i forhold til hvilken erfaring og teorier han eller hun besitter når de entrer sitt forskningsfelt, vil påvirke på hele forskningsprosessen. Ballasten forskeren entrer sitt forskningsfelt med beskrives ofte i en metafor som de brillene forskeren ser sitt forskningsfelt med.

(Postholm 2005)

Etter å ha vokst opp blant fiskere og ha vært yrkesaktiv fisker selv, kjente jeg eget forskningsfeltet godt. Dette medførte selvfølgelig både fordeler og ulemper i forhold til forskerrollen. Fordelen lå i at jeg var godt rustet til møte mitt forskningsfelt, motsatt var det en hvis fare for at jeg, med for godt kjennskap til eget forskningsfelt kunne bli såkalt ”husblind”. Det vil si at man i stor grad får tendens til å se forskningsfeltet innenfra med et

forutinntatt blikk. Spesielt i egen forskningssituasjon, der jeg i oppgaven bidrar med egne erfaringer.

Denne effekten har jeg forsøkt å begrense i den utstrekning det har vært mulig. Dette har vært gjort ved å innhente konstruktiv kritikk av oppgavens beskrivelse, fra fiskerne selv, før oppgaven ble levert. Dette kalles på fagspråket for ”member checking”. Lingon og Guba (som sitert i Postholm 2005:132) fremhever at denne prosedyren er den viktigste prosedyren i kvalitetssikring av en studie.

Eget kunnskapssyn vil også i stor grad influere på hvordan man oppfatter sin egen rolle som forsker. Personlig er jeg vel av den oppfatning at kunnskap er et resultat av kognitive prosesser i det enkelte mennesket. Denne kunnskapen blir til sann kunnskap i den utstrekning den blir godtatt av andre mennesker. Ut fra dette kunnskapssyn oppfattet jeg meg vel som en slags reisende reporter i eget forskningsfelt. Hvordan det nå måtte være eller ikke har intensjonen vært å kaste lys over kystfiskernes læresituasjon i deres eget praksisfelt, og bringe dette frem i dagen.

5.2 Metode

Metode er i akademisk sammenheng fremgangsmåter designet for å gi svar på forskningsspørsmål. Jeg vil i dette kapitlet søke å gi en kortversjon av hva samfunnsvitenskapelig metode går ut på, med fokus på metoden som er benyttet i denne masteroppgaven.

I Holme & Solvang (1996) skilles det mellom to hovedformer for metodisk tilnærming; kvantitativ og kvalitativ. Kjennetegn ved kvalitativ metode er en systematisk innsamling og analyse av mer subjektive og fortellende data, med liten forskerkontroll; mens den kvantitative metoden er en systematisk innsamling av numerisk informasjon, ofte med høy grad av kontroll. Hvilken metode som velges bestemmes av problemstillingen, hva en ønsker å få frem eller hvilke spørsmål en søker svar på.

5.3 Generelle kjennetegn ved kvalitativ forskning

Styrken til kvalitativ forskning er at den egner seg godt i forskningssammenheng der formålet er å få frem hva mennesker tenker og mener. Det er også faktisk mulig å få frem tanker hos informantene som de selv ikke er klar over at de besitter. Min tilnærming til den kvantitative forskningen bygger i hovedsak på den fenomenologiske læretradisjon. Den som forsker ut fra et kvalitativt perspektiv har som regel til hensikt å søke å forstå folks meninger og hvordan de opplever verden. Dette ut fra en oppfatning om at mennesker er forskjellige og at hvert enkelt individ i samspill med omgivelsene konstruerer sin egen oppfattelse av erfaringen.

Gjennom språket er vi i en sosial kontekst i stand til å drøfte ulike oppfatninger om våre erfaringer. Innenfor den kvantitative forskningen er det forskeren som er selve "instrumentet" til datainnsamling og til analyse av denne. Dette innebærer at forskeren oftest er deltaker i aktuelle kontekster som er relevant for problemstillingen eller forskningsspørsmålet. Dette betegnes ofte i fagspråket som feltarbeid. Når jeg sier "oftest deltaker" er det med bakgrunn i at det er i gitte tilfeller er fullt mulig og studere en kontekst utenfra, med støtte av tilgjengelig informasjon om saksområdet, uten at jeg skal forfølge dette nærmere.

(Postholm 2005)

5.4 Fenomenologi

Fenomenologi er studiet av fenomener, læren om fenomenene slik de ter seg for den enkelte (Skirbekk & Gilje 1987). Grunnleggeren av den moderne fenomenologi var den tyske filosofen Edmund Husserl (1859-1938). Fenomenologiens grunnprinsipp er i følge Bengtsson (1993) å gå tilbake til "sakerna sjalva". Som forsker vil en i tilnærmingen forsøke å komme frem til det enkelte individs virkelighetsopplevelse av fenomenet og som, Bengtsson (1993) skriver; "..få grepp om de sakerna så som de visar seg i erfarenheten, begrepslarna dem .." . (ibid: 26). Fenomenologien er en erfaringsvitenskap som forsøker å yte den naturlige erfaring rettferdighet (ibid). Vi erfarer alt som noe som har en mening for oss. Fiskerne uttrykker sine meninger om hva de opplever som læring i praksis, gjennom fortellingene på ulike, varierte og nyanserte måter.

Fenomenologien vektlegger det å beskrive verden, de subjektive opplevelsene, den meningsfulle virkelighet som vi mennesker lever i (Fjelland 1997). Det er selve fenomenets egenart eller vesen som utforskes. Kunnskapen om fenomenet, som her er læring i praksis,

oppnås i den virkelighet som fiskerne befinner seg i. Det betyr i denne sammenheng læresituasjonene i praksis i praksisfeltet. Gjennom fortellinger gis fiskerne mulighet til å forklare og utdype med sine egne ord hva som for dem er fenomenets vesen eller egenart.

Husserl utviklet ideen om livsverden, den konkrete erfarbare virkelighet som vi lever i til daglig. Det er denne livsverden som er utgangspunkt for empirisk forskning. Den franske fenomenolog Merleau-Ponty videreutviklet Husserls begrep om livsverden. Virkeligheten består ikke kun av det den objektivistiske vitenskap kan belyse eller en subjektivistisk verden: begge er flettet sammen til noe mer, noe annet. Det er det Merleau-Ponty beskriver som den tredje dimensjon; vår livsverden. Vi er i verden gjennom kroppen vår og forstår verden gjennom denne. Når Merleau-Ponty sier vi forstår verden med kroppen, kritiserer han indirekte det tradisjonelle erfaringsbegrepet, hvor kun refleksjon er grunnlaget for erfaring. Erfaring setter spor i kroppen og ferdigheter læres ved å sette seg i kroppen. Vi må forstå mennesket ut fra historie, kultur og sosial sammenheng, dets relasjon til omverden, til andre mennesker og ting.

(Bengtson1993)

5.5 Datamaterialets omfang og metodene jeg har benyttet meg av til datainnsamlingen.

For å kaste lys over oppgavens problemstilling valgte jeg å nyttegjøre meg av en kombinasjon av flere alternativer til datainnsamling som nyttes i kvalitativ forskning. Dette anses som en fordel i tilfeller der man ønsker en bred og eller dyp innsikt i et fenomen (Ryen 2002).

Datainnsamlingen fra feltarbeidet i studieperioden har delvis blitt gjennomført både, som åpen deltagende observasjon og skjult deltagende observasjon i perioden 2002-2006, med til sammen åtte måneder.

I tillegg til observasjon har jeg benyttet meg av informasjon fra uformelle samtaler, som naturlig oppsto på mitt forskningsfelt. Samtaler vil i denne sammenhengen favne alt fra hverdagslig samtaler til mer faglige samtaler, som kan bære preg av alt fra intervju til mer filosofisk diskursform. Slike samtaler oppstår kontinuerlig og har ofte et alt i ett innhold. Det vil si at en hverdagslig samtale (om løst og fast) raskt kan endre seg til å bli en faglig samtale, eller omvendt.

I tillegg har jeg supplert med egen retrospektiv informasjon fra mine tidligere erfaringer som yrkesutøver innen kystfiskeflåten. Jeg har også benyttet meg av tilgjengelig litteratur i form av, bøker, tidsskrifter, artikler, offentlig informasjon med mer. Jeg vil imidlertid bemerke at jeg i liten utstrekning har benyttet meg av litteraturredata som omhandler fiske, da det er veldig begrenset hva som fins, og som har relevans for oppgavens problemstilling.

5.6 Etske retningslinjer og krav til forskeren.

I denne delen av kapitlet skal jeg rette søkelyset mot aktuelle etiske problemstillinger og krav til meg selv som samfunnsforsker, som er relevant for denne oppgaven.

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag, jus og humaniora (NESH) har foreskrevet forskningsetiske retningslinjer innenfor nevnte fagfelt. NESH er en uavhengig instans som ble opprettet av stortinget i 1990, med formål å være en opplysende, rådgivende og overvåkende virksomhet ovenfor forskningsprosjekt innenfor respektive fagfelt.

Krav om å informere. De mennesker som blir forespurt om aktiv deltakelse i forskningsprosjekt har krav på tilstrekkelig informasjon til at de kan danne seg en rimelig forståelse av forskningsfeltet, forskningsformålet, eventuelle konsekvenser av egen deltakelse og hvem som er oppdragsgiver og eventuelt hva som kan påregnes i salær for deltakelse. Deltakelse i forskningsprosjekt skal være tuftet på individets frie vilje. Det vil si at det stilles krav til samtykke fra deltaker(ne). En hver som blir forespurt om deltakelse i forskningsprosjekt skal etter eget forgode befinnende ha anledning til å avstå fra deltakelse, eller på et hvilket som helst tidspunkt av deltakelse i forskningsprosjekt ha rett til å trekke seg fra dette uten risiko for negative konsekvenser. I tillegg hviler det et ansvar hos forskeren til å vurdere om forskningsdeltakelse kan bli til belastning for deltakeren på noe tidspunkt og på dette grunnlag eventuelt fraråde deltakelse eller avstå fra igangsettelse av forskningsprosjektet.

Personer som aktivt deltar i forskningsprosjekt har krav på at informasjon angående personlige anliggender blir behandlet konfidensielt og ikke kommer på avveier. Herunder også alminnelig taushetsplikt, forvaltningslovens §13. Informanters identitet bør også som

hovedregel anonymiseres på en slik måte at verken navn på personen(e) eller informasjon disse bidrar med kan spores tilbake til kilden.

Forskeren har moralsk plikt til å tilbakeføre resultatene av forskningsarbeidet (i en form som er forståelig) til informanten som har bidratt i forskningsprosjektet, som en minstehonnør for at informanter gir noe av seg selv. I tillegg og i forkant av publikasjon av forskningsmaterialet bør også forskeren gi informanten anledning til å kontrollere at personlige sensitive opplysninger ikke blir publisert mot informantens vilje.

Under en fellesnevner, stilles det krav til forskere om å utvise respekt og medfølelse for sine medmennesker. Følgende er beskrevet hos NESH, forskningsetikk, punkt. 5: ”Forskeren skal arbeide ut fra grunnleggende respekt for menneskeverdet”, I dette ligger at hovedansvaret ligger hos forskeren, for at ingen enkeltpersoner på noen måte eller tidspunkt blir skadelidende som følge av deltakelse i et forskningsprosjekt. Imidlertid kan en slik vurdering være vanskelig. Spesielt der personer åpent deltar, uten at personens identitet er beskyttet.

(NESH 1999)

I kvalitative forskningsprosjekt der det benyttes skjult eller skjult deltagende observasjon, blir informanten(e) gjort til gjenstand for forskning enten de vil eller ikke. Metoden regnes av mange som uetisk og bør unngås, da den bryter med prinsippet om informasjon og samtykke til å bli gjort til gjenstand for forskning. Imidlertid er det flere samfunnsforskere som hentyder at nettopp denne metoden er den som er mest benyttet.⁷

I slike tilfeller hviler det i likhet med overstående et ansvar hos forskeren for at ingen blir skadelidende, som et resultat av forskningen. I mitt tilfelle har jeg ved et par anledninger presentert informasjon i oppgaven (i form av yrkestitler og arbeidsplass) på en slik måte at den kan spores tilbake til person(ers) identitet. Selv om jeg anså denne informasjonen som beskjedent og vurdert til å være harmløs i forhold til eventuelle negative konsekvenser, har jeg innhentet tillatelse til dette i ettertid. Det vil si før oppgaven kom på trykk.

⁷ De nasjonale forskningsetiske komiteer: http://www.etikkom.no/FBIB/Introduksjon/Metoder-og-tilnarminger/Kvalitativ-metode/#_Toc218496473 (10.01.2010)

I kvalitative forskningsprosjekt som innbefatter intervju eller deltakende observasjon kan man imidlertid og dersom det er meget formålstjenelig, og at man anser muligheten for at det ikke på noe tidspunkt kan bli belastende for informant(er), ytre ønske om å kunne publisere navn eller informasjon på en slik måte at det er mulig å oppspore kilden. Slik tillatelse bør selvfølgelig innhentes skriftlig fra informant(en) og rent moralsk bør også informanten få anledning til å sensurere innholdet i publikasjonen.

(Postholm 2005)

I mitt tilfelle ville det nærmest ha vært umulig å beskrive min sesong på blåkveitefiske på en valid måte uten at det hadde vært mulig å spore navn på båt og skipper. Dette var en så essensiell del av oppgaven og som tidligere nevnt satte jeg som betingelse for å bli med på blåkveitefisket at jeg kunne skildre sesongen uten å måtte anonymisere verken båtnavn eller skipper. I tillegg til en formell tillatelse har jeg også i ettertid gitt skipper Håvard Pettersen anledning til selv å sensurere innholdet i det som skulle publiseres.

5.7 Forhold som jeg måtte avklare med informantene.

Som nevnt i overstående har personer som blir forespurt om aktiv deltakelse kvalitative forskningsopplegg som innebefatter intervju og eller deltagende observasjon, krav på å få vite hva som foregår. Samtlige informanter som i oppgaven er blitt fremstilt på en slik måte at deres identitet kan spores, har fått informasjon om hva studien gikk ut på og hvordan informasjonen de eventuelt bidrog med eller allerede hadde bidratt med skulle benyttes og publiseres.

Når jeg sier ”allerede hadde bidratt med”, beror dette på at informasjonen i noen tilfeller ble gitt i etterkant av at jeg hadde funnet informantens informasjon av interesse. Dette innebar selvfølgelig en risiko for at jeg (ut fra etiske retningslinjer om fritt samtykke fra informanten) kunne bli nødt til å annullere nyttig informasjon. Det ble også presisert at jeg ikke kom til å benytte noe fra den enkelte informant dersom vedkommende informant, i ettertid ikke var komfortabel med at han uvitende var blitt gjort til gjenstand for forskning.

Informasjon fra informanter som ikke har samtykket til åpen deltagelse er ikke presentert på en slik måte at det vil være umulig å spore identiteten til vedkommende. Informasjonen som fremkommer i oppgaven generelt, er heller ikke av sensitiv art.

5.8 Graden av struktur på intervju.

Intervju er en form for samtale der hensikten er å få frem informasjon fra informanter og eller beskrivende data fra informanter. I fag litteraturen klassifiseres ofte intervju etter graden av struktur, selv om det ikke finnes noen klart definerte grenser mellom kategorier. Man kan godt beskrive graden av struktur langs en sammenhengende linje. Ytterst på venstresiden kan man eksempelvis plasseres de strukturerte intervjuene. På midten plasseres de halvstrukturerte og på høyresiden de ustrukturerte intervjuene.

(Postholm 2005)

Strukturerte intervjuundersøkelser kjennetegnes ved at alle respondentene i undersøkelsen eksponeres for samme serien av spørsmål, der spørsmålene kommer i en bestemt rekkefølge. Spørsmålene er utformet i forkant av at intervjuundersøkelsen starter, ofte med fastsatte svarkategorier eller svaralternativer.

Halvstrukturerte intervju kjennetegnes ved at forskeren gjerne har noen forhåndsbestemte spørsmål og eller temaer som han eller hun ønsker å få respondenten til å besvare eller belyse med sine egne ord, uten faste svaralternativer / kategorier. Forskeren forsøker i liten grad å styre respondenten dersom besvarelsen eller fortellingen skulle ta en litt annen retning enn det forskeren først hadde tenkt. Det er selvfølgelig mulig for forskeren å korrigere kursen med oppfølgingsspørsmål dersom det er ønskelig.

Litt enkelt kan man si at ustrukturerte intervju er helt åpne. En slik setting preges i liten grad av det man vanligvis forbinder med intervju. Forskeren opptre passivt i forhold til å fremprovosere samtaler eller dialoger som han eller hun kan dra nytte av. Forskeren får sin informasjon fra uforutsette samtaler som måtte dukke opp på forskningsfeltet. Er det først dukket opp et interessant tema i en samtale kan selvfølgelig forskeren legge føringer for å få ut ytterligere informasjon i forhold til det som naturlig fremkommer, i forhold til å kunne innta den andres perspektiv. Det fins selvfølgelig både for- og motargumenter for hvilke

hovedstrukturer som man bør ta utgangspunkt i forhold til gitte forskningsspørsmål, uten at jeg skal forfølge dette nærmere.

(ibid)

I kvantitative forskningsdesign som innbefatter intervju er det strukturerte og halvstrukturerte intervju som har blitt viet størst oppmerksomhet med hensyn til relevans, mens informasjon fra uformelle samtaler (ustrukturerte intervju) og fortellinger, har kommet litt i skyggen. Imidlertid er informasjon fra samtaler og fortellinger en høyst relevant metode (innenfor kvalitativ forskning) til å tilegne seg kunnskap om den sosiale verden.

(Kvale 2002)

Personlig har jeg benyttet meg informasjon fra ustrukturerte intervju, i form av uformelle samtaler. Disse er både samtaler som jeg overhørte og samtaler som jeg selv var deltaker i. Det må innrømmes at jeg til tider (der jeg naturlig deltok i samtaler) la føringer som fikk informant(e) til å fortelle mer utdypende, om sine erfaringer fra opprinnelig eller nærliggende tema der jeg fant dette hensiktsmessig. Med solid kjennskap til eget forskningsfelt kunne jeg andre ganger lede an med en erfaringskildring som informantene uoppfordret verifiserte eller supplerte med egne erfaringskommentarer eller at de i etterkant kom med lignende skildringer.

5.9 Utvalg av informanter.

I forskningssammenheng snakker man ofte om å trekke utvalg fra en populasjon. Det vil si utvelgelse av hvem som skal få anledning eller som det er hensiktsmessig å intervju i forhold til en gitt problemstilling. Man etterstreber å få best mulig innsikt i hvordan den enkelte respondent oppfatter sin livsverden, i forhold til en problemstilling. Dermed blir det forskerens oppgave å trekke et utvalg som på best mulig måte kan kaste lys over hans forskningsspørsmål. Forskeren bør i den sammenheng søke å gjøre et variert utvalg. Det vil si variert i forhold til for eksempel: kjønn, alder, inntekt med mer.

I fenomenologisk forskningstradisjon der man studerer menneskelige / sosiale prosesser i en naturlig setting kan det være nærmest umulig å etterkomme et krav om et variert utvalg i

forhold til kjønn, alder, inntekt med mer. For å illustrere dette (med bakgrunn i mitt forskningsspørsmål) kan jeg nevne at det stort sett ensidig er menn som er yrkesutøvere i kystfiskeflåten. I tillegg kan jeg nevne at inntekt er rimelig irrelevant i forhold til mitt forskningsspørsmål, da denne variabelen i liten utstrekning er en ren funksjon av kunnskap. I tillegg er kystfiskerne nærmest i konstant geografisk bevegelse i utøvelsen av sitt virke, så ut fra et tidsaspekt må man nesten nødvendigvis angripe dem når man har dem på skuddhold. Med andre ord har man begrenset mulighet til å lage mønstersydde opplegg.

Jeg bestemte meg derfor bare å nyttegjøre meg informasjon jeg fant av interesse, fra uformelle samtaler som naturlig oppsto på mitt forskningsfelt. Dette med bakgrunn i at jeg etter hvert hadde mitt feltarbeid på flere fiskefartøy. I tillegg ble jeg i feltarbeidet en naturlig del av en ikke stedsbundet gruppe fiskere fra fremmede plasser. Dermed mener jeg, i den utstrekning det har vært mulig, i alle fall å ha fått informasjon fra et ”variert” utvalg av en yrkesgruppe som har geografisk tilhørighet langs hele vår kyst.

5.10 Metodiske krav.

Mange forskere er av den oppfatning at det kun er kvantitative studier som kan defineres som ekte vitenskap. Innvendingene mot kvalitativ metode er først og fremst at en i begrenset utstrekning kan generalisere resultatet av en studie. Dette med bakgrunn i at kvalitative studier favner alt fra kasusstudier (n=1) til ikke- tilfeldigutvelgelse av et meget begrenset antall informanter. I faglitteraturen er det grovt antydnet alt under 30 informanter. Dermed blir bredden i antall informanter for liten til å si noe sikkert om populasjonen.

Det andre ankepunktet er forholdet med at forskeren er hovedinstrumentet for datainnsamlingen og tolkning av datamaterialet. Forskerens subjektivitet vil påvirke datamaterialet og dermed vil dette aldri bli reliabelt eller valid. Dermed anses kvalitativ metode som uegnet til å besvare vitenskapelige forskningsspørsmål. Det er dermed ikke sagt at metoden ikke er brukbar til noe som helst, selv om den av noen er ansett som ubrukbar til å besvare vitenskapelige forskningsspørsmål.

Styrken til kvalitativ forskning er at den egner seg godt i forskningssammenheng der formålet er å få frem hva mennesker tenker og mener. Forhold knyttet til begrepene reliabilitet og validitet er imidlertid viktig både innenfor kvalitativ og kvantitative forskningsdesign. Det

bakenforliggende for begrepene reliabilitet og validitet i sin opprinnelige form er imidlertid mer problematiske innenfor kvalitativ forskning. I kvalitativ forskning har man derfor i en viss utstrekning byttet ut begrepene med alternative begreper som er mer gangbare. Jeg skal i det neste forsøke å belyse dette litt nærmere.

(Postholm: 2005)

Reliabilitet:

I forskningssammenheng er begrepet reliabilitet eller grad av reliabilitet en måleenhet for forskningsresultatets pålitelighet. Reliabilitet i forskningssammenheng dreier seg om at en undersøkelse nødvendigvis innen rimelig tid skal kunne gjentas uten at resultatet av undersøkelsen endres. Hvis så er tilfelle, har man en reliabel studie. Å kunne etterkomme et slikt krav innenfor kvalitativ forskning er nærmest umulig, for ikke å si helt umulig.

Det er utallige variabler som påvirker dette forholdet. I kvalitativ forskning er det som sagt for det første forskeren (som unikt individ) som er hovedinstrumentet i datainnsamlingen og analysen av denne. Dette i seg selv åpner for påvirkning fra mange variabler. Den subjektive opplevelsen av en og samme situasjon er sjelden og aldri helt lik hos to eller flere personer. Variasjoner i subjektive audio og video visuelle fremstillinger i vitneforklaringer i forhold til en og samme situasjon kan jo være et illustrerende eksempel. Dette burde være illustrerende for at en annen forsker neppe vil kunne gjenta et forskningsprosjekt med samme resultat.

I tillegg er det forhold med forskningsobjektene, informantene som gir seg utslag i kvalitative forskningsresultat. Kvalitative intervju vil sjeldent eller aldri kunne gjentas, dels fordi respondenten ikke kan huske hva han eller hun har sagt i det første. I tillegg er ikke menneskelig oppførsel og adferd statisk, slik at både oppførsel og adferd kan variere i forhold til for eksempel: forskerens adferd og kjennskap til forskningsfeltet, kontekst, dagsform, de tilbakemeldingene man får fra omgivelsene, for å nevne noe, uten at jeg skal forfølge dette nærmere.

Innenfor fenomenologisk forskningstradisjon beskrives det opprinnelige reliabilitetskravet som mer eller mindre irrelevant. Dette fordi en fenomenologisk studie har til hensikt å belyse et unikt, steds- og tidsbundet fenomen. Det har ført til at man innenfor fenomenologisk forskningstradisjon har funnet det mer hensiktsmessig å bytte ut termen reliabilitet med

”pålitelighet”. Med pålitelighet i denne sammenheng refereres det til hvor grundig studien har blitt gjennomført, hvor stabil forskningsresultatene viser seg å være over tid og på tvers av hvem forskeren måtte være, med tilhørende forskningsmetodikker. Påliteligheten vil selvfølgelig dermed være truet av forhold som nevnt i det ovenstående.

Som jeg tidligere har vært inne på, stilles det krav til forskerens objektivitet i forhold til sine funn som forsker. Det vil i praksis si at funnene forskeren gjør skal være upåvirket av forutinntatte synspunkter fra forskerens side. Dette blir helt klart problematisk, blant annet i forhold til forskerens eget ståsted, hvor godt han eller hun kjenner sitt forskningsfelt med mer. Kvalitativt forskningsarbeid utføres sjeldent og aldri av forskere som har liten og eller ingen kjennskap til sitt forskningsfelt. Dermed blir kravet til objektivitet (slik det er fremstilt) meget vanskelig å etterkomme.

Dette har ført til at man innen kvalitativ forskning har lempet på kravet til objektivitet i sin opprinnelige form og heller valgt å erstatte det med at funnene som fremkommer skal være bekreftbare eller autentiske (sanne). Det vil si at målsetningen er å i størst mulig grad få frem en sann og troverdig framstilling av informantens erfaringer. Som tidligere nevnt har jeg etter beste evne prøvd å ivareta dette kravet, ved (”member checking”) at jeg har latt flere av informantene fått gjennomlese og mulighet til å revidere utkastet til selve oppgaven.

(Postholm: 2005)

Validitet:

I kvalitativ forskning er validitet eller grad av validitet måleenheten på hvor godt man har klart å måle det man har til hensikt å måle (eller som i mitt tilfelle og som jeg tidligere har vært inne på, hvor godt jeg har klart å belyse det jeg hadde til hensikt å belyse), og anses for å være essensielt i forhold til oppnå meningsfulle resultat. Validitetskriteriet dreier seg om tolkning av datamaterialet. I hvor godt man har greid å få den tekstuelle fremstillingen i overensstemmelse med virkeligheten. Virkeligheten er imidlertid et vanskelig begrep, da min studie bygger på at virkelighetsoppfatningen er subjektiv. Hvert menneske har sin egen oppfattelse av virkeligheten, men gjennom språket kan vi komme til en felles forståelse.

Jeg vil samtidig påpeke at validiteten faktisk kan bli sterkere i en kvalitativ studie enn i en kvantitativ studie som baserer seg på intervju. Dette fordi forskeren er selve ”måleinstrumentet” under intervjuene, dermed blir tolkningen av virkeligheten direkte knyttet

opp mot informanten. I kvantitativ forskning skjer dette indirekte ved et mellomledd. Dette kan eksempelvis være et spørreskjema og som aldri kan ta overhøyde for alle tenkelige variabler som kan fremkomme i forskning som er knyttet til menneskelige opplevelse og erfaring uten at jeg skal forfølge dette nærmere.

I fenomenologisk forskningstradisjon spør man ikke om hvor god overensstemmelsen det er mellom den tekstuelle fremstillingen og virkeligheten. Validiteten eller troverdigheten ligger i hvilken utstrekning en gruppe erfarne forskere anser resultatene som troverdige eller ikke. Helt konkret er dette kriteriet vanskelig å etterkomme. Studiens validitet eller troverdighet styrkes imidlertid i stor grad, hvis forskeren tar leseren med gjennom forskningsprosessen, for å synliggjøre hvilke spilleregler forskeren har benyttet til å gjennomføre studien.

(Postholm: 2005)

5.11 Transkripsjoner og analyser.

Transkripsjoner:

Samtlige transkripsjoner som er gjort i forbindelse med denne oppgaven har blitt utført i etterkant av at selve begivenheten har funnet sted. Dette beror mest på rent praktiske årsaker, i forhold til min tilnærming til forskningsfeltet. Som jeg tidligere har beskrevet har jeg hatt i min hensikt å begrense effekten av å tilsynliggjøre min forskerrolle, for at settingene i forskningssituasjonen skulle bli mest mulig naturlig.

Analyse:

Analyse eller rettere sagt analyser, er prosesser eller verktøy man benytter til å tolke og redusere rådata. Analyseprosesser er ikke noe som ensidig starter i etterkant av et kvalitativt feltarbeid. Analysen starter umiddelbart i det forskeren trer inn på sitt forskningsfelt for så å fortsette gjennom hele forskningsarbeidet, enten forskeren er seg bevisst dette eller ikke. Som tidligere nevnt betraktes forskeren som hovedinstrumentet både for datainnsamlingen og analysen av denne. Dermed vil forskerens ballast i form av utdanning, tidligere erfaring fra forskningsfeltet med mer, være med på å påvirke disse prosessene.

(Postholm: 2005)

Det finnes mange forhåndsbeskrevne design for hvordan analyse i kvalitativ forskning bør utføres i forhold til forskningsdesign, uten at jeg skal forfølge dette nærmere. Jeg tar heller sikte på å beskrive det som jeg har benyttet meg av i denne oppgaven.

I den delen av datamaterialet som bygger på observasjon har jeg i hovedsak benyttet av det som Postholm (2005) beskriver som deskriptive analyseprosesser. Dette går i enkelhet ut på å strukturere datamaterialet på en slik måte at det blir oversiktlig og rapportvennlig. Dette datamaterialet er supplert med utdrag fra uformelle samtaler. Det vil si at det er menneskelige oppfatninger som utgjør denne delen av datamaterialet og ikke objektive målinger.

Dermed blir det feil å gjøre dette materialet til gjenstand for analyse. Datamaterialet fra feltarbeidet er imidlertid blitt redusert på en måte som hadde til hensikt å få frem en essensiell konstant struktur av informantenes opplevelse av et fenomen eller tilstand, en struktur som var representativ for hele gruppen av informanter.

Kapittel 6. Kystfiskebåten som læringsarena.

I dette kapittelet presenterer jeg (blant annet) de sentrale momenter ved fiskernes læring og læringssituasjoner som jeg har kommet frem til, med bakgrunn i datamaterialet fra feltarbeidet, supplert med egne erfaringer.

6.1 Den typiske læresituasjonen om bord på kystfiskebåten.

Som nybegynner på kystfiskebåt vil man møte en litt spesiell læresituasjon. Det mest spesielle er kanskje at selve læringen er knyttet til selve produksjonen. Det vil si at nybegynneren lærer ved aktiv deltagelse i selve produksjonen. Å være nybegynner i denne sammenhengen er å bli delaktig i en spesialisert sosial praksis der fellesskapet bygger på en profesjonell samhörighet, der produksjonen er den overordnede målsetningen. Nybegynneren vil fra første stund bli satt til å utføre fysiske oppgaver som ledd i selve produksjonen, men i produksjonsledd som i minst mulig grad hemmer produksjonen. Å hemme produksjonen i en fiskeprosess vil i stor grad dreie seg om å hemme produksjonshastigheten eller kvantiteten i produksjonen, selv om produksjonens målsetning er å fange og produsere et produkt i form av fisk som har en kvalitet som gjør den salgbar i henhold til gjeldende kvalitetskrav.

En læresituasjon der læring er så tett knyttet til selve produksjonen, vil læringen i tillegg til nybegynnerens egen motivasjon i stor grad påvirkes av motivasjonen fra bedriftens (kystfiskebåten som bedrift) side. Bedriftens motiv og målsetning er at nybegynneren på kortest mulig tid tilegner seg nødvendig kunnskap og ferdigheter som gjør han i stand til effektivt å fungere i produksjonsfellesskapet. ”Den enkeltes læring har konsekvenser for arbeidsfellesskapet. ...Kvaliteten på den lærendes arbeid er avgjørende for praksisfellesskapets fremtid, så det er i fellesskapets interesse at den enkeltes læring blir lagt godt til rette” (Nilsen & Kvale 1999: 210). Dette bunner hovedsakelig i foretningmessige forhold. For det første er det fra bedriftens side en målsetning å opprettholde en mest mulig rasjonell og effektiv produksjon med et minimum av ansatte. For det andre har ansatte på fiskebåter som bedrift, som ikke er knyttet til bedriften gjennom lærlingkontrakt vanligvis krav på full lønn under opplæring. Full lønn vil være i form av full lott. Lott vil si en andel av netto omsetning. Kort og noe forenklet fortalt fungerer det slik at netto omsetning deles i to prosentandeler (oftest to ulike), der båt med tilhørende redskaper, har krav på en prosentandel og besetningsmedlemmer én, som i sin tur deles likt mellom besetningsmedlemmene. (Skipperen har oftest et større økonomisk utbytte enn hva øvrige besetningsmedlemmer har. Dette tilegget kommer imidlertid fra båtens andel.)

Dermed vil det naturlig være i bedriftens interesse at et nytt besetningsmedlem raskest mulig blir i stand til å fungere i produksjonsfellesskapet som besetningsmedlemmene på en fiskebåt utgjør.”Å være innarbeidet mannskap, letter samarbeidet og øker effektiviteten og fangstresultatet”(Jentoft 1984: 96).

I lys av forhold som jeg her har belyst, kan man også muligens se på en slik læringsituasjon / prosess som en sosialiseringssituasjon der formålet fra minisamfunnet side (som fiskebåten utgjør), vil være å styre nybegynneren inn på skinner slik at han kan fungere som fullverdig og nyttig samfunnsmedlem av dette minisamfunnet. Jeg skal ikke forfølge dette nærmere, men heller rette oppmerksomheten mot andre forhold som er litt spesielle for den typiske læresituasjonen man ofte møter som nytt besetningsmedlem på en fiskebåt.⁸

⁸ Nergård Jens Ivar, (10.10. 2002). Forelesning ,UITØ.

En læresituasjon på fiskebåt vil ofte være preget av at det er flere ”lærere enn elever”. Det vil si at det ofte vil variere alt fra en til mange, alt etter hvor stort mannskapet er på båten nykommeren mønstrer på. Sagt på en annen måte vil ofte antall lærere i en opplærings-situasjon på en fiskebåt være synonymt med antall besetningsmedlemmer. Det er ikke vanlig at nybegynnere på båter med flere besetningsmedlemmer blir knyttet opp til en bestemt person som de skal forholde seg til og som skal ha et overordnet ansvar for opplæringen, selv om det er skipperen som har det overordnede bedriftsansvaret. Rasmussen (1999) beskriver slike læresituasjoner som mesterlære der ”det personsentrerte forholdet mester læring trer i bakgrunnen, idet den avgjørende faktoren nå ikke lenger er mesteren, men det nevnte praksisfellesskapet.” (ibid:170)

Når det gjelder lærlinger i form at det foreligger en opplæringskontrakt, vil forholdet være litt annerledes. I slike tilfeller vil det være skipperen ha et overordnet ansvar for opplæringen. Noe som jeg tidligere har vært inne på.

På fiskebåter med flere besetningsmedlemmer vil det oftest være personer med varierende erfaringsgrunnlag. Med utgangspunkt i de læreprosesser den enkelte har gjennomgått vil det ofte være alt fra nybegynnere til eksperter, for å bruke brødrene Dreyfus sin stadiebeskrivelse. Selv om det på fiskebåter som bedrift ikke blir utnevnt noen til å ha et ansvar for opplæringen av en nybegynner, skulle man i hvert fall tro at det var disse ekspertene eller i alle fall de med størst erfaringsgrunnlag som naturlig utpekte seg som hovedlærekrefter for nybegynneren. Men slik er det oftest ikke.

På fiskebåter med flere ansatte vil det i imidlertid alltid være noen som nærmest utpeker seg selv som potensielle læremestere. Dette er gjerne personer som er entusiastisk i forhold til utøvelsen av yrket. Disse preges også ofte av fremtredende personlig evne til selvrefleksjon rundt de læreprosesser de selv har gjennomgått og som således har utviklet evnen til bedre å kunne sette ord på og beskrive sider ved læreprosesser de selv har gjennomgått og som en nybegynner må gjennom. Når jeg sier læremester mener jeg den man oftest naturlig henvender seg til hvis det er noe man lurer på, ikke den som man nødvendigvis eventuelt blir satt nærmest til å arbeide / samarbeide fysisk med.

Dermed oppstår nærmest et naturlig fadderforhold mellom en læremester og nybegynner, selv om nybegynneren er nødt til å forholde seg til øvrige mannskaper som læremestre i gitte

situasjoner. (Unntaket er selvfølgelig fiskebåter med kun to besetningsmedlemmer der den ene som har erfaring blir den selvskrevne læremester for nybegynneren.) Det som har muliggjort slike naturlige koblinger mellom læremester og nybegynner bunner muligens i at det ikke vært og fremdeles ikke eksisterer noen formelle kompetansekrav til den som skal drive opplæring av nybegynnere i fiskeflåten. Heller eksisterer det ikke noen mal for hva nybegynneren skal lære i en opplæringsperiode. Og bare for å nevne det: Det eksisterer heller ingen norm for tilmåling av læreperiode.

6.2 Møte med fiskebåten som arbeidsplass.

Å gi en god tilnærming til forståelse av hvordan møtet med fiskebåten som arbeidsplass vil kunne fortone seg for den enkelte vil nærmest være umulig, enten det dreier seg om det første møtet for en som har lite eller ingen tidligere kjennskap til maritim aktivitet eller det dreier seg om det gjentatte møtet for en som har erfaring fra før. Imidlertid vil det være mulig å gi et bra, men mer generelt bilde av de utfordringene en nybegynner står ovenfor.

Noe av det første et nytt besetningsmedlem på en fiskebåt vil møte er det øvrige mannskapet, eller sagt på en annen måte: sin eller sine fremtidige arbeidskollegaer. Innledende uformelle samtaler mellom en nybegynner og øvrig(e) besetningsmedlemmer vil fort få et faglig innhold og bli dreid i retning av intervju, der hensikten er å kartlegge nykommerens forkunnskap og erfaring. Når denne fasen er over byttes ofte rollene til at det er nykomlingen som utspør øvrige besetningsmedlemmer om arbeidsprosesser med mer. På fiskebåter med flere mannskapsmedlemmer vil det da ofte under slike samtaler stikke seg frem naturlige læremestre, ved at de tar føring i å forklare ting for nykommeren.

Til tross for utpreget velvilje og entusiasme til å forsøke å forklare, vil et forsøk på en teoretisk tilnærming til innføring i det som vil møte en nykommer som har begrensede forkunnskaper om fiske fort stoppe opp. Slike situasjoner ble ofte beskrevet av fiskere, og i tillegg har jeg egen erfaring fra slike, både som nybegynner og ”læremester.” Den belærende vil ofte avslutte eller begrense sine forsøk på å gi en teoretisk tilnærming, med argumenter som for eksempel:

1. Jeg kan ikke forklare det nærmere nå, men jeg skal vise deg når vi kommer i arbeid på dekket.

2. Det har ingen hensikt at jeg prøver å forklare det nå, du har ikke forutsetninger til å skjønne hva jeg mener.
3. Det kan jeg / skal jeg vise deg, når situasjonen oppstår.
4. Det kan jeg ikke forklare, det er noe du bare må erfare.

Slike utsagn kan nok enkelte ganger virke avvisende på en nysgjerrig nybegynner, uten at dette var hensikten. Men faktum er at slike utsagn egentlig bare viser ulike sider ved den kunnskapen fiskere besitter og hvordan de selv har lært. Fellesnevneren er at det gjenspeiler sider ved kunnskapen som fiskerne besitter som vanskelig eller som i liten grad lar seg artikulere. Dette bringer oss inn på taus kunnskap. Michael Polanyi (1967), var den første som beskrev som den ”tause kunnskapen” i boken *The Tacit Dimension*. Ett av hans utgangspunkt var ”we can know more than we can tell” (ibid: 4). Det Polany forsøker å belyse er kunnskapens aktive, personlige side ved vår evne til å kjenne igjen ting. Eksempelvis kan vi kjenne igjen et ansikt eller en situasjon uten å nøyaktig kunne beskrive hva som gjorde at vi kjente det / den igjen. Likeså kan vi utføre handlinger uten eksakt å kunne beskrive verbalt hvordan vi gjorde det, eksempelvis å rulle en sigarett for hand. Etter Polanyi har mange – med rette – ment at det ikke er nok å si hva kunnskapen ikke er, at den er ”taus” i motsetning til den ”ikke-tause”, nedskrevne kunnskapen. En kritikk av en snever kunnskapsforståelse har ført til en rekke nytolkninger av begrepet ”taus kunnskap”. Noen av disse nytolkningene er:

- *kunnskap i handling* (Molander 1993 & Schön 1983).
- *erfaringsbasert kunnskap* (Kolb 1984).
- *hverdagskunnskap* (Semin & Gergen 1990).
- *bondegenerert kunnskap* (Franzlubber & Francis 1991)
- *lokal, stedegen kunnskap* (”indigenous knowledge”) (Kloppenburg 1991).
- *handlingsbåren kunnskap* (Godal 1999)

I sin bok ”*Kunnskap i handling*” argumenterer Molander (1996) for at det egentlig ikke går an å skille mellom to kunnskapsformer som om den ene var taus og den andre ikke, men heller hevde at all form for kunnskap i større eller mindre grad preges av en taus og en verbaliserbar dimensjon. Sakt på en annen måte og for å bruke hans egne ord:”« Det tysta » är överallt och ingenstans” (ibid: 42).

6.3 Innlæring av essensielle ferdigheter.

La oss se litt nærmere på noen ulike ferdigheter om selve fiskeprosessen som er essensielle for en nybegynner på en garnbåt, og som han på kortest mulig tid må tilegne seg.

Fiskeprosessen består av flere delprosesser med tilhørende arbeidsoperasjoner. Disse delprosessene består i grove trekk av å sette garn i havet, trekke garn, frigjøre fisken fra garnene, sløye fisken (dvs. første ledd i en konserveringsprosess, fjerne hode og innvoller), lagre fisken, gre garnene (dvs. klargjøre garnene til at de på ny skal kunne settes i havet), for så å kunne starte forfra igjen.

Kunnskapen som skal tilegnes for å kunne delta aktivt i og utføre disse arbeidssopprasjonene preges i stor grad av innøvelse av kroppslige ferdigheter. Disse er ferdigheter som vanskelig eller ikke i det hele tatt lar seg formidle verbalt. Formidlingen skjer gjennom at nybegynneren observerer og dernest imiterer en kyndig utøver. Dermed vil læresituasjonen bli preget av en form for mesterlæring. Når jeg sier ”en form for” er det fordi at de fleste som kjenner begrepet ofte tenker seg et læreforhold mellom en læremester med solid dokumentert yrkesbakgrunn og en nybegynner. Som jeg tidligere har vært inne på vil dette oftest ikke være et kriterium for kobling mellom læremester og nybegynner i en læresituasjon på en fiskebåt. Læremesteren kan like gjerne være en annen nybegynner. ”Nybegynneren lærer ved å observere andre lærlinger samt fagarbeidere og spørre dem til råds” (Nilsen & Kvale 1999: 202).

Mesterlæring dreier seg i korte trekk ofte om formidling av yrkeskunnskap som vanskelig eller i det hele tatt ikke lar seg beskrive verbalt. Ofte er det snakk om formidling av kroppslige ferdigheter og teknikker læremesteren selv har tilegnet seg gjennom mesterlæring og som har blitt finpusset og videreutviklet gjennom både utøvelse og teknologisk utvikling. Kunnskapsoverføringen går i korte trekk ut på å forklare for eleven, gjennom språk, metaforer, demonstrasjon med mer, slik at han forstår og blir i stand til å kunne gjøre som sin læremester

(Molander 1996).

6.4 Essensiell ferdighets- og kunnskapstilleggelse på nybegynnernivå.

Ferdigheten ved å frigjøre fisk fra garnene, sløye fisk og gre garn vil være typiske eksempler på mesterlæring der innøvelse av kroppslige ferdigheter og teknikker er essensielle å tilegne seg som nybegynner på en garnfiskebåt. Teknikker vil i første omgang bli demonstrert gjennom at læremesteren utfører en arbeidsoperasjon som nybegynneren iakttar. Ofte supplert med kommentarer som: ta tak i, brekk til siden, legg merke til, bruk kraft med mer. Når læremesteren har gitt en grunnleggende forklaring, er det klart for utøvelse fra nybegynnerens side. Læremesteren vil i denne fasen iaktta nybegynnerens utførelse for å forvise seg om han har forstått og eventuelt korrigere nybegynnerens teknikk gjennom ytterlig detaljert demonstrasjon med tilhørende kommentarer og har som oftest bare til hensikt å finpusse nybegynnerens teknikk. Slike tileggsdemonstrasjoner suppleres ofte med kommentarer som: ikke riktig slik, men slik, der læremesteren peker på små detaljer som det er viktig å være oppmerksom på. Når så nybegynneren har innøvet de rette grunntrinnene i en arbeidsoperasjon blir han stort sett overlatt til selvstendig trening og innøvelse inntil situasjonen endrer seg såpass at den påkriver tilførsel av ny informasjon. Det er erfaringskunnskap som formidles i praksis. Erfaringslæring der den lærende lærer ved handling. Det knytter erfaringslæring til John Dewey, hans læringssyn og slagord « Learning by doing » (Him & Hippe 1993).

Ser vi eksempelvis på sløyning av fisk, vil en endret situasjon som kan kreve tileggsopplysning eller litt endret teknikk oppstå når det eksempelvis dukker opp en fisk av ett annet fiskeslag som nybegynneren ikke er fortrolig med handteringen av.

Sagt på en annen måte, vil læringsprogresjonen i stor grad dreie seg om å gjenkjenne situasjoner og handle deretter, noe som igjen fordrer tilegnelse av et spekter av teknikker og ferdigheter. Ulike teknikker for frigjøring av fisk fra garnene vil i så måte være illustrerende eksempler. Det finnes sikkert tusen varianter av hvordan fisk (selv av samme art og størrelse) kan vase seg inn i et garn hvis man skulle beskrive dette i detalj. Mer helhetlig vil det imidlertid dreie seg om noen få varianter med helhetstrekk som krever anvendelse av ulike hovedteknikker eller kombinasjoner av disse når fiskeren i sin tur skal få fisken ut av garnet. Med andre ord snakker vi om å gjenkjenne situasjonens ansikt og iverksette handling deretter (Molander 1996). Det samme vil være gjeldende for mesteparten av det praktiske arbeid fiskerne utfører i sitt praksisfelt.

Å sette garn i sjøen vil bringe inn andre momenter. Selve prosessen å sette garn er en mer eller mindre automatisk prosess og som i en metafor kan sammenlignes med en dominorekke, med den forskjellen at garnene forlater båten mens dominobrikkene faller. Prinsippet er stort sett det samme. Å ha ansvar for å klargjøre en garnlenke og påse at den forlater båten slik den skal er et stort ansvar. Her er det lett, selv for rutinerte personer å gjøre feil. Feil kan føre til farlige situasjoner der både eget og andres liv og helse kan bli utsatt for fare. Farlige situasjoner unngås oftest ved at klargjøring av en garnlenke dobbeltsjekkes av annen rutinert person før den godkjennes som klar for setting. Til tross for dette oppstår det ofte tilløp til mer eller mindre farlige situasjoner. Slike situasjoner avverges i stor utstrekning ved lynrask handling av en som har lang erfaring.

For aktivt og trygt å kunne delta i denne prosessen kreves det mer solid innsikt i tingenes orden. Dette med bakgrunn i blant annet at feil handling kan føre til mer alvorligere konsekvenser enn for eksempel om man skulle skamfare en fisk under sløyning. Mange husker godt og kan beskrive sine første møter med garnsetting som prosess, i og med at det er noe man ofte møter på sin(e) første turer på garnbåt. Når fiskere beskriver hvordan de tilegnet seg nødvendig kunnskap om denne prosessen, vil de fleste beskrive sine første bekjentskap med prosessen som ren iakttakelse, eller som en beskrev det: *Jeg fikk beskjed om å stå på angitt plass mens vi satte garn, med følgende beskjed: stå der, se og lær.* Rasmussen (1999) beskriver slike læresituasjoner som mesterlære med full deltakelse i praksisfellesskapet.” Det vil si at nybegynneren innledningsvis befinner seg i ytterkanten av de aktivitetene som praksisfeltet sysler med: kikker på, for så gradvis selv å utføre stadig flere av feltets oppgaver,.....(ibid: 171).

Å sette garn er en prosess som krever at sansene til alle som er delaktig eller observerer prosessen er i høyberedskap, med fokus rettet mot eventuelle signal som signaliserer at en atypisk situasjon er i ferd med å oppstå i prosessen. Atypiske farlige situasjoner er heldigvis sjeldne, men kan ha mange ansikter og som enkelte ganger kan være fremmed selv for den mest rutinerte. Av den grunn vil det være vanskelig å forberede nybegynneren på slike situasjoner med tilhørende handlingsregler.

6.5 Fagspråkets betydning.

Et viktig tilskudd til innøvelse av kroppslige ferdigheter vil imidlertid være at nybegynneren blir fortrolig med fagspråket. Spesielt vil jeg fremheve den delen av fagspråket som ofte er innlemmet i prosessen å sette garn. Årsaken ligger i de forhold som beskrevet ovenfor. Det essensielle er å være trygg på innholdet av en beskjed / ordre som enkelte ganger påkrever øyeblikkelig handling. Den som skal gi en beskjed som eksempelvis krever øyeblikkelig handling har som oftest ikke tid til å begynne å lete etter synonymer som ikke er i fiskernes naturlige fagspråk.

Beherskelse av fagspråket er ikke bare essensielt i forhold til prosessen å sette garn, men mer generelt i forhold til yrkesutøvelsen av fiske som profesjon. Fiskerne har i likhet med andre profesjoner av yrkesutøvere et eget fagspråk som har oppstått og utviklet seg i kulturen gjennom århundrer. De norske fiskerne har gjennom generasjoner utøvet og deltatt i fiske og fangst langs hele vår langstrakte kyst og på tvers av landegrenser og ved ulike kontinent. De har således kommet i kontakt med, og samarbeidet med fiskere og fangstmenn fra andre kulturer. Som en følge av dette er norske fiskeres fagspråk påvirket av ord og uttrykk både fra inn- og utland. Ord og uttrykk med opprinnelse i fremmede språk og kulturer er ofte fornorsket og fordreid eller brukes synonymt med uttrykk av norsk opprinnelse, mens norske ord og uttrykk kan være homonyme med de som vi bruker i vår dagligtale, men ha en helt annen betydning i fiskernes vokabular.

Det kanskje mest spesielle med dette fagspråket er at det nærmest er umulig å tilegne seg uavhengig av den konteksten det benyttes i. Med andre ord er det nesten umulig eksempelvis å lese seg til hva som skjuler seg bak fagspråkets ord og uttrykk. Bak faguttrykkene i dette språket skjuler det deg alt fra fysiske gjenstander, måleenheter, samlebetegnelse for redskap / arbeidsprosesser, udefinerbare størrelser, erfaring med mer.

Jeg skal dra noen illustrerende eksempel:

- Spann: skrunøkkel, en variant og fornorskning av det engelske ordet spanner.

- Bolk: lengdemål, lengdemål ofte benyttet i forbindelse med tauverk og som tilsvarer 48 favner eller ca 90 meter. En favn lik 1,88 meter.
- Ile: samlebetegnelse for bruksfortøyning, muligens av tyske ilen, oppkomme.
- Sløye: samlebetegnelse for førstehands videreforedling av fisk.
- Kule(r) med strøm: eksakt, udefinerbar størrelse angående styrken på havstrøm. Se også figur 7.2, vedlegg 1.

Jeg skal ikke forfølge dette nærmere nå, men heller prøve å forklare ord og uttrykk etter hvert som de naturlig fremkommer i teksten. Dette fagspråket er gjennomsyret av praksis. Mye av fagspråket vil dermed forbli tomt når det presenteres kontekstløst. Dermed er ikke beherskelse nok. ”Det måste fylles med erfaringer” (Molander 1993: 55). Å tilegne seg hele fagspråkets vokabular og å fylle det med mening og erfaring vil ofte ta mange år.

Språket kan således bli en begrensende faktor i forhold til kunnskapsformidling mellom læremester og lærling, i utvidet betydning også eksempelvis mellom ekspert og kyndige utøver, for å holde oss til brødrene Dreyfus stadietbeskrivelse. Det samme gjelder for meningsytringer eller erfaringsutveksling mellom flere personer med noenlunde likt erfaringsgrunnlag og som i utgangspunktet besitter samme kunnskap.

Som jeg tidligere har nevnt er ferdigheter som frigjøring av fisk fra garnene, sløye fisk og gre garn typiske eksempler på essensielle ferdigheter en nybegynner må tilegne seg. Prosessen med å gre garn skal jeg ikke komme med noen detaljert beskrivelse av. Denne aktiviteten, i likhet med det å frigjøre fisk og sløye den innebærer i stor grad tilegnelse av kroppslige ferdigheter, kjenne igjen situasjoner og at man handle deretter.

Prosessen med å trekke garn er derimot mer interessant. På store båter utføres dette som et samarbeid, ofte mellom skipper og ett av besetningsmedlemmene. Skipperen holder båten i høvelig posisjon i forhold til bruket, mens den andre styrer vinsjens hastighet. På mindre båter der alle arbeider på dekket utføres dette av bare en mann, ofte skipperen. Denne prosessen er så lite artikulerbar at jeg ikke skal forfølge den nærmere, men bare kort gjengi en kommentar jeg fikk første gang jeg spurte en, om han kunne forklare / lære meg å holde båten i rett posisjon og samtidig styre trekkingen av garnene? *Nei, det kan jeg ikke forklare. Hvorfor det, spurte jeg. Fordi det er en ”feeling” som du selv må innøve.*

6.6 Fra nybegynner til mer kyndig utøver.

Å kunne gi en eksakt beskrivelse av kompetansenivået som en nybegynner må ha opparbeidet seg, for å bli ansett som en mer kyndig utøver er svært vanskelig, da det ikke ligger noen mal til grunne for slik utmåling. Jeg sitter igjen med et inntrykk av at det dreier seg om en kombinasjon av handlingskompetanse og det tidsintervall nybegynneren har deltatt på fiske. Handlingskompetanse i form av innsikt og kroppslige ferdigheter som tilfredsstillende arbeidsteknikk og hurtig og sikker utøvelse innenfor alle delprosessene som garnfiske innbefatter vil være med på å danne grunnlaget for overgang til mer kyndig utøver.

Når det gjelder tidsintervallet nybegynneren har deltatt på fiske, vil dette være varierende.

Som en digresjon vil jeg nevne at man i tidligere tider og faktisk ennå benytter betegnelsen ”skårunge” i fiskernes vokabular som betegnelse av en nybegynner. ”Skårunge” var eller er opprinnelig ikke i fiskernes vokabular en betegnelse for en nybegynner som sådan, men betegnelse på en som ikke har vært mannskap under vinterfiske etter skrei på Lofothavet. Dette ut fra at vinterfiske etter skrei i tidligere tider hovedsakelig foregikk på Lofothavet. Dette var den gang et tøft og krevende fiske. Dermed ble deltakelse i Lofotfisket ansett som en herdeprosess for nybegynnere. Nybegynnere som klarte seg fysisk godt gjennom sesongen ble dermed ansett for å ha rykket opp til mer kyndig utøver.

For øvrig vil jeg bemerke at ”skårunge” er opprinnelig en betegnelse på en årsgammel måke, som ikke har fått sin voksne fjærdrakt. Litt forsiktig vil jeg anslå en periode som nybegynner innenfor en tidsramme på ca. et til tre år, litt varierende etter grad av forkunnskaper, egen motivasjon for læring med mer.

Selv om kriteriene i form av kunnskaper som nevnt ovenfor er essensielle i forhold til å ha nådd opp til et høyere nivå, har nybegynneren også tilegnet seg annen kunnskap / kunnskaper (på nybegynnerstadiet) som naturlig er knyttet til utøvelse av fiske og som er med på å danne det samlede kompetansenivå som kvalifiserer for opprykk. Det er imidlertid mange forhold som virker inn på både bredde og dybde i hva en nybegynner har ervervet seg av kunnskap, i tillegg til innøvelse av kroppslige ferdigheter som er essensielle i forhold til selve fiskeprosessen. La oss først se litt på noen andre aktiviteter som en nybegynner må delta i og dermed nødvendigvis må tilegne seg en del kunnskap om.

Nybegynneren må eksempelvis delta arbeid med lagring av fisk om bord i båten. Dette innebærer innsikt i forskriftsmessige oppbevaringsmetoder. Lossing av fisk er en annen aktivitet som er obligatorisk og gir innsikt i metoder og prosedyrer for dette. Likeså vedlikehold av / reparasjon av redskaper, tekniske innretninger med mer. Det samme gjelder rengjøring av arbeidsdekk, oppbevaringsrom for fisk, oppholdsrom (boligseksjon) med mer, noe som vil gi innsyn i hygiene / hygieniske rutiner. Gjøre fartøyet sjøklart vil si å sørge for at alt er plassert / sikret på en slik måte at det ikke slenger rundt under båtens påvirkning av vær og vind. Herunder med bakgrunn i både praktiske og sikkerhetsmessige forhold å holde orden på arbeidsdekk og oppholdsrom. Dette vil være noen av de obligatoriske aktivitetene en nybegynner må delta i, og dermed nødvendigvis vil tilegne seg noe kunnskap om.

6.7 Fra kyndig utøver til veteran.

Å komme med en entydig tilnærming til forståelse av hvilke kriterier som må være oppfylt for å oppnå status som veteran er umulig. Dette fordi termen påvirkes av mange variabler og benyttes i mange kontekster. Noen ganger er termen knyttet til bruksarten vedkommende har mest erfaring med. For eksempel: garnveteran, snurrevadveteran, trålveteran med mer. I andre tilfeller knyttes termen stedsbundet til havområder som: Stordjuptsveteran, Muleggaveteran med mer. Bruken av termen kan med bakgrunn i bruksart og i stedsbundet sammenheng ofte sammenfalle. For eksempel kan garn- og Stordjuptsveteran sammenfalle.

Et annet forhold er at det skilles mellom fiskere som skipper og fiskere som besetningsmedlemmer, et skille som ikke entydig lar seg beskrive, selv om begge kategorier er fiskere. Fiskeskipperer ser liksom ut til å være mer fiskere (enn øvrig mannskap) ved at de er skipper. Dermed blir de liksom litt mer veteraner enn fiskerne som i hovedsak arbeider på arbeidsdekket.

Dette kan muligens forstås ut fra at skipperer ofte representerer båtens beslutningsorgan, blant annet i forhold til selve fiskeprosessen og dermed har direkte innvirkning på fangstresultatet. Et annet moment er at det er fiskeskipperne som i hovedsak kommuniserer seg imellom, både på fiskefeltet og i fritiden på land, hvor de utveksler erfaringer med mer. Jeg skal ikke forfølge dette nærmere, men bare kort antyde at fiskeskipperne ser ut til å oppnå statusen som

veteran på et tidligere tidspunkt og på et litt annet grunnlag en det fiskerne som utgjør mannskap på fiskebåter gjør.

6.8 Forhold som vil påvirke læringsprogresjonen.

Som tidligere nevnt vil bredden og dybden av kunnskapstilegnelsen være influert av en rekke forhold. Jeg skal verken forsøke meg på beramning av variasjonsbredden eller dybden innenfor enkeltelementer av denne. Jeg skal nøye meg med å forsøke å gi tilnærming til forståelse av hva som kan påvirke bredden og dybden i kunnskapstilegnelsen.

Eksempelvis vil et lite kystfiskefartøy ofte også ha en utforming av arbeidsdekket og en teknisk tilrettelegning som muliggjør at alle besetningsmedlemmene deltar aktivt på arbeidsdekket under selve fiskeprosessen. Av praktiske grunner er ofte båtens overbygning begrenset slik at det fra arbeidsdekket gis gode utsiktsmuligheter til de maritime omgivelser, instrumentene i styrhus er plassert slik at de kan observeres fra arbeidsdekket med mer. Dermed vil det på en slik kystfiskebåt naturlig ligge til rette for en bedre innsikt i naturgitte forhold, samspill mellom båt og natur, mellom båter på fiskefeltet, geografisk oppfattelse med mer. Dette kontra en større kystfiskebåt med innbygget arbeidsdekk, som ofte i stor utstrekning begrenser utsikt eller sagt på en annen måte begrenser innsikten i de maritime omgivelsene. På slike fartøy er heller ikke innsyn til fartøyets tekniske instrumenter mulig fra arbeidsdekket. På en fiskebåt med innbygget arbeidsdekk vil en nybegynner ofte måtte ofre av sin fritid (ved å aktivt være i styrhuset) for å skaffe seg litt innsyn i forhold utenfor det som foregår utenfor selve arbeidsdekket. Antall besetningsmedlemmer vil også ofte være en funksjon av båtens størrelse og således bedriftens struktur, noe som vil influere på læringssituasjonen.

Jeg skal dra noen illustrerende eksempler fra ytterpunktene. På et fiskefartøy med mange besetningsmedlemmer vil en nybegynner få et mer distansert forhold til tilegnelse av tileggskunnskap som en funksjon av bedriftens struktur, enn en nybegynner på en båt med bare to besetningsmedlemmer. På et fiskefartøy med bare to besetningsmedlemmer vil begge oftest være i styrhuset, når båten eksempelvis flyttes mellom fiskefelt og land. En slik situasjon medfører både at nybegynneren får et nært forhold til å lære gjennom observasjon, verbal informasjon gjennom kommunikasjon med skipperen eller at skipperen doserer av egen fri vilje. En slik situasjon medfører også nødvendigvis praksis for nybegynneren ved at han

eksempelvis må vikariere for skipperen i gitte situasjoner. Eksempelvis som ”styrmann” mens skipperen eksemplvis er fraværende pga. toalettbesøk, utfører annet arbeid som ikke nybegynneren er kvalifisert for med mer. Slike korte vikarperioder utvides ofte i takt med at nybegynneren tilegner seg kunnskap som er nødvendig for å kunne overvåke båtens fremdrift. Det kanskje viktigste aspektet er imidlertid det påtvunget nære forhold mellom skipper (som er den som besitter kunnskap, øverste beslutningsorgan og ofte arbeidsgiver) og det annet besetningsmedlem, som vil medføre større nærkontakt til blant annet vurderinger i forbindelse med beslutningsprosesser med mer.

På fiskefartøy med større antall mannskap trenger man ikke nødvendigvis å være i styrhuset mens båten forflytter seg mellom eksemplvis fiskefelt og land, for å ha det sosialt. Mann kan bli sittende i messa å skravle, se TV, video eller for den del spille kort med øvrig mannskap. Skulle skipperen eksemplvis ha behov for avløsning fra å føre båten, vil en med større erfaring enn en nybegynner bli tilkalt. Dermed vil en eventuell tilstedeværelse i styrhuset med tilhørende læringspotensialet, ensidig være motivert fra nybegynnerens side.

Samtidig vil jeg påpeke at en nybegynner på et fiskefartøy med mange besetningsmedlemmer kan dra fordel av et større antall av informasjonskilder, og som oftest besitter disse informasjon og kunnskap fra a til å. Dette både hva faglige anliggender angår og til anliggender som overhodet ikke har med fiskeri å gjøre. Dette bringer oss naturlig inn på det som jeg betrakter som medlæring, og forhold som kan påvirke den. Som jeg nevnte innledningsvis vil medlemskap i minisamfunnet som fiskebåten utgjør, nødvendigvis medføre medlæring, noe som jeg betrakter som et verdifullt biprodukt av å være medlem av et slikt minisamfunn.

6.9 Medlæring

Normalt sett vil det være nybegynneren som blir tilkalt hvis et annet besetningsmedlem trenger hjelp til noe (Jentoft & Wadel 1986). Men på større kystfiskefartøy, med eksemplvis fem til syv besetningsmedlemmer vil det oftest være personer som har tileggshyre som kokk og maskinpassere med mer. Hyre vil si en fast månedlig tilleggsum som utbetales av båtens utbytteandel i tillegg til mannskapslott. På et fartøy som har kokk vil nybegynneren naturlig bli avskåret for deltakelse i aktiviteter som eksemplvis matlaging, proviantering med mer. Eller

mer presist vil ofte en entusiasme til deltagelse bli dempet av det øvrige mannskap, i ordelag som: *At du orker. Nei la han som har betalt for det gjøre det.* Maskinpasseren vil likeså ha hovedansvar for teknisk drift, men også herunder bunkring av drivstoff, vann, med mer, slik at nybegynneren ofte naturlig avskjæres fra deltagelse i disse relativt enkle, men nødvendige arbeidsoperasjoner for at bedriften skal fungere. Det fordelsmessige og som jeg tidligere har vært inne på vil være at man på et fartøy med flere besetningsmedlemmer vil ha tilgang på flere informasjonskilder som man kan dra lærdom fra, selv om ikke alt, nødvendigvis er god fisk. Det vil si at disse kildene ikke alltid er like pålitelige

På et fartøy med bare to besetningsmedlemmer vil situasjonen ofte være omsnudd. Her vil ofte nybegynneren bli delaktig i overnevnte aktiviteter i mangel av noen som spesielt er underlagt slike oppgaver. Deltakelse i slike aktiviteter vil selvfølgelig ofte ha en gradvis progresjon fra eksempelvis: *Kan ikke du sette på potetene?* (koke potet) til: *I dag kan nå du lage middag.* Deltakelse i slike og lignende aktiviteter er selvfølgelig ikke alltid synonymt med kunnskapstilegnelse på et nytt område, men ofte påbygning eller utvidelse av eksisterende kunnskap på et område.

Selv om de tilfeldige naturlige gitte forhold spiller en avgjørende rolle i forhold til nybegynnerens gryende kunnskapsbredde og -dybde, er det ofte nybegynnerens egen motivasjon, i kombinasjon med god kommunikasjon med øvrige besetningsmedlemmer som vil ha størst betydning for hva en totalt har tilegnet seg i perioden som nybegynner. Et annet moment vil selvfølgelig være velviljen fra øvrige besetningsmedlemmer til å dele sin kunnskap med andre. Molander påpeker at det også er andre forhold som kan medvirke til begrenset kunnskapsoverføring. Et eksempel kan være at den som besitter en spesiell kunnskap faktisk ikke vet at han gjør det og er dermed ute av stand til å formidle den (Molander 1996). Maurstad (2000) viser også til andre forhold innenfor kystfiskekulturen som kan og i enkelte tilfeller vil være begrensende i forhold til kunnskapsoverføring, uten at jeg skal forfølge dette nærmere nå. Forhold som nevnt ovenfor vil ikke bare være av betydning for en nybegynners kunnskapstilegnelse, men ha innvirkning på all fremtidig kunnskapstilblivelse og påbygning, som et besetningsmedlem vil tilegne seg over tid som fisker, frem til han eventuelt slutter å være fisker.

6.10 Hva foregår på utsiden av båten på et fiskefelt?

Eksemplene som her følger er i stor grad en beskrivelse av et fiskefelt som heter Klakkan med beliggenhet på nordsiden av Senja og som er sentralt for vinterfiske etter skrei (vårgytende torsk. ”Skrei” av å skride / vandre) i området. Som en liten digresjon vil jeg bare kort nevne at det er den samme skreien som i all hovedsak havner i Lofoten for å gyte vi snakker om. Under sin vandring mot Lofoten kommer skreien inn over grunnene, blant annet utenfor Senja, på jakt etter mat og blir dermed også en lokal resurs for kystsamfunnene her.

Klakkan er et fiskefelt som i likhet med mange andre er underlagt lokal regulering under vinterfisket etter skrei. Dette fiskefeltet er et rent garnhav. Det vil si at det er forbeholdt regulert til å være forbeholdt båter som drifter med garn. Dette er gjort for å hindre brukskollisjon med andre bruksgrupper. I tillegg har den lokale reguleringen til hensikt å regulere feltet innad på en måte som gjør det strukturert og oversiktlig. Herunder eksempelvis hvilken retning bruket skal settes i, avstand mellom bruk, merking av bruk for å nevne noe. En av fiskerne på feltet er oppsynsfører og skal se til at regler blir overholdt. Jeg skal ikke forfølge disse reguleringsbestemmelsene nærmere, men kort nevne at mer utfyllende opplysninger kan innhentes på blant annet internettssidene til Fiskeri- og kystdepartementet.

Det er en relativt stabil gruppe av båter som driver garnfiske etter skrei på fiskefeltet Klakkan. Selv om det stort sett er fiskebåter tilhørende de nærmeste fiskeværene, er det også båter innom som kommer fra andre, mer fjerntliggende områder. Disse utgjør et sosialt felleskap der samarbeid og god kommunikasjon er essensiell for blant annet å unngå konflikter i form av brukskollisjoner med mer. Dette må forstås ut fra at fiskefeltet er lite (eller retttere sakt: området på fiskefeltet der fisken har tendens til å samle seg på og der gjerne alle vil sette bruket sitt er lite) og at garnlenkene ikke står med mer en ca. seksti meter mellomrom parallelt med hverandre. Bare det at havstrømmen forandrer retning mellom det tidspunktet to nabobåter setter bruket sitt kan føre til brukskonflikt. Båtene må derfor samordne sin opptreden, selv om de som sådant er selvstendige organisatoriske enheter (Jentoft & Wadel 1984).

I en metafor kan en slik situasjon der to garnbåter setter garnlenker parallelt under like strømforhold illustreres med to parenteser slik:)), der selve streken i parentesene utgjør garnlenkene (ofte 500- 700 lengdemeter), sett i fugleperspektiv. Under slike rådende forhold vil det erfaringsmessig gå bra. Settes garnlenkene derimot på ulik strømrøtning kan forholdet bli slik:)(. Når så disse kommer nærmere og i berøring med hverandre kan det oppstå problemer. Problemene oppstår hvis den lenka som blir liggende underst blir trukket først. Da vil ofte begge lenkene bli opp snurret i det område de er i kontakt med hverandre og føre til merarbeid og irritasjon for begge parter. Trekkes den øverste lenka først oppstår det som regel ingen problem. Situasjoner som at garnlenker blir stående slik: () . kan selvfølgelig også oppstå. En slik situasjon vil selvfølgelig være maksimalt gunstig mellom disse to garnlenkene, men det kan ofte være at eventuelle problemer bare forskyver seg til nabolenkene på hver side slik:)()(.

God samordning av opptreden mellom båtene blir dermed svert viktig for å unngå at slike og lignende situasjoner oppstår og / eller på best mulig måte løse uheldige oppståtte situasjoner. For samordning på fiskefeltet benytter fiskerne i stor utstrekning kommunikasjon over VHF radiosamband. Dette er et åpent radiosamband som alle kan lytte på og som alle fiskebåter er utstyrt med. Åpen kommunikasjon er viktig i forhold til at flest mulig blir orientert om hva som foregår. Brukskollisjoner er eksempelvis vanskelig å gardere seg 100 % mot. Slik at mistenker man å ha kommet i berøring med andres bruk, blir det som regel kringkastet for å finne en løsning eller tiltak som kan virke produktiv i situasjonen og som kan aksepteres av de eventuelt berørte parter.

For eksempel kan en båt kalle opp en annen med følgende beskjed: *Vi har begynt å trekke en lenke her (posisjon) vi merker unormal tyngde på bruket. Vi ser at du også har en lenke her i umiddelbar nærhet.* Så følger ofte en konversasjon som har til hensikt å sannsynliggjøre eller avkrefte om den unormale tyngden de merker kan skyldes at nabobåten står over med sin lenke. Er sannsynligheten for dette til stede, blir nabobåten forespurt eller tilbyr seg å komme og dra lenka si umiddelbart for å unngå problemer. Når så dette etterkommes har man i felleskap prøvd å løse problemet på en best mulig måte. Om man lykkes i å løse problemet eller ikke er litt uforutsigbart. Uansett, bare det å ha utvist velvilje til å bidra til en eventuell løsning, fører til at man unngår en videre diskusjon om hvem som var opphavet til problemet. Slik solidarisk atferd fremmer samhørigheten og styrker de sosiale relasjonene i det sosiale fellesskapet som båtene på feltet utgjør, (Jentoft & Wadel 1984).

Brukskollisjoner der en part stikker av og ikke vil vedkjenne seg at han kan ha forårsaket medarbeid for motparten fører ofte til irritasjon og sinne. Dette kan i sin tur føre både begrunnet og ubegrunnet mistenkeligjøring, beskyldninger og utskjelling etter noter for åpen scene over VHF- en. Den eller de båtene det går ut over vil sjeldent og aldri innrømme at de er medvitende om sin eventuelle medvirkning til brukskollisjon. En slik konversasjon vil som regel bli avsluttet med en unnskyldning, omentrent slik: *”Skulle dette likevel være tilfelle at det er slik at vi har skyld i dine oppståtte problemer må vi bare beklage”*. Det er heller ikke så mye man kan gjøre når skaden har skjedd. Ved å utvise slik atferd vil man som oftest oppnå motsatt effekt.

For fremmede båter som ikke er kjent med organiseringen er kommunikasjon over VHF avgjørende for å bli orientert om fiskefeltets spilleregler. Dette skjer enten ved at nykomlingen kontakter de øvrige båtene på feltet eller at noen registrerer at den nye båten ikke har vært observert på feltet tidligere og tar kontakt med båten for å gi den en orientering. Å følge spillereglene og å kommunisere med resten av bådene på feltet er spesielt viktig for at en ny båt skal få en vellykket innsosialisering på fiskefeltet. Ikke bare må man forholde seg til offentlige fattede vedtekter for hvordan fiskefeltet skal organiseres, men man må også være ydmyk for uskrevne vedtak. På dette fiskefeltet i likhet med andre hersker det nemlig en uskrevet lov om eiendomsrett. Det vil si at stamfiskerne på feltet tilskriver seg eiendomsrett til faste posisjoner de skal sette sitt bruk i. Hevd av slik eiendomsrett argumenteres gjerne slik: *Disse posisjonene er mine. Disse har jeg overtatt fra han eller han* (Maurstad 2001).

Er man ydmyk ovenfor dette systemet og unngår å være innblandet i for mye brukskollisjoner med mer, kan innsosialiseringen på fiskefeltet bli vellykket. Båter som oppnår dette kommer gjerne igjen flere år på rad. En vellykket innsosialisering medfører ofte eksempelvis at man får låne posisjoner hos en stambåt når han er ferdig med å ta sin kvote for sesongen eller at man kan være så heldig og ”arve” slike. Motsatt vil man før eller siden bli utstøtt av feltet. Kommer det en fremmed båt i vintermørket og setter sitt bruk på måfå uten å orientere seg om hvordan fiskefeltet er organisert og om hvor det står bruk fra før, er det som regel første og siste gangen han er på feltet.

(Maurstad 1995)

Den åpne dialogen i fellesrommet blir også arena for utarbeidelse og bekjentgjørelse av beslutninger som får kollektiv virkning. Til for eksempel om man kollektivt skal ta en fridag eller ikke. Under rådende forhold på dette fiskefeltet er det en fordel at alle er på feltet samtidig for å unngå eller løse eventuelle konflikter. En avgjørelse om å ta en fridag begynner gjerne med at to båter snakker sammen og at den ene ytrer at han helst kunne tenke seg å landligge neste dag med begrunnelse i for eksempel dårlig fiske, dårlig værmelding med mer. Hvis så forslaget støttes av flere båter blir det gjerne til en kollektiv avgjørelse om ligge i land kommende dag. Det må presiseres at det fungerer ikke slik at alle kommer med samtykke, men mer i den sjangeren at den som tier samtykker. I likhet med det som Jentoft & Wadel (1984) beskriver.

Foruten denne kommunikasjonen som er nødvendig for selve organiseringen på feltet utveksles det gjerne mer generell informasjon om fiske, om erfaringer, observasjoner, ideer om fisk, bunnforhold, forhold som har å gjøre med oppsynet, forvaltning, pris og de lokale fiskemottakene med mer. Fiskerne har ut fra observasjon og erfaring forventninger til hvordan fisket vil utvikle seg. For eksempel vil observasjon av store mengder fisk gjort av båter lenger øst, tilsa at det kan bli et godt fiske om et visst antall dager. Fiskernes kunnskaper om fiskens vandringsmønster og atferd i havet er tuftet på erfaringer og observasjoner fra tidligere sesonger.

Man vet at endringer i havtemperatur, strømforhold, vær, vind, månefaser og næringsgrunnlag har betydning for skreiens atferd og vandringsmønster. Imidlertid vil man på dette og lignende regulerte fiskefelt, i liten utstrekning legge denne kunnskapen til grunn for de valg som blir gjort når bruket skal settes i sjøen. Siden dette feltet er strengt regulert av både formelle og uformelle reguleringsbestemmelser velger de fleste å ha bruket på sine faste plasser for og ikke å forstyrre tingenes orden. ”Det er altså først og fremst kjennskapen til folk i området, og de sosiale relasjonene man har til disse som organiserer fiskemulighetene. Og ikke kunnskapen om området” (Maurstad 2001: 33).

Til tross for en overbevisning om at skreien kommer, har det hendt at den ikke kommer i slike mengder at båtene har klart å fange årets torskekvote før skreien har passert på sin vandring mot gytefeltene lenger sør, hovedsakelig Lofothavet. Et slikt scenario medfører at båtene må trekke til andre fiskefelt, eksempelvis til Finnmark eller Lofoten for å fange det resterende av årets torskekvote. Når så skreien år i mellom lar vente på seg, blir alle fokusert på å tyde

endringer i de maritime omgivelser, basert på egne og andres observasjoner og opplysninger. Dette på bakgrunn av at det er av stor nødvendighet å ha et så bredt informasjonsgrunnlag som mulig til hjelp når strategier og planer legges for hvordan man skal angripe resten av sesongen, hvis fisket på dette fiskefeltet skulle slå feil.

”Vi bør notere oss at tolkninger og nytolkninger ofte bearbeides kollektivt i samhandling, i samtaler og tilbakeblikk med en tredje part. Ved slike anledninger kan kunnskap og kulturelle skjemaer bli overført fra andre, og ytterligere informasjon blir ofte brakt på banen – inkludert vurderinger av reaksjoner som handlingen har avstedkommet, samt handlingens øvrige konsekvenser. Slike prosesser av diskursiv refleksjon fører til en grad av konvergens mellom forståelse, kunnskap og verdier hos de engasjerte, og påvirker aktørens virkelighetsorientering” (Barth 1994:21).

I slike diskurssituasjoner videreutvikles individets tolkninger og forståelse av omgivelsene, og disse nytolkninger og slik forståelse av omgivelsene kommer til uttrykk i selve fiskerivirksomheten. Fiskere handler slik de gjør ute på havet ut fra de muligheter de forstår omgivelsene tilbyr av handlinger. Men det må tilføyes slik som Barth her gjør, at man ser muligheter i omgivelsene med grunnlag i sosiale relasjoner og forhold man inngår i.

På andre større fiskefelt med mindre brukstetthet og dermed større handlefrihet, vil man mer kunne benytte seg av erfaringskunnskap til å lete etter fisken, ved å spre bruket over et større område. Eller for å si det på en annen måte: prøve å få mest mulig fisk i perioder der det er lite og spredt fisketetthet på feltet.

For øvrig kan man bli tilhører til meningsytringer og erfaringer angående alt mulig mellom himmel og jord, på en lite eller usensurert måte. Eksempelvis overhørte jeg en konversasjon mellom tre-fire båter angående hvordan kalkun skulle tilberedes med stuffing og det hele. Slike og lignende erfaringsutvekslinger og meningsytringer kan til tider være av belærende art og kan være en kilde til medlæring. VHF kommunikasjonen kan i så måte sammenlignes med internett, eller skal vi si en forlengelse av internett, da det er mange kystfiskebåter som i dag har internett tilgjengelig. Man kan få svar og informasjon om det meste som man lurer på, men i likhet med informasjon på internett kan denne informasjon både være mangelfull og til tider feilaktig.

Men tilbake til kalkuntilberedningen. Denne meningsytringen pågikk i ca 20 min. og var ikke helt seriøs til tider, slik at det førte til latter både blant deltakerne og tilhørerne til konversasjonen. Slike og lignende konversasjoner får ofte et humoristisk preg. Jeg er av den

oppfatning av at dette er noe fiskerne gjør bevist for å sprite opp tilværelsen når hverdagen blir for grå med mye arbeid og liten fortjeneste. Slike og lignende konversasjoner blomstrer som regel opp når fisket er labert og blir på en måte en motpol til de som bare syter og klager. Er derimot fisket godt, begrenses ofte kommunikasjonen seg til det faglige og det som er høyst nødvendig.

Det må presiseres at det også foregår en lukket kommunikasjon mellom båtene via mobiltelefon. Dette er i hovedsak en kommunikasjonsportal som benyttes mellom to og to enheter innefor mindre grupper av båter som har et mer utstrakt samarbeid seg mellom. I tillegg til generell informasjon utveksles blant annet gjerne informasjon om gunstige avtaler mellom båter og lokale fiskekjøper, informasjon om fiske på andre fiskefelt som man ikke vil dele med andre, informasjon og meningsytringer om tredjeperson på godt og vondt, for å nevne noe.

6.11 Læring av det som foregår utenfor båten på et fiskefelt.

Hvor raskt man får innsikt i hva som foregår på fiskefeltet vil variere. Jeg synes å se at flere sosialantropologer har en lei tendens til nærmest ensidig å definere fiskeskipperne som fiskere og det er selvfølgelig fiskeskipperne som i første omgang er sikret innsyn i det som foregår utenfor fartøyet og dermed disse som har den beste forutsetningen til å høste lærdom av dette. Hvor stort eller hvor raskt læringsutbytte det øvrige mannskapet får som resultat av det som foregår utenfor fartøyet når de er på fiskefeltet vil variere. Som jeg tidligere har vært inne på, vil fartøyets overbygning spille en sentral rolle. På båter som har en slik utforming av arbeidsdekket at man er avhengig av til en hver tid å ha bemanning i styrehuset, vil læringsgrunnlaget for det øvrige mannskapet om hva som foregår utenfor båten være noe begrenset. For det første vil utsyn fra arbeidsdekket ofte være begrenset. I tillegg vil slike fartøy heller ikke ha marinehøytaler (Vannbestandig høytaler som er plassert på arbeidsdekket.) tilkoblet VHF- en. Dette forhindrer øvrig mannskap fullt innsyn i den kommunikasjonen som foregår. Når jeg sier fullt innsyn, sikter jeg til at man alltid får rapport fra skipperen om høydepunktene. Denne informasjonen kan imidlertid være fargelagt slik at den ikke helt stemmer med det faktiske. Motsatt vil man på mindre båter med åpent arbeidsdekk der alle besetningsmedlemmene er i arbeid på dekket under fiskeprosessen, ha stort sett samme grunnlag for innsikt og læring av det som foregår rundt båten som skipperen har. Jeg har ikke tenkt å forfølge dette nærmere i detalj, men i det følgende se litt nærmere på

dette mer utstrakte samarbeidet mellom mindre grupper av båter innenfor totalgruppen som drifter i Klakkan.

6.12 Læringspotensialet av å være medlem av et kameratbåtlag.

At fiskefartøy danner mindre kameratbåtlag er som sådant intet nytt fenomen innenfor kystfiskeflåten. Nytteeffekten, kriteriene for og størrelsen på slike kameratbåtlag har nok likevel endret seg fra de første skildringene av slike tilbake på 1800-tallet frem til i dag. (Jentoft & Wadel 1984). Kriteriene for å komme med eller å bli medlem av slike kameratbåtlag kan variere. Ser vi på hvordan slike kameratbåtlag isolert sett har oppstått blant båtene som drifter i Klakkan under vinterfiske etter skrei, fremkommer det flere aktuelle kriterier. For det første vil det være en naturlig kobling mellom de båtene som drifter nærmest opp til hverandre på feltet. Naturlig tilhørighet i samme fiskevær vil være et annet aktuelt kriterium. Mellom fremmede båter i et fiskevær vil det også oppstå et mer eller mindre naturlig felleskap som kriterium i og med at de lokale fiskerne oftest bor hjemme mens fiskere med annen stedstilhørighet bor om bord i båtene og har bedre anledning til å besøke hverandre. Jeg vil imidlertid hevde at hovedkriteriet sammenfaller med det Maurstad (2001) skisserer som kriterium for å bli akseptert som nykommer på fiskefeltet. Man må kvalifisere seg gjennom å utvise solidarisk atferd, opptre i henhold til lokale kulturelle kriterier med mer.

Å bli medlem av et kameratbåtlag på en fremmed plass innebærer fordeler. Medlemskap medfører blant annet raskere tilgang på lokal kunnskap som man kan dra nytte av. ”Det nytter for eksempel lite å spørre når en kommer til ei ny havn: hvor er fisken?” (Maurstad 2001: 35) Man må først gjennom en opptaksprøve, der ens egen atferd og verdighet vurderes før man får innpass i det sosiale felleskap og dermed tilgang til de lokale fiskernes ervervskunnskap. Det sosiale livet som utspiller seg mellom kameratbåter som ligger til kai kan på mange måter betraktes som en forlengelse eller utvidelse av den sosiale kontakten de har seg mellom på fiskefeltet. Imidlertid vil den sosiale kontakten mellom kameratbåter når de ligger til kai, ha en bredere og bedre læreeffekt, ved at alle besetningsmedlemmer som er tilstede kan overhøre og være med å utveksle erfaringer og erfaringskunnskap.

6.13 Hvordan ytrer fiskerne seg om læring i sitt praksisfelt?

Den yngre garde har tydelige problemer med å definere omfanget av den kunnskapen de har ervervet seg på et mer eller mindre nybegynnernivå. Kunnskapen utover det som krever stor grad av trening i form av innøvelse av kroppslige ferdigheter, synes vanskelig å eksemplifisere for den som forteller hva han mener å ha lært siden han begynte som fisker. Observasjon og uformelle samtaler avslører imidlertid betraktelig mer omfattende kunnskapstilegnelse i forhold til andre læresituasjoner, som tidligere beskrevet.

Når noen av den litt eldre garde ytrer seg om egen læring som nybegynner får man ofte meget fylldige beskrivelser (med detaljrikdom) som man kan bli svært imponert av. Meget detaljerte beskrivelser av læresituasjoner, med henvisning til både årstall, måned, omliggende detaljert aktivitetsbeskrivelse, værforhold og samfunnsmessige rammebetingelser er ikke uvanlig. Det blir fort så detaljert at det kunne danne grunnlaget til for et manus.

Hva skyldes denne markante forskjellen i verbale beskrivelser mellom den yngre og eldre garde blant fiskerne? Man kan saktens undre seg over dette fenomenet. Jeg skal her skissere noen hypoteser jeg mener kan være relevante.

En mulig årsak kan være at man oftest finner personer blant den eldre garde som har hatt stabil tilhørighet til yrket sitt over lang tid. Årsaken kan dermed være en funksjon av Molanders beskrivelse av yrkeskunnskap. Yrkeskunnskap beskrives av Molander (1996) som kunnskap i anvendelse og har form av oppmerksomhet som trenes opp på et område. Forutsetningen for denne oppmerksomheten er den lærendes egen stolthet, engasjement og interesse for læring av yrket, og består av evnen til å kunne se, lytte og ta til seg både det som er kjent og ukjent.

En annen mulig årsak kan være at mye av øvrig kunnskap utover det som krever kroppslige ferdigheter blant den yngre garde er tilegnet på en så naturlig og tilfeldig måte (uten utøvelse under tidspress og uten skjerpet konsentrasjon), at man ikke legger merke til at læring har funnet sted. Dette kan henge sammen med det som jeg har beskrevet ovenfor, at den lærendes egen stolthet, engasjement og interesse for læring og refleksjonsgrunnlag kan være avhengig av tiden man har praktisert i yrket.

Et annet forhold er at mange på begynnerstadiet ser ut til å være litt ydmyke eller betrakter det å ha lært noe, som synonymt med et visst nivå av kunnskap innenfor et område. Dette problematiserer ofte ytringsrikdommen, spesielt i settinger der det er flere tilstede. Egentlig kanskje ikke så rart. Det skal trening til for å tørre å ta ordet når det er flere tilstede, eller det kan rett og slett dreie seg om mangel på refleksjon rundt begrepet læring.

Når fiskerne ytrer seg om læringen de har vært eksponert for utover nybegynnerstadiet, benytter de nesten utelukkende termen erfaring, når de skal beskrive egen læringsprogresjon. Opplæring i nye bruksarter blir bare kort beskrevet, nærmest som de har mottatt en kort introduksjon og at læringen og læringsprogresjonen er et resultat av erfaring. Kanskje ikke så rart, da utøvelsen av fisket har mange fellesnevner på tvers av bruksart, fiskefelt med mer. Dreier (1999) sier det slik: ...”det tidligere lærte forandres i bevegelsen fra en handlingskontekst og inn i en annen. Læringen fortsetter på ulikt vis ved at det tidligere lærte modifiseres og blir til noe annet enn det var” (Ibid: 83).

Jeg har ikke til hensikt å forfølge denne problemstillingen nå, men komme litt tilbake til den i kapittel 7. For ordens skyld vil jeg samtidig nevne det faktum at det ikke er all kunnskap som lar seg verifisere / verbalt verifisere kontekstløst. Dette gjelder imidlertid både for nybegynnere og for mer rutinerne utøvere av yrket.

Kapittel 7. På eventyr i Stordjupta etter blåkveite.

Dette kapitlet er fortsettelsen på den historien som jeg presenterte opptakten til innledningsvis (se innledning). Dette er en del av kilden til datamaterialet som oppgaven er basert på og som sammen med det øvrige datamaterialet, transkribert og analysert presenteres gjennom kapittel 6. Jeg har valgt å presentere denne biten av råmaterialet detaljert og i sin opprinnelige form, for å gi leseren en tilnærmet forståelse til hvordan jeg har tilegnet meg datamaterialet, og hvordan hverdagen for kystfiskere kan fortone seg i praksis, på godt og vondt. For at leseren skal få et mest mulig valid bilde av hva en fiskesesong omfatter og hvilke dimensjoner jeg snakker om, vil jeg gi en detaljert innføring angående rigging av bruk, med tilhørende dimensjoner. Det vil også bli lagt vekt på å få frem relasjoner fiskerne inngår i i sitt praksisfelt og hvordan de samarbeider og lærer av hverandre.

7.1 Jeg bekrefter at jeg blir med.

Som jeg nevnte innledningsvis hadde jeg allerede bestemt meg for å takke ja til tilbudet om å bli med på fiske etter blåkveite med Håvard. I og med at jeg ikke hadde takket ja umiddelbart ga fikk jeg anledning til å tenke mer nøye gjennom faktorer som veide for og imot om jeg skulle bli med eller ikke. Mange ting talte egentlig for at dette kunne bli interessant og lærerikt, nærmest som en oppdagelsesferd å regne da ingen av oss hadde vært med på garnfiske etter blåkveite. Det var helt klart en spennende (personlig grensesprengende) utfordring i forhold til at ingen av oss hadde noen erfaring med å drive garnfiske fra en så liten båt i et havområde som fra naturens side stort sett er forbeholdt større fartøy. Her ville det helt klart dukke opp nye læresituasjoner som ville være meget illustrerende i forhold til oppgavens fokus: *”hvordan kystfiskerne lærer i sitt praksisfelt”*.

Så da Håvard ringte uka etter, bekreftet at jeg skulle bli med. Han fortalte at bruket vi skulle fiske med kom til å bli levert i siste uke i mai og at jeg da måtte komme hjem slik at vi kunne rigge båten og ta bruket om bord slik at vi var klare til fisket åpnet første juni. Vi ble imidlertid enige om at han skulle gi meg nærmere beskjed når han visste, når bruket ville levert og at jeg skulle komme hjem i rimelig tid etter nærmere avtale.

Noen dager senere ringte han igjen og medelte at bruket var kommet, men at jeg ikke trengte å stresse med å komme hjem. Men at det kunne vært fint om jeg kom så pass tidlig at vi fikk tre fire dager på oss til å ta om bord bruket.

7.2 Rigging / klargjøring av båt og bruk.

Da vi noen dager senere møttes på kaia var Håvard i gang med å montere djuptråd på garnene. Djuptråd er et tau som festes vertikalt mellom telnene på garnene. Dette for å hindre at garnene spjæres dersom blytelna setter seg så fast i bunnen at den ryker. Uten djuptråd kan man fort risikere å rasere mye bruk på kort tid. Har man imidlertid djuptråd vil spjæringa stoppe ved en djuptråd og begge telnene vil komme opp da djuptråden forbinder telnene på en mer solid måte enn selve masketråden. Se også fig 7.1, vedlegg 1.

Montering av djuptråd er et tidkrevende arbeid som egentlig ikke mannskap plikter å være med på, men man protesterer som regel ikke mot å hjelpe til, da dette vil kunne medføre en trykket stemning. Jeg betrakter garndungen som ligger på kaia og spør først forsiktig: *hvor*

mange djuptråder han skal ha på hvert garn? To, svarer Håvard. Jeg betrakter garndungen på ny og vurderer arbeidsmengden med å montere to djuptråder på samtlige garn før jeg kommer med følgende deklarasjon i et pessimistisk toneleie: *Skal du ha to på hvert garn blir vi nå ikke ferdig denne uka. Nei*, sier Håvard, *jeg tenkte at vi skulle ha djuptråd på de fem første garnene og så på hvert femte garn bakover. Hørtes ikke det fornuftig ut, eller?* Lettet sanner jeg med at det virket fornuftig, men presiserer at jeg egentlig ikke vil utale meg, da jeg spesifikt mangler erfaring fra blåkveitefiske med garn.

Håvard forteller at det er en blandet oppfatning blant fiskerne han har snakket med. Noen bruker ikke djuptråd, mens andre har på enkelte garn. Han er av den oppfatning at vi burde ta arbeidet med å sette djuptråd på noen garn for å være på den sikre siden, for det ville nå være trasig å rasere de nye garnene. Dessuten er fisket åpent så kort tid at det vil bli vanskelig å skaffe nytt bruk på kort varsel. Skulle vi få behov for nytt bruk, går det fort en uke uten at vi kan fiske. Jeg kjøper disse argumentene og går i gang med å montere djuptråd, samtidig som flere spørsmål trenger seg på.

Jeg betrakter garndungen på ny og spør for å få bekreftet om antallet garn stemmer med det han tidligere har forespeilet. *Jo da, der skal være åttifem garn*, og han legger til at han har lagt opp til at vi skal ha to lenker, hvert på førti garn. Et garn er ca 16 favner, og en favn er 1,88 meter. Slik skulle dette grovt regnet bli to lenker à 1200 meters lengde. De fem resterende skulle vi ha i reserve. Videre argumenterer han for denne beslutningen med at de han har snakket med mente at kortere lenker ville lete fisk dårligere. Garnlenker settes som oftest på langs av undersjøiske bakker.

Fiske etter blåkveite foregår som regel på havdyp fra ca. 270- 500 favner. Med en litt lang lenke som eksempelvis er lang nok til å dekke et område med stor dybdeyansé vil man fortere danne seg et bilde av om det er fisk i området og hvilken dybde den eventuelt er mest konsentrert på. Dette gir grunnlag for fortere å kunne justere lenkene til gunstige dybder for å få et maksimalt utbytte. Eksempelvis ved å sette den i en vinkel i forhold til bakken slik at den kun dekker en dybde fra: 270-380 favner.

Et annet argument for og ikke å fordele garnene på flere lenker var plassmangel. Med 80 garn om bord pluss iler vil det bli rimelig dårlig plass. Iler er fortøyningen som forbinder garnlenka

med flytementer til havoverflata. Jeg betrakter kveilene med ile tau og spør: *Hvor lange iler har du beregnet? Ni kveiler pluss en kveile slakkhale*, får jeg til svar. En kveile tau er 60 favner eller ca. 110 meter så det skulle tilsi ca: 990 meter pluss 110 meter slakkhale pr lenke. Slakkhale er en del av ilen og utgjør avstanden mellom garnlenka og ankeret som holder garnlenka fast til bunnen. Imidlertid beskrives den ofte som tillegg til ilens lengde som i praksis er avstanden fra ankeret til flyteelementene på havoverflaten. Slakkhalen vil i likhet med garnene ligge langs bunnen som en forlengelse av garnlenka og har til hensikt å hindre at anker og garn kommer i berøring med hverandre. Imidlertid stemmer ikke dette alltid med det man enkelte ganger i erfarer i praksis. Man kan selvfølgelig justere slakkhalens lengde etter en avveining om å oppnå ønsket effekt.

Håvard forteller videre at de han har snakket med ikke hadde kommet med entydige svar om hvor lange iler vi burde ha, men at dette hadde variert fra syv til elleve kveiler alt etter hvem han hadde spurt, slik at han hadde bestemt at vi skulle legge oss sånn midt på treet. Han legger til at det i likhet med andre forhold vedrørende fiskeri ikke er orakelsvar, slik at vi må bare prøve og erfare om dette fungerer hensiktsmessig og at vi heller får ta med ekstra tauverk til å sette inn hvis det skulle vise seg å bli i knappest laget.

Her vil jeg stoppe litt opp for å peke på de gjentatte eksemplene i det ovenstående som er illustrerende for hvordan fiskerne aktivt søker å nyttegjøre seg andre fiskeres erfaringskunnskap som utgangspunkt for oppbygningen av egen erfaringskunnskap på et område der de føler at de har lite eller manglende kunnskap. Når Håvard sier ”de jeg har pratet med” har han forsøkt å innhente erfaringskunnskap fra kolleger. Vi ser også eksempel på at erfaringskunnskapen og handlemønster kan være høyst varierende i forhold til ett og samme fenomen. Årsaken til dette kan være varierende. Ser vi eksplisitt på at noen velger å bruke djuptråd på garnene mens andre ikke gjør det, kan det være fordi de er kjent med at bunnforholdene der de pleier å sette garnene sine tilsier eller ikke tilsier at djuptråd er nødvendig. Med andre ord erfaringskunnskap fra et begrenset havområde (Maurstad 2001).

Det samme gjelder den varierende erfaringskunnskap angående ilers lengde. Selv om det nok her er andre kriterier som dybde og strømforhold som spiller inn i tillegg til bunnforhold. Fiskerne er kjent med årsaken til at erfaringskunnskapen angående et fenomen kan variere.

Dermed blir ekstern erfaringskunnskap fra flere kilder behandlet på en eklektisk måte. Man velger ut det man etter eget forgodtbefinnende finner brukbart, mens resten forkastes.

Av praktiske grunner kan det være gunstig å ha tauverk tilsvarende minst en ilelengde med i tilfelle man sliter av ilen og må sokne opp bruket. Sliter man en ile og ikke har ile i andre enden er det ingen annen mulighet enn å prøve å sokne opp bruket. Dette foregår ved at man fester en tung innretning i stål med klør som kalles ”sokn” i et tau og drar det langs bunnen på tvers av der lenka står i håp om at soknet skal huke seg fast i bruket. I mangel av sokn kan man også bruke en dregg til samme formål. Dette er en mer allmenn erfaringskunnskap blant fiskerne, med tilhørende stereotypet handlingsmønster når det benyttes.

Når det gjaldt tykkelsen på ile tauet hadde det også vært sprikende meningsytringer og også uenighet mellom dem han hadde vært i kontakt med. Men han hadde valgt å stole på leverandøren som hadde argumentert med at han ikke hadde garnspill til å slite 18 millimeters nylon tau.

Iletauets styrke er som regel en funksjon av dets tykkelse. Avveining av hva man skal benytte er i hovedsak bruddstyrken. Av praktiske grunner ønsker man samtidig tau som er lettest mulig å arbeide med. Et tynt tau er mer smidig å arbeide med. Samtidig tar det mindre plass når det befinner seg på dekket i båten. Dette er med å argumentere for ett tynnere tauverk, samtidig er faktorer som tauverkets sårbarhet ovenfor slitasje med på å argumentere for en overdimensjonering.

En ile bør være så lang at den ca. danner en vinkel fra bunnen med 45 grader eller mindre. Det vil si at hvis ankret beregnes å lande på bunnen på eksempelvis 300 favner bør ilen minst være 300 favner ganger $\sqrt{2}$. I dette tilfellet ca, 425 favner. Dette for å motvirke at leggen til ankret eller dreggen løftes vertikalt opp slik at klørne mister taket som en følge av at flyteelementene er i stand til å fysisk løfte ankret/ dreggen under påvirkning av havstrømmer. Når havstrømmene påvirker ilen, vil flyteelementene trekkes ned og utøve en dra og løftkraft på ankret. Konsekvensen av dette kan bli at ankret / dreggen mister taket i bunnen og bruket driver av sted med havstrømmen. Skulle en slik situasjon oppstå og havstrømmen går fra bakken, kan man som regel øyeblikkelig oppføre dette bruket på tapskontoen. Et tap av en lenke med komplett fortøyning ville i vårt tilfelle beløpe seg til et økonomisk tap rundt kr. 30 000,00. Vi var i utgangspunktet rigget med en ile med total lengdekapasitet på 540 favner,

noe som tilsa at vi ikke burde overstige havdyp (for dropping av ankeret) på ca 380 favner uten å forlenge ilene. På grunnere vann ville dette forholdet bare bli mer og mer gunstig.

En ile er som regel oppbygget av tauverk med flere kvaliteter og egenskaper. Den delen som er utsatt for mest belastning og slitasje er delen mellom båten og garnene i det man begynner å lette garnene fra bunnen. Her benytter man det tauverk med stor bruddstyrke, mens man i den mer passive delen av ilen bruker tauverk med mindre brudd og slitasjestyrke da denne delen som regel ikke er utsatt for annet en påvirkning fra havstrømmer. Slakkhalen, nedre og midtre del av ilen består av tauverk med flyteegenskap. Dette for å motvirke at den legger seg på bunnen og bli offer for skade i form av gnag mot eksempelvis skarpe steiner, koraller og berg. I den øvre delen av ilen benyttes tauverk som har den egenskapen at det synker. Dette gjøres for at ikke overflødig ilettau skal bli liggende å drive på overflaten. Tauverk som driver på overflaten utgjør en fare, noen kan gå på det og dermed kutte det eller det som verre er at det kan vikle seg så fast i propellen at man må slepes til land med påfølgende assistanse fra dykker med mer. Dette er et eksempel på en mer allmenngyldig erfaringsbasert kunnskap blant fiskere langs hele vår kyst, og har ført til en felles praksis når det gjelder å sette i sammen eller bygge opp iler.

Med disse forutsetningene begynte vi å ta ombord garn og montere dem sammen til lenker / kjeder av garn. Se også figur 7.1, vedlegg 1. Dette kan foregå ved å knyte telnene sammen eller lignende metoder, som jeg ikke skal beskrive her.

Mens vi holdt på med å ta om bord bruket dukket det opp skuelystene synsere på kaia (det vil si personer som har en mening om det meste). Noen ganger kunne det være personer som hadde erfaring fra blåkveitefiske som kom med erfaringer fra det som de regnet som normale tilstander til de verst tenkelige scenarioene vi kunne havne opp ut fra deres erfaring. Vi var skjønt enige om at noen opplysninger var så informative at vi burde notere dem bak øret, mens andre igjen var av mer tvilsom art, slik at vi ut fra egne erfaringer valgte å ta dem med en klype salt. Her ser vi et eksempel på hvordan man mer passivt får tilgang til erfaringskunnskap, men at man i likhet med det å aktivt hente kunnskap også nå velger ut informasjonen man velger å støtte seg på.

Andre ganger dukket det opp personer som bare var interessert i hva vi skulle til med. Da bød selvfølgelig anledningen seg til å ta en pause, drikke kaffe og slå en skrøne eller to.

Første dagen tok vi om bord en lenke pluss den tilhørende ilen. Da vi ruslet hjem om kvelden, spurte jeg Håvard om han hadde bestemt seg for hvor vi skulle drifte fra eller hvor vi skulle levere fangsten? Han sa at han ikke hadde vurdert dette og at han skulle ringe litt rundt og for å sjekke betingelser som pris og hvordan fangsten kunne leveres. Blåkkeveita har i likhet med blant annet laks og steinbit såkalt blodrygg som må skrapes bort som en del av sløyeprosessen. Dette er krevende merarbeid, så kunne vi slippe dette var det en fordel. Kunne vi levere fangsten usløyd til en gunstig pris ville det være enda bedre. *Vi får se hvordan tilbudene blir, og så får vi vurdere dette opp mot det som er mest praktisk med hensyn til gangavstand fra land til område vi skal drifte i*, legger Håvard til.

Neste dag vi møttes på kaia forteller Håvard at han på bakgrunn av tilbud og en samlet vurdering har bestemt at vi skal drifte i fra Husøy. *Der får vi levere kveita sløyd uten å skrape den, til brukbar pris. Kr.16 for de som er under 1,5 kg og kr.21 for den over. Dessuten er vi i gode hender der*, legger han til. *Hva mener du med det, spør jeg? Nei, jeg vet ikke riktig om jeg kan forklare det, men der er det mest folk som driver med garndrift slik at vi kan få både råd og hjelp hvis det skulle knipe om. Du skjønner nå selv. Du har nå vært med noen turer derfra på torskefiske.* Jo da, jeg hadde opplevd husøyfolket som både utadvent, sosiale og hjelpsomme. Jeg hadde tidligere ved flere anledninger opplevd at når vi hadde bedt om hjelp til ett eller annet så hadde vi fått det i første ord. Det hadde eksempelvis hendt at vi hadde havnet i situasjoner der vi trengte proviant på kvelds / nattetid eller at vi trengte å låne noe i forbindelse med tap av redskap med mer. Vi var alltid blitt møtt med velvilje. Mange ganger hadde jeg også opplevd at vi nesten ble påtvunget hjelp til sløyning av fisk med mer, uten at vi hadde bedt om det. I tillegg til økonomiske og økologiske aspekt, virker sosiale forhold inn på hvor man velger å fiske og plassen man velger å ha som utgangspunkt for en fiskesesong (Maurstad 2001).

Håvard tilføyer at han også har snakket med skipperne på noen kameratbåter som han har hatt god kontakt med under vinterfisket etter torsk utenfor Husøy. Disse hadde sagt at vi skulle bare komme i Stordjupta, så skulle de vise oss hvor og hvordan vi skulle sette for ikke å havne helt galt ut. Stordjupta byr erfaringsmessig på ymse bunnforhold som kan skade bruket hvis man er uerfaren. Noen steder er det er vanskelige bunnforhold. Dette hadde vi både hørt og erfart som tidligere mannskap på båter under vinterfiske etter torsk i samme området som vi skulle drifte i. Det kan mange ganger bli en dyr lærepenge å ikke lytte til lokal kunnskap om rådende forhold. Så jeg sa meg enig på alle punkt.

Dagen etter begynte vi på ved tolvtiden. Det som gjensto var i hovedsak å montere sammen den siste ilen. Lage slag til flytelementene og få dette på plass. Slaget festes til øverste enden av ilen og som flyteelementene festes til. På et slag finner man oftest tre til fire serier med flytelement som består av solide plast kuler som tåler røff behandling. Slike serier med fløyt kalles ofte for træler eller sjøhunder. Betegnelsen kommer antagelig av arbeider og av å slite hund. Bakgrunnen for denne betegnelsen er antagelig at trælene er montert nederst mot selve iletauet og det er disse som først blir dratt under når havstrømmene tar tak i ilen. I tillegg er det som regel en stor blære. Blæra er som regel rød slik at den vises godt. Blæra er også ofte tydelig merket med båtens navn og kjennemerke. I tillegg er det oftest en staur med ett lodd nederst, et flytelement på midten og ett eller flere flagg i toppen. Se figur 7.2, vedlegg 1.

Flagget har funksjon som en bedre synlig markør siden den befinner seg høyere enn havoverflaten. Den er således enklere å oppdage på lengre avstand. Stauren kan også være påmontert en innretning som kalles radarrefleks. Det vil si en innretning som fører til et ekko på radarskjermen som er synonym med et fartøy. Fordelen er at øvrig skipstrafikk vil bli oppmerksom på at her er det noe som gir grunnlag for oppmerksomhet og forsiktighet til de har undersøkt hva det er dersom de er på kollisjonskurs med ekkoet. Samtidig letter det arbeidet til brukseier med hensyn til å oppdage eget og andres bruk. Vinterstid kan også staurer være påmontert lys for å markere tilstedeværelse av bruk.

Ved femtentiden var vi stort sett ferdig med å ta om bord. Det som gjensto var å ta om bord anker og dregger. Dette skulle vi gjøre senere om kvelden ved flo sjø (høyvann), da dette ville lette dette arbeidet. Vi skulle bruke en dregg pr. lenke på 60 kilo. I tillegg skulle vi ha med et anker på 80 kilo i reserve. I tillegg til dette skulle vi også ha med en dregg på 80 kilo som en kamerat av Håvard, skulle låne for sesongen. Hadde de som var forespurt om iler med mer, hatt sprikende oppfatning om hva som ville være saliggjørende, hadde de imidlertid hatt en felles oppfatning av at man greide seg med 60-kilos dregger. Spørsmålet om dregger og anker til bruket hadde bekymret både meg og Håvard. Vi hadde fra tidligere, fra torskefiske i området, erfart at man benyttet en dregg og et anker pr lenkene på 100 kilo hver. Til tross for det hadde vi opplevd at garnlenka ble tatt utfor bakken av havstrømmen slik at den måtte trekkess opp igjen. Å handtere slike dregger og anker for hand var i seg selv et mareritt. Vi hadde begge stusset på hva som var årsaken til at man anbefalte dregger ned til 60 kilo. Etter

litt meningsytring hadde vi kommet frem til at forklaringen måtte være bedre vær og strømforhold i sommerhalvåret. Dessuten skulle vi lenger / dypere ned i bakken enn området torskefisket foregår i slik at der kunne være bedre bunnforhold som gjorde at selv lettere dregger tar godt tak i bunnen.

Senere på kvelden tok vi om bord dregger og anker. Klokken 22 ruslet vi hjem. Det var da så pass dårlig vær ute i fjorden at vi konkluderte med at det var unødvendig å slamre seg til Husøy den kvelden for så å gå ut i Storjupta dagen etter. Da kunne vi heller satse på bedre vær dagen etter og gå direkte på fiskefeltet. Vi hadde det ikke travelt, for fisket åpnet jo ikke før neste dag. Jeg spurte om når vi eventuelt skulle dra? *Vet ikke*, svarte Håvard, *ta mobiltelefonen med deg i senga, så ringer jeg*. Dermed skilte vi lag og gikk hver til vårt.

7.3 Vår første tur på feltet / panikk i leiren.

Jeg hadde knapt slengt ræva ned i sofaen før telefonen ringte. Jeg tar telefonen og sier, *ja*. Det er Håvard. Han hører at det er jeg som tar telefonen, så han presenterer seg ikke. Samtalen forløp omentrent slik:

Håvard: *Du, vi må gå med det samme.*

Jeg: *Hvorfor det?*

Håvard: *Jeg har blingsa. Fisket åpner i kveld ved midnatt. Jeg er blitt oppringt av flere båter som spør om hvor vi er. De ligger allerede i posisjon i kanten. (På kanten til Stordjuptbakken, for å berge seg gode sett. Det vil si erfaringsmessige gode posisjoner å sette blåkkeitegarn i). De venter bare på at klokka skal slå midnatt så de kan sette.*

Jeg: *Været, da?*

Håvard: *De sier at det er brukbart vær. Jeg må ringe han som skulle låne dreggen. Han er sikkert heller ikke oppmerksom på dette, etter det jeg har fått inntrykk av. Du får en halv time på deg, Ha det! Klikk.*

Akk ja, nå er sirkuset i gang, mostrer jeg for meg selv mens jeg stresser rundt for å finne frem klær, toalettartikler med mer, som kan være kjekt og ha med.

En halv time senere går vi fra kaia. Håvard spør om jeg kan komme på noe vi kan ha glemt. Mens jeg tenker setter jeg på kjelen for å koke kaffe. Jeg gruer. Jeg ser for meg 5-6-timers slamring til havs. Etter å ha grublet en stund på om vi har glemt noe sier jeg, at jeg i alle fall

ikke kan komme på noe vesentlig som vi kan ha glemt. Håvard nikker, *ikke jeg heller bekrefter han*. Kjelen koker, jeg har på kaffe, venter til den er trukket og heller den på termosene. Jeg setter straks på en ny kjele før vi for alvor begynner å merke værforholdene lenger ut i fjorden.

Været blir stadig mer merkbart. Praten går mellom løst og fast. Værforholdene bekymrer med litt uten at jeg gir spesielt uttrykk for det. Da vi passerer Leiknesset registrerer jeg at Håvard legger kursen rett mot Stordjupta. Klokka passerer midnatt. Vi begynner å bli ferdig debattert. En jevn dur fra motoren, litt ruskevær gjør oss døsig, så vi sier ikke mye. Bare drikker kaffe og røyker. Vi har ennå tre - fire timers gangtid før vi er i området der vi skal sette bruket. Etter en stund ser jeg at Håvard begynner å titte intenst på radarskjermen. Deretter snur han seg bakover og speider. Tausheten brytes ved at han peker bakover og sier: *Der kommer en til som har blingset på åpninga av fisket*. Jo da, langt bak oss kommer en fiskebåt gående på omtrent samme kurs som vi går etter. Etter å ha pratet litt senker stillheten seg på ny.

Klokken passerer 02.00. Håvard har forstørret opp det elektroniske kartet over området det er aktuelt å sette bruket i, og studerer dette. I et ironisk toneleie spør jeg: *Er det ikke er på tide å kontakte disse "guruene" som skulle rettlede oss i hvor og hvordan vi skulle sette bruket? Ja, det har du kanskje rett i*, svarer han i det han griper telefonen. Han ringer, men får ikke svar. Han slår ett nytt nummer til en annen båt, men med samme resultat. *De er nok opptatt slik at de ikke kan ta telefonen*, kommenterer han. *Tja*, sier jeg, *enten det eller så er de på tur på land eller er kommet på land. Vi har jo liten eller ingen garanti for at de ikke har satt bruk litt tidligere enn det som er tillatt*. –*Det har du for så vidt rett i*, sier Håvard. *Vi får prøve dem litt senere*. –*Enn han som du skulle få posisjoner hos?* –*Ja, jeg skal prøve å ringe han*, sier Håvard, *jeg får bare håpe at de er kommet seg på havet*. Han tar telefonen og ringer. Intet svar. De er nok ikke kommet seg på havet. Uten å tenke på hva klokken er sier jeg optimistisk: *Ring han privat!* –*Er du klar over hva klokken er?* spør Håvard. Jeg måtte medgi at det kanskje ikke passet seg helt, tiden på døgnet tatt i betraktning.

Etter en stund ringer telefonen. Håvard tar den og får et mer muntert drag over ansiktet. Stemmeleiet han bruker har bærer tydelig preg av optimisme. Samtidig som han prater forstørret han opp det elektroniske kartet over et område av Stordjupta som kalles Kråa. Navnet kommer av at bakken her gjør en sving slik at den danner en vinkel på ca 90 grader. Jeg hører at han begynner å gjenta tall og merke av posisjoner på det elektroniske kartet. Jeg

hører at han spør om strøm forhold med mer. Til slutt takker han for opplysningene og avslutter samtalen. Jeg hadde ved overhøring av samtalen skjønt hvem han hadde snakket med. *Nå, sier jeg, hva sa han? –Jo, sier Håvard, han fortalte at det ikke var plasser igjen øst for der han hadde bruket sitt så vi må belage oss på å sette bruk vest for hans posisjon. Han mente også at vi ikke burde ta sorgene på forskudd. Vi fikk nå bare se oss litt om og sette der vi syntes det så bra ut. Han hadde ikke selv hatt bruk vest for der han sto, så han viste ikke hvordan bunnforholdene var i det område han foreslo at vi skulle sette i.*

Dette er et typisk eksempel på hvordan man kan gå glipp av forespeilet hjelp. Dette var selvfølgelig en konsekvens av at vi ikke var på feltet i tide. For det første ble vi avskåret fra på lik linje med andre å konkurrere om anerkjente posisjoner (der mange hadde erfaringskunnskap) å sette bruket vårt i. Jeg må samtidig påpeke at vi er på et fiskefelt der eiendomshevd til posisjoner å sette bruket i ikke er så fremtredende som på fiskefelt som ligger nærmere land, i likhet med det som Maurstad (2001) beskriver.

For det andre fikk vi ikke tak i noen som hadde erfaring fra området vi nå måtte ta til takke med. Vi var med andre ord overlatt til oss selv når det gjaldt å erverve oss førstehands erfaringskunnskap fra dette havområde. Vi måtte dermed støtte oss på andres og egen erfaringskunnskap ervervet i andre sammenhenger (i den utstrekning det er mulig) til å prøve å gjøre det beste ut av den nye læresituasjonen. Dette kunne selvfølgelig i stor utstrekning by på prøving og feiling, med ulike konsekvenser. Dette er klassisk eksempel på det som jeg var inne på i kapittel 6.13. ...”det tidligere lærte forandres i bevegelsen fra en handlingskontekst og inn i en annen. Læringen fortsetter på ulikt vis ved at det tidligere lærte modifiseres og blir til noe annet enn det var.” (Dreier 1999: 83)

Etter å ha pratet litt frem og tilbake foreslår jeg at vi skal studere området litt nærmere. Vi har nå ca. ett kvarter gangtid til før vi er fremme. Håvard forstørrer det elektroniske kartet for å få et mer detaljert bilde av området. Han har lagt inn posisjonen på bruket til båten som han nettopp snakket med. Lenkene til denne båten fremkommer nå som to pinner med flagg med en strek mellom på skjermen. Håvard begynner å bevege markøren på skjermen vest for bruket til nabobåten. Ved siden av markøren dukket det fortløpende opp dybde på det aktuelle stedet som markøren befinner seg. Jeg peker på skjermen: *Blås dette område mer opp.* Med et tastetrykk er det utført. Jeg studerer bunnkonturene som fremkommer mer tydelig. Jeg peker på noe som vises som et dalføre på langs av bakken og tilføyer: *Her burde det være bra å*

sette en lenke. Dette ut fra en erfaring om at vanlig kveite ofte trekker til slike steder. *For tidlig å si,* kommenterer Håvard. *Jeg har ikke vært her før, så kartet er ikke oppdatert med ekkoloddets målinger. De faktiske forhold kan være helt annerledes en det som fremkommer nå. Vi får se når vi har gått litt frem og tilbake og loddet slik at kartet oppdateres. Jeg prøver bare å danne meg et bilde av hvor nær han det er hensiktsmessig å begynne å oppdatere bunnforholdene.* Her er nok et eksempel på en mer ensartet erfaringskunnskap blant fiskere. Kart og terreng stemmer dårlig, spesielt under vann. Dette er nok forhold som påvirker fiskernes stabilitet i forhold til å utøve fiske i havområder som de allerede har erfaringskunnskap om. Samtidig vil jeg tilføye at innsyn i faktiske bunnforhold har bedret seg vesentlig med nye elektroniske kartsystem som både viser bunnforhold i 3D og med fargenyanser som kan gi en grov pekepinn om tingenes tilstand. I tillegg oppdateres kartdybder av båtens ekkolodd når båten oppsøker nye områder.

7.4 Fremme på feltet.

Vi er fremme. Farten reduseres for at vi skal få en best mulig oppdatering av kartet. Ekkoloddet bruker lengre og lengre tid mellom hvert sendte og mottatte signal jo større dyp det skal kartlegge. Jo saktere vi går i området, jo flere referansepunkt innhentes. Dette fører til at detaljer i bunnstrukturen kommer bedre frem. Vi siger systematisk opp og ned bakken mellom dybder fra ca. 200 ned til ca.450 favner, samtidig som vi suksessivt forflytter oss vestover (på tvers av bakken) for hver gang. Det elektroniske kartet har en funksjon, som når den aktiveres tegner en rød strek der båten har gått. Denne funksjonen er praktisk når man går og oppdaterer elektroniske kart. Etter å ha gått opp og ned bakken en stund ser vandtingsmønstrer vårt opp og ned bakken ut omtrent som linjene i dette avsnittet, hvis man tenker seg at den grunnere delen av bakken er på venstre side og den dypere delen er på høyre side.

Etter en stund legger vi oss i ro og avholder krigsråd. Begge kommer med meningsytringer om hvor vi burde sette bruket, basert på tidligere erfaring, intetanende om disse stemte med faktiske forhold der vi befant oss nå. Etter en stund er vi blitt enige. Vi må rett og slett bare prøve oss frem. *Går du ut og setter første lenka så kommer jeg ut og hjelper deg å ordne til den andre lenka etterpå,* sier Håvard. Jeg nikker bekreftende og drar på meg hanskene i det jeg går ut på dekket. Håvard går opp den ene posisjonen lengst ned i bakken som vi har bestemt oss for å begynne på. På den nedre enden av lenka har vi bare et lodd på ca 10 kg som

representerer bakenden. Det å sette en garnlenke med bare en ile kalles på fagspråket for en rumpelenke. Antagelig av en assosiasjon til for eksempel revehale som er fast i en ende.

Jeg gjør meg klar, skjerper sansene, tar et raskt overblikk for å dobbeltsjekke om alt er i orden. Å sette ei lenke garn kan på mange måter sammenlignes med en rekke dominobrikker som faller etter hverandre. Poenget er å unngå at det blir brudd i dominoeffekten. Å sette garn er som før sakt ikke en ufarlig prosess, så her bør man være våken. Jeg nikker bekreftende til Håvard som ser meg gjennom vinduet, at alt er klart. Etter at han har funnet posisjon og kurs vi skal sette på nikker og roper han, *la gå*. Jeg kaster ende loddet og snart raser garnene ut over hekken (bakenden) av båten. Etter ca, 10 minutter har vi satt den første lenka smertefritt. Vi gjentar prosessen og setter den siste lenka. Klokken er nå blitt halv seks på morgenen og vi setter kursen mot Øyfjorden der Husøy ligger. Vi kommer til å bruke nærmere fire timer på landturen, så Håvard sier at jeg bare skal legge meg da han føler seg opplagt til å styre på landtur. Jeg legger meg, men det går en stund før jeg sovner.

Jeg våkner med at jeg hører stemmer i rorhuset. Båten ligger rolig og motoren er stanset så jeg skjønner at vi ligger til kai. Jeg stikker hode ut av køya og ser minst seks føtter i rorhuset. Det prates intenst. Jeg skjønner at de står og ser på det elektroniske kartet. Håvard har tatt om bord noen fiskeskippere for å få meningsytringer omkring vårt valg når det gjelder plasseringen av bruket vårt. Etter en stund stilner det av og jeg sovner igjen. Jeg våkner brått med at Håvard hopper ned på lugardørken. *På tide å tørne ut*, sier han. Han forteller at han har ordnet med noen som skal hente oss hjem med bil om en time. Det betyr at vi må kjøre til Husøy neste gang vi skal på feltet. I en optimistisk tone forteller Håvard at noen fiskeskippere han kjente godt hadde vært om bord og vurdert vårt valg av bruksplassering til å være i trå med deres vurdering, hvis de skulle satt bruk i det området vi hadde valgt, slik at vi egentlig ikke hadde noe å være urolig for.

Her ser vi et eksempel på hvordan man også i etterkant gjerne innhenter faglige synspunkter for de valg man har gjort. Selv om det ikke lyktes å få uttalelser fra fiskere med førstehands erfaringskunnskap fra havområdet, fikk vi moralsk støtte for de disposisjoner som vi hadde gjort. Motsatt kunne vi ha risikert og få dårlige tilbakemeldinger, eksempelvis fra noen som hadde erfaring med at bunnforholdene var så dårlige her, at vi kunne risikere å ødelegge garnene ved første gangs trekking. Selv om en slik uttalelse hadde vært nedstemmende ville

det kunnet være preventiv i forhold til at vi straks kunne iverksette tiltak i forhold til reserveløsninger, dersom vi skulle være så uheldige ødelegge garnene våre.

Så nå var det bare å vente på at tiden skulle bli moden for å trekke garnene, og således få en bedre bekreftelse på om våre vurderinger hadde vært fruktbare eller ikke. Uten flere benevnelsesverdige tildragelser bærer det hjem til Rødsand.

Vi hadde blitt enige om å avvente avreise fra Rødsand til vi hadde fått værrapport fra båtene på feltet. Vi hadde det ikke travelt og ikke var vi avhengige av å være på feltet sammen med andre. Dette fordi bruket her sto med såpass avstand mellom lenkene at brukskonflikter var mer eller mindre utelukket. I en situasjon der vi ikke var på feltet hver dag, var det heller ikke så nøye om vi måtte vente til neste dag før vi leverte fangsten. Vi hadde med andre ord frihet til å ta arbeidsøkta på feltet når det måtte passe oss. Været var dermed den viktigste faktoren i vurderingen av når vi skulle gå på feltet. Vårt handlingsmønster medførte imidlertid en forsinkelse på seks timer i forhold til den øvrige flåten. Kjøreturen fra Rødsand til Husøy tar ca. to timer pluss gangtid fra Husøy til det området av Stordjupta som vi hadde vårt bruk i, ca. fire timer. Været kan imidlertid skifte fort, så denne garderingen med å få en nøyaktig værrapport fra båter som allerede var på feltet ga ingen endelig garanti for at vi selv kom til å få godt vær den tiden vi var på feltet.

7.5 Ut å trekke bruket for første gang.

Kl 14.00 legger vi fra kai. Været er godt så vi får en fin tur ut til fiskefeltet. Vel ute begynner vi rutiner å trekke den lenka som står lengst øst. Da garnene kommer opp blir vi møtt med usedvanlig mye snurr på garnene. Det vil si at garnene er tvinnet sammen som et tau. Det er imidlertid ikke uvanlig med en tjue omdreininger med snur som følge av havstrømmenes herjinger med bruket og eller at fisken i garnene gir en propelleffekt på garnene når de trekkes. Prinsipielt pleier man manuelt å påtvinge bruket mer snurr ved å tvinge en stiv gjenstand mellom telnene og vri på mer snurr ovenfor angrepspunktet samtidig som snurren under angrepspunktet avtar. Når man ikke greier å påtvinge mer snurr, holdes verktøyet og snurren dras inn i båten. Dette gjentas til all snurren er kommet inn og telnene på garnene er atskilt og greie. Prosessen er ganske krevende da denne foregår utenfor båtrekka. Slik at man mer eller mindre henger med hele overkroppen utenfor båten når dette utføres. Utføres ikke denne prosessen vil snurren spre seg nedover lenka og dermed føre med seg mer merarbeid.

Håvard tar av snurr det han er mann for. Etter å ha dratt ca ett og et halvt garn uten å øyne bedring medgir han at han er helt pumpa for krefter og ber meg overta samtidig som han bekymret uttrykker fortvilelse for hvordan dette skal bli hvis dette er noe vi kommer til å bli plaget med. Etter at jeg har tatt en økt med uendret resultat uttrykker jeg at vi kommer til å drepe oss hvis vi skall fortsette slik. Vi har nå brukt vel en halv time på å dra og greie to garn. (Vi blir her eksponert for et kjent fenomen eller problemstilling, men av ett større omfang enn noen av oss tidligere har opplevd.) *La oss heller dra inn og legge tilside garnene som er oppsnurret, sier jeg. Så setter vi heller inn de garnene vi har i reserve. Vi kan heller greie de garnene som er snurret på en ordentlig måte når vi ligger på land og eventuelt kan ta dem opp på kaia slik at vi har mer tumbleplass.*

Vi går for denne midlertidige løsningen av problemet som vi ikke kjenner årsaken til. Under gjensidig utkast av hypoteser om problemets opphav setter vi fart på trekkingen. Det har begynt å dukke opp ei og anna blåkveite, men garnenes tilstand skader mye av fisken slik at den er uegnet for salg. Etter å ha dratt ca fire og et halvt garn utbryter Håvard plutselig: *der ble garna pinadø grei.* Vi tar ut fire garn og greier resten. Resten av garnlenka går greit. Det er også en del kveite på garna spesielt på slutten av lenka som står dypest.

Etter å ha dratt hele lenka tar Håvard et overblikk i rommet. *Tja, sier han, vi har kanskje fått en 600 kilo, får vi nå like mye på den andre lenka ska vi nå ikke klage.* Vi setter inn fire av reservegarnene i lenka og gjør oss klare til å sette den igjen. Vi blir enige om å ta en velfortjent pause med mat og kaffe før vi setter lenka, for så å trekke nummer to. Etter å ha spist setter vi oss i rorhuset og drikker kaffe, røyker og småprater. Håvard peker på kartplotteren og viser til avviket mellom båtens bevegelser under trekkingen av lenka vs. hvordan den var blitt satt. Han er tydelig bekymret over dette uten sikkert å kunne forklare fenomenet.

Mens vi utveksler meninger om fenomenet overhører vi en samtale på VHF-en mellom to andre ukjente båter som befinner seg langt fra oss. Det er tydeligvis også andre som opplever et avvik mellom posisjonen de satte bruket i og posisjonen det ble trukket i. Vi spisser ørene. Her kunne det fremkomme informasjon som vi kan dra nytte av. Av samtalen fremkommer det at den ene har erfaring fra dette fisket mens den andre er mer uerfaren. Han som virker erfaren fremhever at kameraten må ta i betraktning at det går minst 30 min fra dreggen slippes

til den når bunnen og at førstegangssetting forverrer situasjonen ved at garnene er tørre og dermed har mer oppdrift i seg selv. Det vil ytterligere ta en tid før garnlenkas dypere del når bunnen. *Du, hørte du den, spør jeg? –Ja, og det stemmer nok med virkeligheten, svarer Håvard. Vi får prøve å ta hensyn til havstrømmen når vi setter og håpe på at lenka lander der vi teoretisk mente å sette den.*

Her ser vi et klassisk eksempel på hvordan fiskerne mer passivt (gjennom å overhøre andres faglige diskusjoner angående et fenomen) kan dra nytte av andres erfaringskunnskap i oppbygningen av egen erfaringskunnskap angående et fenomen, selv om de ikke aktivt oppsøker den. Denne informasjonen ville vi selvsagt også fått dersom vi aktivt hadde etterspurt den, men mange ganger er det slik at man ikke riktig vet hva man skal spørre om eller at det faller så naturlig for informanten at han glemmer å nevne det. Dermed får man heller ikke essensiell informasjon i forhold til en gitt problemstilling.

Selv om vi var kjent med at strøm i kombinasjon med store havdyp kunne påvirke hvor bruket landet på bunnen, hadde vi liten erfaring med dette. Utsagnet om ca. 30 min fra man slapp dreggen til dreggen nådde bunnen, i kombinasjon med egen observasjon av strømforhold ga oss muligheten til raskere å kunne tilegne oss kunnskap om handlingsmønstre som kunne være preventive i forhold til den gitte problemstilling. Se figur 7.3, vedlegg 2.

Vi hadde nå drevet med strømmen i ca. en halv time mens vi drakk kaffe slik at vi kunne få en pekepinn på retning og hastighet på strømmen. På dette grunnlaget gjorde vi en ca. beregning om hvor vi måtte begynne og hvilken retning vi skulle sette i, samtidig som vi justerte oss litt dypere da det var der vi hadde fått mest fisk. Som tenkt, så gjort.

Trekkingen av den siste lenka forløp stereotypt med den forrige. Både snurrfenomenet og uoverensstemmelse mellom sette og trekkeposisjon var også gjeldende her. Forskjellen var at det var atskillig mindre fisk på denne lenka. Knappe tre hundrede kilo eller så. Vi ble imidlertid enige om ikke å flytte bruket med bakgrunn i at det ikke var blitt stående der vi hadde beregnet at det skulle lande, slik at vi ikke hadde noe godt grunnlag til å vurdere selve plassen ut i fra. Samtidig måtte vi mye lengre vest (hvis vi skulle flytte lenka) da det var kommet en båt med to lenker vest for oss. Flyttet vi kunne vi risikere å miste plassen til fordel for en annen båt og ikke få den igjen om fisket skulle bedre seg her vi hadde bruket vårt. Etter en samlet vurdering satte vi lenka på samme plass, men med større overhøyde og kompensasjon for dagens strømforhold med mer.

7.6 Levering av sesongens første fangst.

Vi er ikke ved kai før klokken 05.00. Ingen av oss har fått sovet på landtur, så etter å ha fortøyd braser vi litt mat før vi går til køys. Ca. kl 08.00 våkner jeg av at jeg hører aktivitet på dekket. Gjennom rorhusdøra som er åpen ser jeg at det er kaiformannen som er på inspeksjon for å sjekke hvor mye vi har fanget. Håvard er ikke våken, så jeg hopper opp og slår av en prat med kai formannen. I det han klatrer opp på kaia igjen spør jeg om når vi kan levere. Litt kort og uforstående sier han at vi ikke er innmeldt og dette skal skje minst fire timer før fangsten leveres. Slik at vi må vente til kl.1200 før vi kan levere. Uforstående og lettere irritert over å bli vekt unødige sier jeg at han må vekke oss når vi kan levere, og at vi akter å sove videre inntil så skjer. Han bekrefter at så skal skje i det han går bort etter kaia. I det jeg kryper til køys igjen, stikker Håwards hode frem fra køya. Han er tydelig omtåket og spør hva som skjer. Jeg forteller om samtalen med kai formannen og hans utsagn om at vi ikke kunne levere før kl.1200 i håp om å få en begrunnet forklaring på dette. Håvard mumler noe om at han hadde glemt å ringe kaiformannen og at han hadde syntes at det var i seneste laget da han hadde kommet på det og at dette var en regel som skulle muliggjøre inspeksjon fra kontrollverket hvis de var interessert. Skal forklare dette nærmere siden. La oss sove videre, sier han. Dermed senket stillheten seg igjen.

Håvard hadde glemt å informere meg om denne plikten til innmeldelse av fangst, minst fire timer før levering. Innmeldingen skulle innholde både ca. fangstmengde og leveringstidspunkt. Han hadde ikke kommet på dette før kl.02.00 som var i seneste laget. Det som jeg i første omgang hadde oppfattet som unødvendig forstyrrelse fra kai formannens side viste seg tvert imot et forsøk på å la oss få hvile i fred, ved at han skulle taksere hvor mye fisk vi hadde, og dermed kunne melde inn fangsten.

Vi våkner samtidig med et smell fra dekket, samtidig som en stemme roper hallo. Håvard roper bekreftende tilbake at vi er våkne. Klokken er 11.30. Så det er på tide å gjøre seg klar til å levere fangsten. Etter å ha fått snurren av underbuksen og inntatt et par krus med ramsterk, nytrukket kaffe, flytter vi båten til en av kaikranene og begynner å heise på land fangsten. Fangsten er oppbevart i containere som rommer ca. 200 kg hver. Etter at fangsten er tatt på land og styrtet i sløyebingene inne på bruket begynner vi å sløye. Formannen kommer for å gi en demonstrasjon i en litt spesiell sløyeteknikk som benyttes på blåkveite. Buken sprettes opp

og hode kappes på en slik måte at tarmene følger med ut når hodet skilles fra kroppen. Jeg tier klokelig still, selv om jeg har utøvet dette før. Imidlertid er det minst seks år siden jeg har sløyd en blåkveite, men de kroppslige ferdigheter er fremdeles intakt. Dette observerer kai formannen imidlertid, i og med at jeg har sløyd den første kveita på en korrekt måte før han har rukket å demonstrere teknikken. *Ja vel, dere har gjort dette før*, mumler han, før han raskt trasker videre til andre gjøremål. Straks vi begynner å sløye dukker det opp to menn som er ansatt på fiskebruket. De begynner å skrape ut blodryggen på kveita. Blodryggen (enkelte fiske arter har blodrygg og som tilsvarer menneskets nyrer) skal skrapes ut og fisken skal skylles før den blir innveid.

Praksisen med hvem som fjærer blodryggen vil variere fra kjøper til kjøper. Fordelen i vårt tilfelle er at vi blir avlastet for et stort merarbeid, men til et rimelig avslag i prisen vi får for blåkveita. Fordelen for fiskekjøperen ligger i at han får en kvalitetskontroll med hver enkelt fisk som han kjøper.

Mens vi sløyer, prater vi om løst og fast med de som skraper. Med løst og fast mener jeg samtaler med både faglig og mer hverdagslige anliggender. Rent faglig skaffer vi oss informasjon om alt fra hva de andre båtene har fanget, til anvendelse og eksportmarked for blåkveite. Skraperne utnytter selvfølgelig situasjonen motsatt, med å spørre om hvor mange garn vi har trukket, i hvilket havområde vi har bruket vårt i med mer.

Det er liten aktivitet på kaia i dag. Den øvrige flåten fra fiskeværet som fisker blåkveite i området har levert kvelden før og har fridag. Da vi er ferdige med å sløye tar vi om bord konteinerne og begynner å greie på de snurra garnene vi har med på land, mens vi venter på at fisken skal bli innveid. Innveingssystemet er avansert og nesten automatisk. Hver enkelt fisk blir veid på et samleband samtidig som den automatisk sorteres i to fraksjoner alt etter som den veier under og over 1,5 kg. Systemet summerer automatisk vekten på hver fraksjon. Innveingen tar ofte litt tid. Lovmessig har vi ikke lov til å forlate fiskebruket før fisken er innveid og sluttseddel (det følger separate oppgjør fra råfisklaget for hver seddel) er utstedt i tre eksemplar og kvittert av representant for selger og kjøper.

Greiingen av garnene går greit nå som båten lå rolig og vi har bedre tumleplass på dekket. Vi var omtrent ferdig samtidig med at Håvard ble tilkalt for å underskrive sluttseddelen. Da han kom tilbake var jeg ferdig med siste rest av greiingen. I det vi flytter båten til et mindre

trafikkert område av kaia, for permanent fortøyning for helga spør jeg om tallenes tale. 867 kg, får jeg til svar. Jeg ser på han og kremter / hummer. Før jeg rekker å si noe legger han til at vi egentlig ikke burde være missfornøyd. Andre som hadde trukket atskillig mer bruk en det vi hadde gjort, hadde så vidt passert 900 kg. (Dette hadde vi også fått pekepinner på under samtaler med skraperne). Så i forhold til bruksmengden vi disponerte hadde vi fisket brukbart. Bedrer ikke fisket seg kan det saktens være at vi har for lite bruk til at vi klarer å fiske hele kvoten mumler jeg halvhøyt for meg selv uten øyeblikkelig å få noen tilbakemelding på deklarasjonen. Vi fortøyer båten og kjører hjem. På hjemveien konverserer vi selvfølgelig om alt mulig fra faglige problem og eventualiteter til mer hverdagslige ting. Vi tar en avgjørelse om at vi skal dra på feltet natt til mandag hvis været tillater det.

7.7 Vendereis.

Til tross for litt dårlig værmelding velger vi å dra hjemmefra sent søndags kveld. Da vi er ankommer Husøy ved 02.00-tiden ser vi at noen av båtene allerede har gått på feltet, mens noen fremdeles ligger ved kai. Vi hopper imidlertid om bord og legger fra kai. Været innaskjærs ser bra ut, til tross for at det ruller dønninger inn fjorden. Etter hvert som vi nærmer oss fjordmunningen og storhavet blir værforholdene verre. Da vi har godt i ca. en time er været blitt så pass dårlig at vi av bekvemmelighetshensyn velger å gå med redusert fart. Håvard ser på meg og spør om vi skal snu og gå på land. Jeg svarer at det er han som er skipper og får ta den avgjørelsen. Været er ikke så dårlig at vi ikke kan trekke garn, hvis det da ikke skulle bli verre.

Etter en liten halvtime møter vi en båt som er på landtur. *Tro om det er en som har snudd?*, sier jeg til Håvard. Båten er atskillig større enn vår, slik at hvis ikke han har vær så har ikke vi det heller, om det da ikke skulle bedre seg radikalt. *Kjenner du han?*, legger jeg til. *Nei*, svarer Håvard, *den var ukjent*. Dette vanskeliggjør opprop av båten over VHF, da vi ikke vet hva den heter. Båten har også passert oss så vi kan verken se dens navn eller registreringsnummer gjennom kikkert. Vi kunne selvfølgelig ha ropt opp båten etter posisjonen den befant seg i, noe jeg argumenterer for uten å få noen respons. Vi går litt videre i taushet. Etter ca ti minutter slakner Håvard på farten samtidig som han utbryter: *Vi snur, så artig som dette skal vi fanden ikke ha det. Vi trenger bedre arbeidsforhold en dette. Været ser bare ut til å forverre seg. Vi skal ikke sette liv og helse på spill for noen fisker.*

Dermed snur vi nesen mot Husøy med uforrettet sak. Ergerlig, men været er lite å gjøre noe med. Når vi kommer til Husøy, fortøyer vi båten og går til køys. Etter å ha sovet noen timer blir jeg vekket av Håvard som har vært på land og snakket med kjenninger. Han har fått en fersk værreport som ikke har bedring i sikte før i morgen, og at samtlige som hadde gått ut på natta hadde gjort vendereis på grunn av dårlig vær, så vi hadde tatt en korrekt avgjørelse ved å snu. Resten av dagen benytter vi til indretjeneste. Det vil si støvsuging og vask av lugar, rorhus med mer.

Neste dag er vi ute på feltet kl.10.00. Været er sånn passe. Båten som har bruk vest for oss er også ute. Jeg har sovet på uttur så Håvard forteller at han har snakket med denne båten og at de hadde vært ute lørdag, men at han ikke hadde fått trukket begge lenkene sine på grunn av problemer med hydraulikkanlegget som driver garnspillet/ vinsjen. Så en av lenkene hans hadde stått nesten syv døgn nå. Kjedelige greier, for den det rammer. Kjedelig i forhold til tap av fangst, i form av ødelagt fisk med mer. Vi drar den østreste lenka uten å få noe nevneverdig med fisk, bare ca. 300 kg. Problemet med oppsnurrede garn er det samme, men vi tar garnene ut av lenka som sist og setter inn tilsvarende av dem som vi hadde greid på land. Ellers går alt smertefritt. Den andre lenka får vi imidlertid problemer med å finne ilen til, i samsvar med der den ble satt. Vi begynner å gå i spiral rundt posisjonen hvor den skulle stått, i håp om å finne den. I vestkant av sirkelen vi går i, begynner vi å komme tett opp til posisjonen der nabobåten er i ferd med å dra sin første lenke. Vi begynner å bli engstelige for at lenka er borte eller i beste fall at en båt uforvarende kunne ha gått på ilen og kappet den, noe som ville medføre sokning med de konsekvenser dette innebar.

Som en svak mulighet roper Håvard opp nabobåten med VHF-en og spør om de har sett ilen vår. De mente å skulle ha sett den lenger i sørøstlig retning tidligere på dagen. Vi sier i den retningen som vi var blitt tipset om. Det hadde også fremkommet under samtalen at nabobåten var i ferd med å dra opp og legge om til linebruk for å berge sesongen, for de hadde vært så plaget og hadde måttet innse at de ikke hadde tilstrekkelig kalibrert utstyr for å trekke garn under rådende forhold.

Etter en kort stund får vi til alt hell øye på ilen vår. Stemningen blir straks lettere til tross for at ilen befinner seg over 500 meter fra den posisjonen der dreggen ble droppet. *Kan du fortelle meg hvordan dette høver til?* utbryter Håvard, og ser på meg med et ansiktsuttrykk

som minner om et stort spørsmålstegn. Lenka vår eller ilen var faktisk kommet grunnere, opp og østover i bakken. Uten noen alternative forklaringer hevder jeg at det ikke kunne ha vært samsvar mellom havstrømmen som vi observerte på overflaten og havstrømmen på dypet da vi satte lenka. Håvard nikker samtykkende i det han sier seg enig i at det faktisk ikke kunne være noen annen forklaring til fenomenet. Hadde vi satt lenka mot strømmen var sannsynligheten for trøbbel tilstede. Setter man med strømmen vil strømmen strekke lenka fra slutt enden der dreggen er i og med at det er denne som først når bunnen. Motsatt vil havstrømmen balle lenka sammen. Se figur 7.3 og 7.4, vedlegg 2 og 3.

I det vi skal til å ta i og trekke blir vi ropt opp av nabobåten på VHF-en. Jeg lytter bare med ett halvt øre, men kvekker til i det jeg hører Håvard sier at han må konferere med meg først. Håvard kommer i rorhusdøra og meddeler at nabobåten har fått feil igjen og må gå på land, *han spør om vi kan dra den siste lenka hans og eventuelt om vi vil låne bruket hans ut sesongen? –Ville det ikke være litt meget, sier jeg advarende, vi kunne jo låne den ene lenka, slik at vi ikke risikerer å få for mye å evle med. Enig, sier Håvard og gjør avtale med nabobåten som straks setter kursen hjemover.*

I likhet med det som Jentoft & Wadel (1984) beskriver er dette er et klassisk eksempel på hvordan fiskerne hjelper hverandre ut av uforutsette problemstillinger. Når noen har problemer med å få dratt bruket sitt, ber de gjerne om assistanse fra andre kjente båter. Motytelsen er som regel ar den som drar bruket får fangsten som er på det aktuelle bruket og at bruket settes igjen eller at bruket overleveres eieren så snart de kommer til kai. I dette tilfellet strekker nabobåten seg enda lenger med å tilby oss å låne bruket hans ut sesongen. Dette var hjelp til selvhjelp. Vi hadde jo fremsatt en hypotese om at vi muligens hadde litt lite bruk så dette kunne bli en kjærkommen redningsplanke. Dette med bakgrunn i at Håvard nokk har ytret seg til nabobåten om at vi kanskje har lit lite garn. Det skal samtidig tilføyes at denne nabobåten er vel nærmere å regne som en av kameratbåtene til Håvard og dermed var nok tilbudet om å låne garnene også en effekt av dette forholdet.

Du, sier Håvard, vi drar hans lenke først og så ser vi etterpå hva vi får på vesterlenka vår som til nå har fisket dårligst. Er det elendig med fisk der kan vi bruke den lenka til å forske med. Jeg har fått posisjonene på et angivelig godt sett lenger vest som vi eventuelt kan prøve oss i, sier Håvard. Jeg syntes ideen var ypperlig og samtykket. Vi burde jo forske eller lete litt etter

bedre fiskeplasser. Vi var jo tross totalt ukjent i havområdet. Selvfølgelig kunne dette medføre erfaringer på både godt og vondt, men all erfaring er god erfaring i læringsøyemed.

Med friskt mot slo vi til og begynte å trekke lenka vi nettopp hadde fått lånt, selv om jeg gruet litt til å greie ut en del råttne fisk. Denne lenka hadde jo stått nesten sju døgn, så det var grunn til å frykte det verste. Da vi begynte å lette selve lenka ble belastningen på vinsjen usedvanlig stor i forhold til det vi tidligere hadde erfart når vi hadde dratt eget bruk. Dette fremkom ved at vinsjen som vi trekker garnene med begynte å protestere. Det greide stort sett bare å dra når båten beveget seg ned som en følge av dønningene. *Er dette fisketyngde, så er det fisk på denne lenka*, kommenterer Håvard. Jeg sier ikke noe. Både jeg og Håvard vet fra tidligere erfaringer at fenomenet like gjerne kan skyldes stein i garnene og eller en kombinasjon av fisk og stein. Jeg bare konstaterer for meg selv at dette går rimelig sakte. Etter en time har vi fremdeles ikke får opp selve lenka. Det skulle vise seg at det skulle gå ytterligere tjue minutter før selve lenka var oppe.

Nå skulle vi få svar på hva som hadde forårsaket den massive tyngden, og ganske riktig, i tillegg til fisk var der usedvanlig mye stein. Steiner fra størrelse som en kaffekjele til steiner større enn fotballer dukket stadig opp. Den mest rasjonelle måten å frigjøre stein fra garnene av middels til stor størrelse er og manuelt rykke i garnene når steinen har kommet over vannflaten. Steinen blir da tyngre, i og med at den mister oppdrifta som vannet gir. Garnene vil som regel da revne og steinen frigjøres. I tillegg til fisk og stein dukket det også opp andre rariteter som store sopper og buskelignende vekster. Etter ca fem timer var vi endelig ferdig og hadde satt lenka i havet igjen. Lenka hadde imidlertid innbrakt 600 kilo blåkveite av brukbar kvalitet. Vi hadde også merket oss at fenomenet med oppsnurrede garn som vi hadde opplevd på vårt bruk ikke var tilstede på denne lenka. Vi debatterte dette fenomenet, uten å komme til noen fornuftig konklusjon, mens vi tok en velfortjent pause med mat og kaffe før vi skulle ta fatt på den siste lenka.

7.8 Uventede problemer

Etter en stund begynner vi å trekke ilen på den siste lenka. Da lenka begynner å lette fra bunnen melder tyngdeproblemet seg på ny. Etter kort tid blir progresjonen i trekkinga uakseptabel. Ingen sier noe, på bakgrunn av det vi opplevde med den forrige lenka. Håvard stopper vinsja og begynner å gå båten i ulike retninger mens han titter på instrumentene, som

er plassert slik at de lar seg beskue fra dekket gjennom vindu i rorhuset. Etter en stund spør jeg hva det er han holder på med. Håvard ser med et dumt blick på meg og sier: *Skjønner du ikke at jeg prøver å slite bruket løst fra bunnen, det må jo sitte fast når vinsjen på 3,5 tonn`s trekkraft ikke klarer og trekke.* Jeg kremter og viser til erfaringen med den forrige lenken som var full av stein. *Forresten, hvem har kalibrert den vinsjen?* Spør jeg. *Trekker den virkelig med en trekkraft tilsvarende 3,5 tonn`s kraft (spør jeg med en fremtredende pessimistisk undertone)?* Håvard svarer bekræftende at trekkraften ikke fysisk er testet, men at han regner med at dette er kalibrert fra fabrikkanten. Jeg kremter igjen. Og spør om han ikke hadde nevnt at sentrale komponenter til det nye vinsjesystemet var levert fra forskjellige leverandører? *Jada det stemmer,* svarer han bekræftende.

Jeg innehar litt erfaring med hydraulikkanlegg, i lys av min tidligere profesjon som anleggsmaskinmekaniker. På dette grunnlaget argumenterer jeg for at hydraulikkanlegget umulig kan være riktig kalibrert og at en oppjustering av det hydrauliske trykket kunne være saliggjørende. Problemet lå imidlertid i at vi ikke hadde kalibreringsdata eller måleinstrument for handen. Håvard uttrykker sin skepsis til mine planer med bakgrunn i dette faktum og at en justering på måfå både kan føre til suksess og ødeleggelse. Jeg skjønner hans argumentasjon selv om den bunner mer i bekymring for økonomisk tap enn hans faglige kunnskap på området. Jeg skjønner også at hvis jeg ikke skjærer gjennom og tar styring i forhold til problemet ender vi opp i en endeløs meningsytring, uten å komme noen vei. Jeg må rett og slett vise arroganse, vise til min tidligere erfaring, som et pedagogisk argument for å få en mulig løsning på problemet. Jeg vet at Håvard vil bøye seg hvis jeg viser meg fra den siden. Dette var imidlertid ikke en ønskelig situasjon, men må man, ja, så må man.

Jeg skal sjekke om hydraulikkpumpa er plombert fra leverandøren, sier jeg i det jeg forlater dekket og går ned i maskinrommet. Dette stemte med mine antagelser. Håvard ser spørrende på meg i det jeg kommer på dekk igjen. Før han rekker å spørre sier jeg bekræftende at pumpe er plombert fra leverandøren så det er bare å justere opp arbeidstrykket på sikkerhetsventilen som er montert i forbindelse til kjøreventilen til vinsjen. Håvard prøver seg på et ”men”, men jeg stopper han ved å stille følgende spørsmål (i et arrogant toneleie): *Skal vi prøve å få opp denne lenka eller ikke?* Uten ytterligere kommentarer er diskusjonen avblåst. Jeg leter opp verktøy i rorhuset og kommer ut på dekk. Håvard flytter seg automatisk fra området der ventilen er plassert, i påvente av at jeg skal utføre det nødvendige inngrepet med å justere opp arbeidstrykket. Vi blir stående en kort stund å se på rart på hverandre, før Håvard sier: *Ja, skal*

du ikke skru. Nei nei, sier jeg, ikke jeg men du. Jeg kan dette, men du som trenger å lære dette, og ha det i minne til en annen gang. Du lærer lite med at jeg gjør det. Du kan ikke basere deg på at jeg er med bestandig. Jeg skal instruere og du skru, sier jeg bestemt. Håvard tar poenget, rigger seg til og begynner å justere på mitt direktiv. Kort tid etter er vi klar til å prøve vinsjen igjen. Joda, nå viste vinsjen muskler som overstiger lenkas motvilje til å komme opp.

Jeg blir stående å betrakte selve vinsjen en stund og begynner å fokusere på en slitekant som er kommet til syne. Jeg gjør Håvard oppmerksom på min observasjon, da jeg er usikker på om det har vært slik og at jeg ganske enkelt ikke har merket meg dette tidligere. Håvard stanser trekkingen og iakttar vinsjen. Han konstaterer at han heller ikke har lagt merke til dette tidligere. Jeg antyder at hvis dette ikke har vært slik tidligere er det en sannsynlighet for at toppen av vinsjen er løs. Det blir straks klubbet for en nærmere undersøkelse av saken. Vi må imidlertid få ilen bort fra vinsjen før vi kan konstantere om vår mistanke stemmer. Som tenkt, så gjort. Vi stikker ut ilen til den blir slakk og knytter den til rekka. Etter en rask undersøkelse konstaterer vi en vertikal slakk på nærmere 15 millimeter.

Hva gjør vi nå, spør Håvard og ser på meg med et fortvilet blikk. Tør vi å fortsette og trekke eller hva gjør vi nå?, legger han til i håp om at jeg skal komme med et orakelsvar. Jeg må medgi at jeg ikke kan ta noen risikovurdering så lenge jeg ikke kjenner innretningens oppbygning. Vinsjen var sammensatt av komponenter fra flere leverandører og tilpasset av et lokalt verksted, så tegninger fantes ikke. Vi kunne muligens fått hjelp over telefon dersom det ikke hadde vært mitt på natta. Håvard hadde imidlertid vært tilstede under monteringen, men kunne ikke forklare meg det som var vesentlig for en risikovurdering. Imidlertid kunne han fortelle at det er brukt lim mellom noen komponenter som vi eventuelt måtte fjerne før vi kommer til det sannsynlige problemområdet. Ut fra disse opplysningene mente jeg at det ikke var tilrådelig å fortsette trekkinga og at sjansen for at vi kunne reparere vinsjen på stedet var minimal, men at vi kunne forsøke.

Da vi vurderte sjansen som liten med at vi skulle lykkes med en reparasjon, bestemte vi oss for å slippe ut ilen slik at garnlenka ble liggende stabilt på bunnen og ikke ble dratt langs bunnen som et resultat av at båten drev med strømmen. Det var bare å sette i gang. Etter å ha satt ned lenka var det bare å begynne å skru. Reparasjonsprosessen skulle imidlertid forløpe enklere enn først antatt. Etter ca. 30 min var vi igjen klare til å trekke lenka. Humøret var nå

steget et par hakk. *Irriterende at vi skulle slippe ned lenka som var nesten oppe. Vi kunne jo bare ha festet den til rekka mens vi reparerte vinsjen*, kommenterer Håvard. *Bare det å dra ilen på ny tar jo en time. –Ja, sier jeg, men med usikkerheten som forelå var det en fornuftig avgjørelse å slippe ned lenka igjen.* Håvard sanner med. Vi må begge bare konstatere at det egentlig var hell i uhell at det tideligere hadde oppstått problemer med trekraften på vinsjen, da dette hadde ført til observasjonen av at toppen av vinsjen var løst. Hadde dette utviklet seg mer kunne det oppstått en farlig situasjon som i beste fall bare hadde ført til et økonomisk utlegg.

Reparasjonen var 100% vellykket, vinsjen virker nå helt som den skal og trekkingen går uten problemer selv om tyngden er formidabel. Etter å ha drukket kaffe og tatt en røyk gjør jeg meg klar til å hjelpe Håvard med å ta inn dreggen. Da jeg kommer på dekk har vi ennå to kveiler med ile å trekke, så jeg nyter anledningen til å la øynene dra på oppdagelsesferd rundt båten, i håp om å observere noe spennende. Jeg blir brått rykket ut av drømmetilværelsen ved at Håvard banner og kobler fra driften på propellen. Uten å spørre om årsaken kaster jeg blikket over rekka. Garn og iletau i en stor vase kommer til syne. Dreggen hadde vaset seg inn i garnene og denne gangen var det ikke en enkel variant. Å få dreggen frigjort fra garnene under stor tyngde og sjøgang er ikke en enkel operasjon, da dette må foregå på utsiden av båten. Med bakgrunn i tidligere erfaring greier vi imidlertid å løse problemet, rimelig kjapt og kan fortsette trekkingen.

Mine antagelser om den formidable tyngden skulle vise seg å stemme med mine tidligere antagelser. Stein i mengder. Det var tydelig at Vårherre eller hvem det nå måtte være hadde brukt lenka vår som trålrødskap og slept den etter bunden til den hadde fanget så mye stein at den nesten var blitt uhåndterlig både for mennesker og gudevesen. De nye garnene fikk en røff medfart under frigjøring av stein, sopp og andre rariteter. Fisk var det mindre med, ca 300 kg. Da vi var ferdig med å dra lenka, tok vi kaffe og holdt krigsråd. Skulle vi gå vestover, med denne lenka eller ikke? Å gå vestover til de posisjonene Håvard hadde fått anbefalt ville ta i overkant av en time. I tillegg ville landturen også bli omtrent en time lenger. Etter litt diskusjon frem og tilbake måtte vi ta en avgjørelse. Håvard ser på meg og stiller et finalespørsmål: *Skal vi gå eller ikke? –Er vi på eventyr, ja så er vi på eventyr*, svarer jeg. *Skal vi lære noe og høste noen nyttige erfaringer, ja så er det bare å gå, dagen er allerede gått i dass, så noen timer fra eller til spiller liten rolle for min del*, legger jeg til mens jeg ser på Håvard med et smil om munnen. Dermed er avgjørelsen tatt og vi legger kursen vestover.

Etter å ha gått en ca 40 minutter blir oppmerksomheten fokusert på et værskille som fortøner seg som en vegg fremfor oss. På andre siden av denne veggen er det dårlige forhold vind og bølger som bryter. Etter en stund reduserer Håvard farten på grunn av værforholdene, samtidig som han utbryter: *Fader i luggan, for noen forhold.* Jeg bryter ut i latter. Det er lenge siden jeg har hørt dette uttrykket servert så jeg gjentar det mens jeg ler meg nesten skakk. Håvard deler tydeligvis ikke min humoristiske oppfatning på sitt eget utsagn og ser på meg, i det han spør i et alvorlig toneleie: *Hva skal vi gjøre?, vi har ennå ca 20 min til å gå før vi er fremme?* Etter litt diskusjon bestemmer vi oss for å gå videre, selv under rådende forhold.

Da vi er fremme rigger vi oss straks for å sette slik at vi fortrest mulig kan begynne på turen til land. Vi siger ned bakken for å finne ønsket dybde og oppdatere det elektroniske kartet. Jeg går på dekket og gjør meg klar til setting. Vi begynner å sette. Etter en stund roper Håvard til meg fra rorhusdøra og ber meg taksere hvor mange garn som er igjen å sette. *Ca 10*, svarer jeg. Han sier ett eller annet jeg ikke oppfatter i det han forsvinner inn igjen. Jeg registrerer bare at han setter full fart på båten, uten at jeg helt har skjønt hvorfor. Etter at jeg har sluppet dreggen, slakker han opp og kommer ut i døra. *Her er jo en djevelsk strøm*, sier han. *Nesten tre knop. La ikke merke til det før jeg var i døra i sted. Strømmen går rett av bakken så vi greide ikke mer enn seks knop på full fart. Vi nådde ikke lenger opp en til 350 favner med dreggen.* Jeg banner. Det ante meg hva konsekvensen av dette kunne bli. Vi kunne risikere at lenka drev så fort at vi mister den utenfor bakken før dreggen nådde bunnen. Skulle dette skje, ble vi nøtt til og trekke lenka igjen med det samme.

Vi hadde bare en ting å gjøre og det var å vente og se hva som skjedde. Skulle dreggen ta tak ville vi få dette indikert ved at flyteelementene stoppet i en posisjon. Noen ville også bli dratt ned som en følge av strømmen hvis dreggen tok tak. Etter ca 20 min. viste dybden i posisjonen som flyteelementene befant seg i 500 favner. Det var ikke annet å gjøre enn å dra lenka og sette den på ny. Mellom to og tre timer ekstraarbeid, nydelig. Imidlertid var det bare å bite i det sure eplet og begynne å trekke lenka.

Da garnene kommer opp er det et sørgelig syn som møter oss. Hadde vi opplevd å få opp snurrede garn før skulle dette vise seg å ta kaka. Håvard begynner å ta av snur samtidig som han mostrer for seg selv. Etter en stund er han så sliten at han ber meg overta. Jeg protesterer

og mener at vi heller får dra og se hvordan det utvikler seg, og slik blir det. Vi drar det ene garnet etter det andre uten bedring i sikte.

Håvard blir stadig mer fortvilet og uttrykker dette ved å svartmale alt: *Dette får vi aldri oppgreid igjen, det er bare å ta på land og brenne dritten. Har mest lyst til å skjære av og dra hjem å fiske uer, isteden for å ligge her og bare plages med alskens jævelskap.* Dagens tidligere begivenheter samvirket nå til å kaste ekstra mørke skygger over situasjonen. Flere utsagn fulgte uten at jeg skal kommentere dem i innhold og detaljer. Joda, dette var lite morsomt, men det var lite vi kunne gjøre for å bedre situasjonen. Etter å ha dratt ca.20 garn ble problemet borte, men katastrofen var et faktum. Vi så liten vits i å sette bare 20 garn, så lenka måtte på land for å greies før vi kunne sette den igjen.

På hjemturen ble fenomenet med de snurrede garnene for alvor fokus for spekulasjoner. Problemet skulle til livs, koste hva det koste ville. Den ene hypotesen fulgte etter den andre uten at vi kunne konkludere med noe sikkert angående årsaksforholdet. Heller ikke fant vi ut hvilket virkemiddel som var gunstigst å utprøve, for å løse problemet. Det sentrale spørsmålet var hvorfor dette fenomenet så ut til å ramme bare oss? Hva kunne være feil? Vi greide imidlertid å koke ned problemstillingen til at det måtte være noe som var fysisk feil med enten bruket eller dragerutstyret. Med dette som en foreløpig konklusjon gikk Håvard til køys, mens jeg førte båten og fortsatte å reflektere rundt gårdagens og nattens hendelser.

7.9 Endelig på land.

Da vi klappet til kai ble vi møtt med mange nysgjerrige blikk og spørsmål om hvorfor vi hadde brukt så lang tid på feltet og sist men ikke minst hvorfor vi hadde med en lenke garn med oss til land. De oppsnurrede garnene lå underst i garndungen og var således skjult for dem som betraktet garnlenka vi hadde med oss på land. For hvert menneske som spurte måtte vi gi et resymé av gårsdagens og natten begivenheter. Spesielt fokuserte vi på problemene med de snurrede garnene i håp om finne noen som hadde vært eksponert samme problem og dermed kunne komme med en tilnærming til forklaring av problemet bunnet i. Vi la selv føringer for (det vi selv hadde konkludert med) at problemet både kunne ha sitt utspring i at komponenter i dragerutstyret ikke var montert i riktig forhold til hverandre, eller at det skyldtes det nye iletauet og eller en kombinasjon begge forholdene. Tau er tvinnet / snurret sammen slik at det under ekstrem belastning både strekkes og kan avgi opprinnelig snurr som

det påføres i produksjonsprosessen. Til tross for et aktivt informasjonssøk i et faglig tungt miljø var det ingen av veteranene som kunne komme med en sikker forklaring, selv om vi fikk støtte for våre hypoteser. Ingen kunne huske å ha vært eller hørt om noen som hadde vært så ekstremt plaget som vi var.

Uten å komme noe nærmere en problemløsning leverte vi fangsten og spiste. Etter at vi hadde spist begynte vi med industrispionasje om bord i de andre båtene som lå ved kaia i håp om å finne holdepunkter for om komponenter i dragerutstyret vårt kunne være feilmontert. Vi fant imidlertid ingen variabler som kunne verifisere våre mistanker i den retningen. Derimot varierte de målene og vinklene som vi hadde fått forespeilet som kritiske ganske mye, slik at det fortsatt rådde usikkerhet angående om problemet besto i montasjefeil eller ikke da vi avsluttet aksjonen. Vi fant det dernest mest fornuftig å ta en velfortjent lur i påvente av at havet skulle flø opp (bli høyvann) slik at det skulle bli lettere å dra på land lenka som vi skulle greie.

Jeg vil her påpeke at vi nok en gang hadde støtt på et problem som ingen så ut til å kunne hjelpe oss med å løse. Til tross for et aktivt forsøk på å samle opplysninger som kunne gjøre det mulig å angripe problemet, samt grundig drøfting av aktuelle hypoteser, kommer vi ikke nærmere en løsning på det nåværende tidspunkt. Vi må bare ta tiden til hjelp for å se hvordan problemet utvikler seg. Med en hvis støtte i Jensen (1999) kan man vel sammenligne denne læresituasjonen med tidligere tiders mesterlære der læresvennene vandret omkring på søk etter aktuell kunnskap.

7.10 Uventet hjelp.

Ved 15-tiden begynte vi å ta på land lenka. Helt uventet og nesten som et mirakel stimlet det folk til som ville hjelpe oss. De syntes åpenbart synd i oss og ville hjelpe oss over kneika, slik at vi fikk rettet oss opp, både fysisk og psykisk. En av de første som kom til ba oss å vente litt etter at han hadde tatt et overblikk over situasjonen og ble borte et øyeblikk før han kom tilbake med en plasttønne på ca 100 liter i handa. *Nå skal dere se hvordan det kan gjøres effektivt*, sa han i det han hoppet om bord i båten og tok tønna med seg. Vi gikk ut på kai kanten for å iakttå hva han hadde tenkt å foreta seg. Han dro frem ca. tre garn frigjorde dem fra resten av lenka, puttet dem i tønna og dreide tønna rundt mens vi sto på kaia og dro i hver vår telne, dette gikk som en røyk. *Bruker dere ikke tønne når dere greier snurrede garn ute på*

havet, sier han. *Nei*, svarer Håvard. *Dette gjør vi bestandig når vi har behov for å greie snurrede garn ute på havet*, føyer han til. Det er tydelig at han har erfaring med lignende problemstillinger, som den vi var eksponert for, men i atskillig mindre målestokk. Teknikken er kjent både av meg og Håvard i andre sammenhenger, men ingen av oss har praktisert bruk av tønne til å ta snurr av garn ved å rotere denne mot dekket av kaia eller båten. Vi ser straks nytteverdien, og Håvard legger ned påstand om at vi ikke skal på havet før vi har ervervet oss ei tønne som vi kan ha med.

Det strømmer stadig folk til, så tilslutt var vi selv nesten overflødige. Personlig ble jeg nesten bare stående å se på. Liketil kontorpersonellet til Brødrene Karlsen, firmaet som driver stedets fiskemottak, stilte opp for å hjelpe oss. Imponerende! Etter fire timer er vi faktisk ferdige, noe jeg tidligere skulle sverget på ikke var mulig. Ingen av oss hadde regnet med at vi skulle få så mye hjelp som vi gjorde. Vi takket selvfølgelig og uttrykte stor takknemlighet ovenfor de som hadde hjulpet oss.

Senere på kvelden uttrykte jeg overfor Håvard, at jeg var imponert over den hjelpa som vi hadde fått. Håvard sannet med, i det han kommer med følgende innskytelse: *Skjønner du nå hva jeg mente da jeg sa at vi var i gode hender når vi valgte å ha Husøy som base. Jeg garanterer at dette ikke ville ha skjedd dersom vi hadde valgt å ha base eksempelvis i andre fiskevær som Der eller Der*. Håvard hadde selvfølgelig gjort seg lignende erfaringer med at folk var hjelpsomme når han tidligere hadde driftet fra Husøy. Ut fra tidligere erfaring hadde også jeg selvfølgelig opplevd og fått hjelp både her og i andre fiskevær, men ikke så uventet og med en slik oppslutning. Det er som regel ikke uvanlig at man kan få uventet hjelp med å ta i et tak hvis det er andre fiskere på kaia, men uoppfordret og få hjelp i flere timer i en bygd som vi hadde liten tilknytning til var imponerende.

Lettet over at vi hadde fått bukt med lenka, som nå var klar til å settes i havet igjen, gikk vi til ro. Vi hadde bestemt oss for ikke å gå ut neste dag, for å sette lenka. Argumentene for dette var at det ble for tidlig til å trekke garnene som vi allerede hadde i havet. Skulle vi gå ut bare for å sette lenka ville dette alene ta mellom åtte og ni timer. Skulle vi gå ekstratur å sette lenka kunne snart vinninga gå opp i spinninga, med tanke på driftsutgifter. Tross alt hadde vi jo også like mye bruk i havet som det vi opprinnelig hadde hatt, så det var egentlig ingen grunn til panikk.

7.11 En spesiell opplevelse.

Etter to døgn hjemme går vi på feltet igjen. Vi bestemmer oss for å sette lenka som vi hadde hatt med på land i samme området som vi hadde de andre garnlenkene i. Mens vi trekker den siste lenka blir vi oppmerksom på en hval som stadig er oppe og blåser ca. 500 m fra båten.

Da vi er ferdig med å trekke lenka, tar vi oss en hvil med kaffe og mat. Vi sitter i rorhuset og observerer hvalen som synes å komme stadig nærmere. Etter hvert som den kommer nærmere blir synet av den mer og mer fascinerende. *Skulle gjerne hatt et bilde av den, sier jeg, men fotoapparatet mitt ligger selvfølgelig hjemme. Typisk. –Du, sier Håvard, jeg tror kanskje jeg har digitalkameraet mitt liggende om bord, i det han går ned i lugaren for å sjekke opp i saken. Kort tid etter dukker han triumferende opp med kameraet i hendene. Han trykker på noen knapper og konstaterer optimistisk at det er nokk strøm og klart til bruk. Ta du og sig bortover i retning av hvalen så skal jeg rigge meg til på baugen så vi kanskje kan få et skikkelig bilde av hvalen.* Som tenkt, så gjort. Håvard rigger seg til sittende på baugen med føttene ut mellom rekkverket slik at han får støtte for armene og kameraet mot rekkverket på baugen. Jeg prater med Håvard gjennom rorhusvinduet, mens jeg setter kursen mot posisjonen vi hadde observert hvalen i. Litt utålmodig setter jeg litt mer fart på båten, for å komme raskere nærmere hvalen. *Nei, nei, sier Håvard, du må ikke gå så fort for det kan skremme den, bare sig med ca 2-3 mils fart. Jeg har erfaring med at det er beste metoden til å nærme seg sjødyr på. Har hørt at hvaler kan oppfatte en båt, nærmest som en jaktkamerat dersom man nærmer seg sakte.*

Vi nærmer oss sakte og Håvard gjør seg klar til å ta bilde, mens han mostrer noe om at digitalkamra er dårlig egnet til å ta bilder med når objektet eller fotoapparatet er i bevegelse. Hvalen har nå vært under en stund og vi forventer at den snart skal dukke opp og posere for oss. Plutselig skjer noe helt uventet: et stort sildeflak (i omkrets som en halv internasjonal fotballbane) kommer vertikalt opp av havet. Silda hopper ca. en meter opp av overflaten. Håvard blir så forfjamsset at han ikke får tatt noe bilde, men snur seg mot meg og utbryter: *@=&% så du det?*, uten å ha forutsett påfølgende begivenhet. Mens Håvard ser på meg og uttrykker sin ville begeistring over hendelsen ser jeg en enorm åpen kjeft som kommer vertikalt opp av havet, delvis ute av mitt synsfelt bak Håvard. Jeg peker og skriker: *ta bilde, ta bilde.* Men før Håvard har fått hvalen i fokus er hvalen borte fra havets overflate. Vi må bare konstatere at det var ergerlig, mens vi speider i håp om at seansen skal gjenta seg. Det går tjue minutter før hvalen dukker opp igjen, men langt utenfor fotohold. Håvard greier å ta et bilde,

men man må nesten være synsk for å se at det er en hval på bildet. Litt slukøret er det bare å konstatere at muligheten for hvalbilder er over for denne gangen.

Vi går tilbake til våre egentlige gjøremål og setter den siste lenka før vi setter kursen mot land. På landtur er det selvfølgelig opplevelsen med hvalen som er gjenstand for debatt. Alt fra hypotesen om at hvalen hadde brukt båten vår som jaktkamerat til at billige digitalkameraer var uegnet til slik fotografering. Fotoapparatet fikk selvfølgelig mesteparten av skylda for at vi ikke hadde fått noe bilde av seansen. Da debatten begynner å dø ut blir jeg oppmerksom på at Håvard ser så betenkt ut, så jeg spør hva det er han grubler på. *Jo, jeg lurer på om vi skal tørre å fortelle om episoden med hvalen som jagde silda opp av havet.* Uten å reflektere over problemstillingen spør jeg: *Hvorfor det?* –*Jo, du må være klar over at vi kan risikere og ikke bli trodd, og det ville være pinlig. Jeg har nemlig aldri hørt at noen har opplevd noe lignende.* Jeg skjønner straks problemstillingen og må bare sanne med at jeg heller ikke har hørt om noen som har opplevd lignende. Og jaggu har jeg hørt noen fortellinger fra fiske og fangst.

Etter en lengre debatt med belysning av problemstillingen fra flere vinkler blir vi enige om ikke å legge lokk på tildragelsen, men fortelle om den i høvelige anledninger, for det hadde i høyeste grad vært en tildragelse som var så spesiell at den ville sitte i minnet for all ettertid. Samtidig går det opp for meg hvordan en faktisk opplevd opplevelse kan bli oppfattet som en røverhistorie blant allmuen når den blir gjenfortalt.

7.12 Sesongens øvrige forløp.

Resten av sesongen forløp uten større begivenheter, så jeg tillater meg å gjøre et lite sammendrag. Problemene med oppsnurrede garn avtok til et nivå som vi kunne leve med. Selv om progresjonen i bedringen gikk langsomt, ble det bedre og bedre for hver gang vi trakk garnene, så vi konkluderte med at problemet oppsto på grunn av de nye iletuene. Vi hadde også fått så mye erfaring med og kompensere for strømforholdene under setting av garnlenkene, at det ble mer samsvar mellom teoretisk og praktisk plassering på bunnen. Joda, vi begynte å dra nytte av vår gryende erfaring. For å lære av erfaring er refleksjon etter handling eller hendelse helt sentralt. Dette er et sentralt poeng for Kolb (1986), Molander (1996), Illeris (2000), mf.

Sesongen nærmet seg slutten og spekulasjonene begynte å dreie seg i retning av om vi klarte å ta hele kvoten før sesongen var over. Da vi går på feltet fredag 28. juni ligger følgende fakta på bordet: vi mangler tre tusen kilo på kvoten og vi har to fiskedøgn igjen før fisket stanses. Valgets kvaler var om vi skulle dra opp bruket og avslutte sesongen eller om vi skulle utnytte *de to siste fiskedøgnene, dersom vi ikke fikk resten av kvoten denne dagen. Vi blir enige om å dra den ene lenka for vi bestemmer oss for neste trekk.* Da vi hadde dratt lenka takserte vi fangsten til ca. 1200 kg. Ikke verst, men erfaringsmessig var det lenka på denne plassen som hadde fisket best tidligere, så vi måtte forvente mindre på de to andre.

Vi hadde egentlig gått lei begge to så vi begge argumenterte sterkt for å dra opp bruket og avslutte sesongen. Det kunne jo ikke gå så skrekkelig dårlig. Vi måtte jo kunne forvente å få 1000 kg til sammen på de to siste lenkene. Dermed manglet vi bare 1000 kg. Skulle vi sette bruket igjen kunne vi risikere å få mer en 1000 kg og fangstinndragelse. Eller skulle vi velge å sette bare en lenke og risikere å få bare noen hundre kilo? Det var godt vær denne dagen til å dra opp bruket. Vi trengte faktisk godt vær, for båten kom til å bli overtung (høyt tyngdepunkt i forhold til vannlinja) med alt bruket om bord. Med mindre fisk til motvekt i bunnen av båten ville forholdet forverre seg. I lys av disse betraktningene klubber vi for og drage opp å avslutte sesongen.

Da vi hadde dratt resten av bruket og stuert det på plass var det liten plass igjen på dekket. Vi hadde jo 60 garn mer enn det vi startet med. Med tilhørende ile og slikt. Vi måtte begge innrømme at vi ikke riktig hadde sett for oss hvor mye plass den tredje lenka kom til å utgjøre. Vi konkluderte også med hvis vi ikke nå hadde hatt ca. 2000 kg fisk i rommet til motvekt, kunne bruksmengden på dekket gjort båten uforsvarlig overtung. (Høyt tyngdepunkt i forhold til båtens vannlinje.)

På landtur pratet vi om løst og fast: humøret var på topp. Vi var faktisk glad for at vi var på tur på land for siste gang og at vi kunne ta helg på en skikkelig måte. Da vi hadde gått et stykke innledet Håvard til en litt morsom konversasjon, som foreløp omentrent slik:

Håvard: *Det har nå vært noe kriging, men vi har jo lært noe om Stordjupta.*

Jeg: *Jada, det er vel ikke fritt for det.*

Håvard: *Vi har jo fått så mye erfaring at det kommer til å gå som en lek til neste år når vi går i Stordjupta.*

Jeg: *Hørte ikke.*

Håvard: *Jeg sier at vi har jo fått så mye erfaring at det kommer til å gå som en lek til neste år når vi går i Stordjupta.*

Jeg: *Hørte ikke. Sa du vi?*

Håvard: *Ja vi. (Håvard har nå tatt poenget og bryter ut i latter) Klart du skal være med.*

Jeg: *Du, det blir over mitt lik.*

Håvard: *(ler) Tull og tøys, du skal bare se at du blir med til neste år også, nå er du jo som veteran å regne.*

Jeg: *La så være, men jeg tror ikke det.*

Håvard prøver aktivt å erte meg i håp om å få meg til å komme med negative ytringer, men jeg avslører han og bryter ut i latter. Konversasjonen ender med at vi begge ler godt, supplert med slengbemerkinger.

Håvard hadde selvfølgelig rett i at vi har lært mye i løpet av sesongen og høstet så mye erfaring at vi var atskillig bedre rustet til en ny sesong i Stordjupta.

På landturen bestemmer vi oss for at når vi hadde levert fangsten skulle Håvard gå med båten for å levere tilbake garnlenka som vi hadde lånt, mens jeg skulle ta bilen hjem. Etter at vi har sløyd fangsten går Håvard med det samme. Jeg må imidlertid bli igjen for og kvittere på sluttseddelen når fangsten er innveid. Da fangsten er innveid er våre antatte 2000 kg blitt redusert til 1800 kg. Dermed manglet vi 1200 kg på full kvote. Litt ergerlig, men ikke noe å gjøre ved. Det var bare å akseptere at slik var det.

Da var det bare jobben med å ta på land bruket og vaske ned båten som gjenstod før vi kunne sette punktum for sesongen.

7.13 Riggingsplikt.

Hvis man mønstrer som mannskap for en sesong plikter man å være med på rigging av båten før fisket tar til. Likeså er man pliktig til å være med å avrigge båten og vaske den etter at sesongen er over. Dette tatt i betraktning kan det som er forespeilet som en måneds arbeid fort kunne bli til en og en halv måneds arbeid. Av en eller annen grunn reflekterer man sjeldent over dette. Det er liksom ikke som arbeid å regne i forhold til selve fisket. Faktum er

imidlertid at det går med en uke før og en uke etter en sesong som man ikke tjener penger. Dermed blir ofte regnestykket om fortjeneste litt mindre glamorøst enn først anslått. Håvard kom ikke hjem med båten før lørdag. Vi var jo fra samme plass, så vi streset ikke med å få på land bruket. Det var godt vær, så vi nøt noen velfortjente feriedager. Det skulle gå flere dager før vi motet oss opp og tok på land bruket. En ettermiddag skred vi imidlertid til verket. Garnene ble dratt i 1000 liters sekker og ilene ble omhyggelig kveilet på paller slik at alt kunne transporteres til lager og være klart til å bli tatt om bord neste sesong.

Snipp snapp snute så var eventyret ute. Ja, eventyr hadde vært på mange måter. Vi var tilbake til utgangspunktet og klar for nye utfordringer.

Kapittel 8. Oppsummering / avslutning.

Gjennom oppgaven har jeg forsøkt å kaste lys over hva som kjennetegner en kystfisker og hvordan han / hun lærer i sitt praksisfelt. Jeg har satt fokus på sentrale aspekt for å vise at disse læringsprosessene i stor utstrekning er situert. Læring ut fra et situert perspektiv handler for fiskerne om deltakelse i de ulike gjøremål i den daglige virksomhet i deres praksisfelt. Det betyr at yrkeskunnskapen som en fisker har ervervet seg i praksisfeltet ikke er noe en kan lese seg til. I tillegg kan en del av denne praksisrelaterte kunnskapen heller ikke artikuleres. Fiskernes yrkeskunnskap kommer dermed primært til uttrykk i selve utøvelsen av yrket.

Jeg har også forsøkt å kaste lys over sentrale aspekt med den læresituasjonen som den enkelte fisker befinner seg i og hvordan denne kan påvirke læringsutbyttet. Spesielt har jeg på en valid måte forsøkt å få frem hvordan forhold som fartøyets utforming, antall besetningsmedlemmer, bruksart (som fartøyet benytter), tilhørighet til fiskefelt, medlemskap i kameratbåtlag med mer, kan påvirke læringsutbyttets dybde og bredde. Dette gjelder både yrkeskunnskap og mer tilfeldig medlæring. Jeg viser også til at bevisst egeninteresse hos den som skal lære har stor innvirkning i forhold til læringsutbyttet.

Samtidig har jeg forsøkt å komme med en tilnærming til forståelse av hvordan fiskernes økende yrkeskompetanse medfører statusopprykk, uten å ha verifisert å ha oppnådd formelle kompetansemål, men som en ren funksjon av fartstid. Jeg viser også til at fiskerne er ydmyke og ikke vil vedkjenne seg noe ekspertnivå, selv om de har vært kystfiskere i hele sitt liv. Fiskernes hverdag vil i stor utstrekning være påvirket av naturgitte forhold og sjeldent vil den ene dagen være lik den andre. Dette medfører at fiskerne er innenforstått med at en ny dag ofte vil by på nye utfordringer som vil bringe inn ny erfaring i forhold til både kjente og ukjente fenomen. Eller for å si det på en annen måte: Fiskerne oppfatter læring i sitt praksisfelt som en *never ending story*.

Jeg viser også til en tendens til at det ofte skilles mellom mannskap på kystfiskebåter og skipperne / fiskebåteiere som fiskere, selv om begge kategorier pr definisjon er fiskere. Fiskeskipperne blir ofte i større grad enn øvrig mannskap fremhevet som fiskere. Årsaken ser ut til å ligge i at det er fiskeskipperne som oftest er bedriftens beslutningsorgan i forhold til blant annet fiskeprosessen og dermed direkte innvirker på fangstresultatet. Det er også fiskeskipperne som i hovedsak har størst kommunikasjon med omverden.

Etablert yrkeskunnskap blant fiskerne er i hovedsak tuftet på erfaring og har gått i arv i generasjoner. Dette gjelder både kunnskap som fiskerne fritt deler med hverandre og kunnskap som er av mer lokal art og som bare et fåtall besitter. Ny kunnskap oppstår imidlertid kontinuerlig, ved at noen gjør seg en ny erfaring med et fenomen. Når denne så blir delt med – og godtatt av andre – har det oppstått ny kunnskap.

Ny kunnskap om fenomener blir ikke samlet i noen form for database. Dette medfører at fiskerne kontinuerlig er i kontakt med hverandre for å dra veksler på den andres erfaringer, og dermed få tilgang til etablerte erfaringer. Dette som utgangspunktet til ny og utvidet kunnskap om både kjente og ukjente fenomen.

Litraturreferanser.

- Barth, F. (1994). For en større naturalisme i begrepsfestning av samfunn. I Manifestasjon og prosess / Fredrik Barth (1994) Universitetsforlaget, Oslo.
- Bengtson, J. (1993). Sammanflätningar : Husserl och Merleau-Pontys fenomenologi, Daidalos, Göteborg.
- Boud, D., Miller, N. (1996). Working with experience: animating learning, Routledge, London, New York.
- Dreier, O. (1999). Læring som endring av personlig deltagelse i sosiale kontekster. I Nielsen, K., Kvale, S. (1999), Mesterlære : læring som social praksis (red.), Hans Reitzel, København.
- Dreyfus, H., Dreyfus, S., Athanasiou, T. (c1986). Mind over machine: the power of human intuition and expertise in the era of the computer, Routledge, London.
- Fjelland, R. (1979). Hva bør vi vite om vitenskap og teknologi? Dokumentet er del av serien SVT arbeidsnotat / Senter for vitenskapsteori, Universitetet i Bergen.
- Gulbrandsen, A. (1996). Utgangspunktet er praksis - hva ellers? I Dysthe (red.) (1996). Ulike perspektiv på læring og læringsforskning, Cappelen akademiske forlag, Oslo.
- Hiim, H., Hippe, E. (1993). Læring gjennom opplevelse, forståelse og handling: en studiebok i didaktikk, Universitetsforlaget, Oslo.
- Holme, I. M., Solvang, B, K. (c1996), Metodevalg og metodebruk, TANO, Oslo.
- Høst, L., Wadel, C. (1980). Fiske og lokalsamfunn: en artikkelsamling / redigert av lens, Universitetsforlaget, Tromsø.
- Illeris, K. (2000). Tekster om læring. Knud Illeris (red.). Oversettelser fra engelsk, tysk og norsk av Pernille Mikkelsen, Rikke Damkjær og Knud Illeris. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Jensen, K. (1999). Mellom tradisjon og fornyelse. I Nielsen, K., Kvale, S. (1999), Mesterlære: læring som social praksis (red.), Hans Reitzel, København.
- (Jentoft, S. (1984). Fisket – samarbeid eller solospill. I Jentoft, S., Wadel, C. (c1984). I samme båt: sysselsettingssystemer i fiskerinæringen (red.), Universitetsforlaget, Stavanger.
- Jentoft, S., Wadel, C. (c1984). I samme båt: sysselsettingssystemer i fiskerinæringen (red.), Universitetsforlaget, Stavanger.

Kolb, D., Rubin, I. M., McIntyre, J. M. (1986). Organisasjons- og ledelsespsykologi: basert på erfaringslæring; norsk utgave ved Max Elden og Solveig Aamot, Universitetsforlaget, Oslo

Kvale, S. (2002). Det kvalitative forskningsintervju, Digibok. AS. Oslo

Lave, J., Wenger, E. (1991). Situated learning: legitimate peripheral participation, Cambridge University Press, Cambridge.

Maurstad, A. (2001). "Hvem eier kunnskapen om fisket?", DIEDUT, No 2, s. 29-44.

Maurstad, A. (1997). Sjarkfiske og ressursforvaltning, Institutt for samfunns- og markedsfag, Norges fiskerihøgskole, Universitetet i Tromsø, Tromsø.

Maurstad, A. (1995) Du har satt i mine tall - om fiskerpraksis og forvaltning i sjarkfiske Dokumentet er en artikkel/bok-kapittel i Kunnskap, politikk og ressursforvaltning: forskningens rolle i samisk bygdeutvikling: høstseminar ved Senter for samiske studier, Institutt for samfunnsvitenskap, 30.-31. oktober 1995 / Johnny-Leo Ludviksen (red.)

Molander, B. (c1996). Kunnskap i handling, Daidalos, Göteborg.

NESH (1999). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi, (red.), Forskningsetiske komiteer, Oslo

Nielsen, K., Kvale, S. (1999). Mesterlære: læring som sosial praksis (red.), Hans Reitzel, København.

Polanyi, M. (1967). The tacit dimension, Routledge & Kegan Paul, London.

Postholm, M., B. (c2005). Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier, Universitetsforlaget, Oslo.

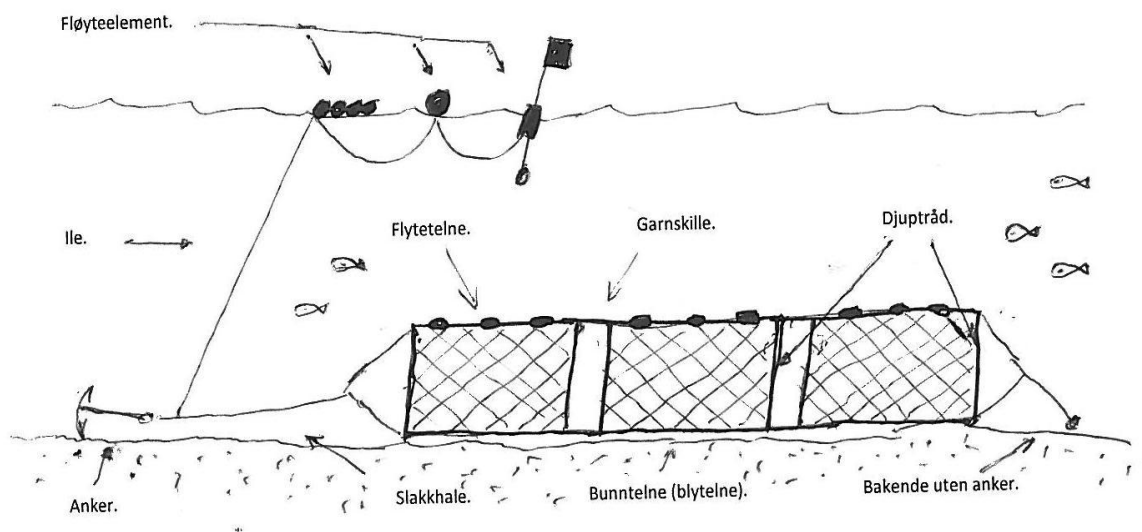
Rasmussen, J. (1999). Mesterlære i den allmenne pedagogikk, I Nielsen, K., Kvale, S. (1999), Mesterlære: læring som sosial praksis (red.), Hans Reitzel, København.

Ryen, A. (c2002), Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid, Fagbokforlaget, Bergen.

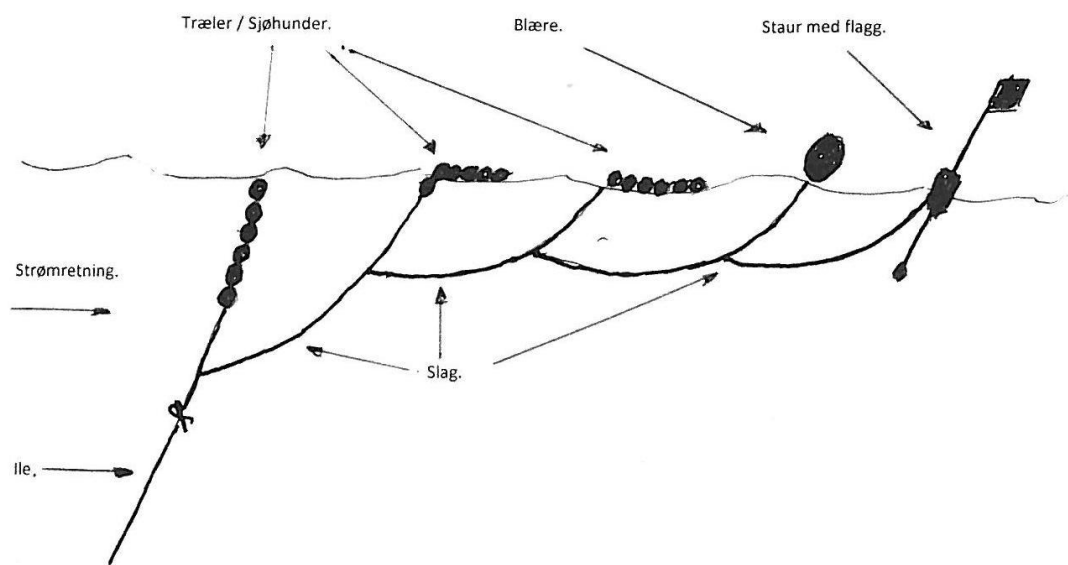
Skirbekk, G., Gilje, N. (1987), Filosofihistorie: innføring i europeisk filosofihistorie med særlig vekt på vitenskapshistorie og politisk filosofi, Universitetsforlaget, Bergen.

Vedlegg 1. Illustrasjoner.

Figur 7.1 Illustrasjon av lenke med bunnsatte garn.

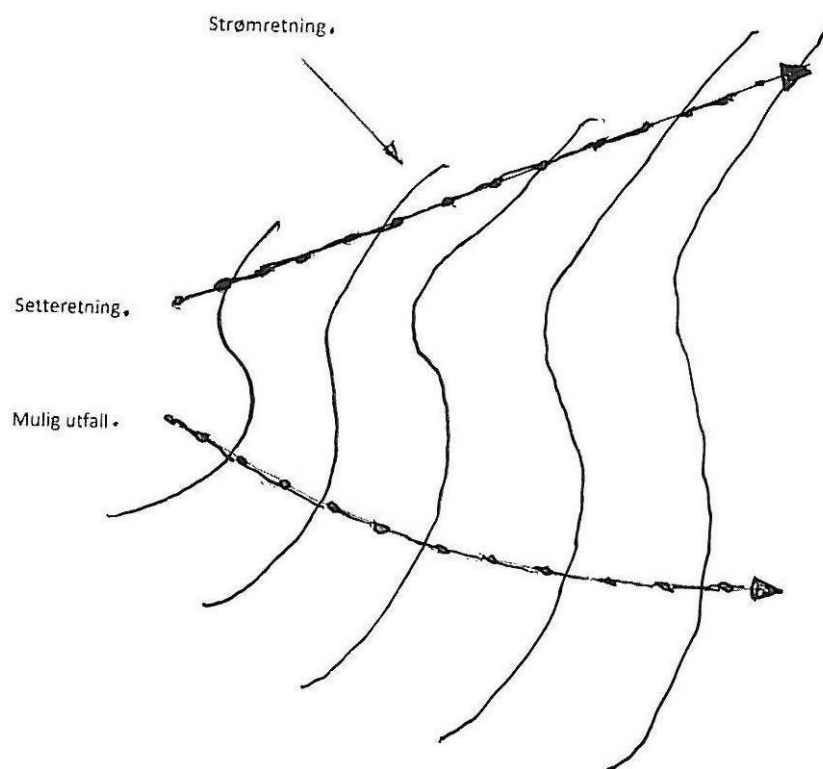
Figur 7.2. Illustrasjon av et (typisk) slag med flytelementer.

Illustrasjonen er også beskrivende i forhold til begrepet, kuler med strøm. Her illustreres det 6-7 kuler med strøm, da 6-7 kuler er dratt under havoverflaten. Dette er en funksjon av strømstyrke og dybde.

Vedlegg 2. Illustrasjoner.

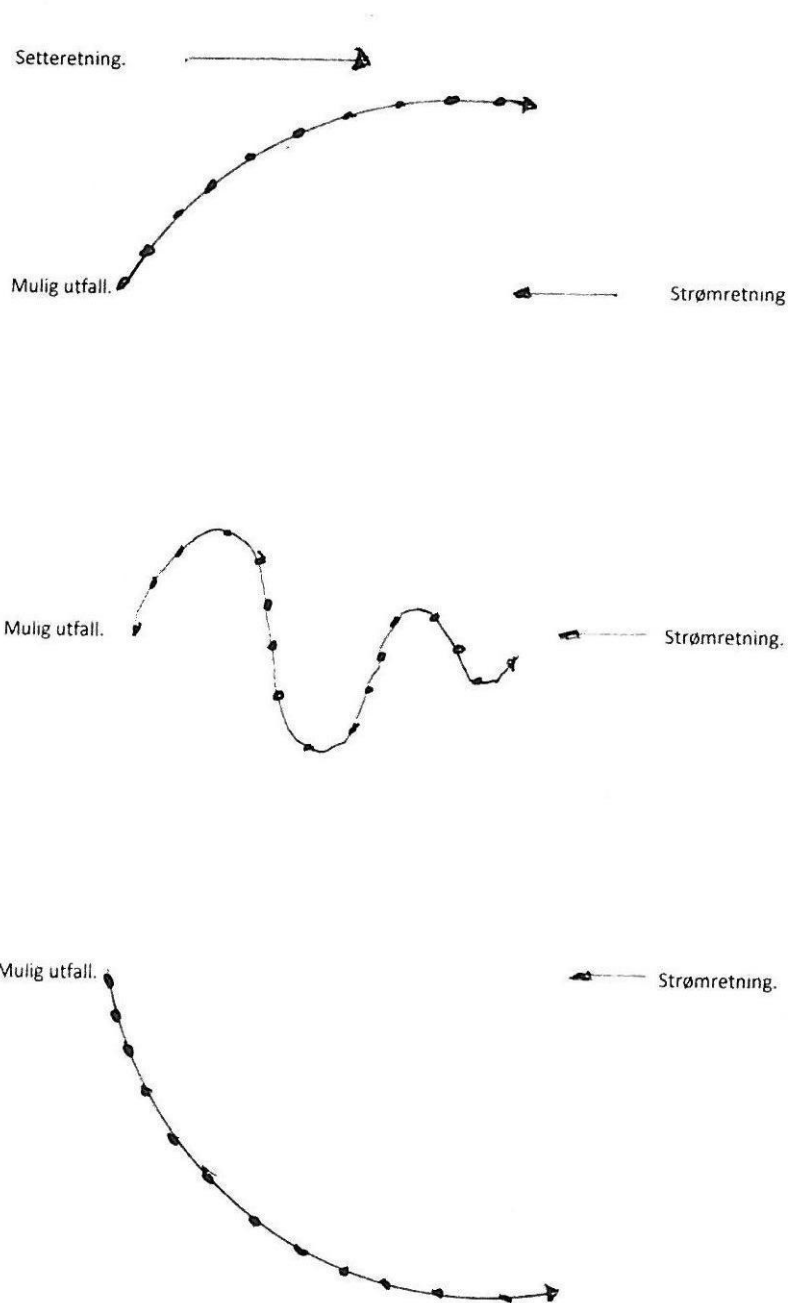
Figur 7.3 Illustrasjon av hvordan man eventuelt kan kompensere for strømretning ved setting av garn.

Graden av kompensasjon er erfaringsbasert på bakgrunn av strømretning, strømstyrke og dybde.

Vedlegg 3. Illustrasjoner.

Figur 7.4 Illustrasjonen viser mulige utfall av å sette garn mot strømme, sett i fugleperspektiv

Det kan selvfølgelig forekomme et utall av varianter og kombinasjoner av mulige utfall når man setter garn mot strømmen.